

DICȚIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetă și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE (Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (**A–C**).
Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (**Č–Ł**).
Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (**M–R**).
Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (**S–Ž**).
Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglene*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglene*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânia. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

Cap ²	= Th. Capidan, <i>Meglenoromâni. Literatura populară la meglenoromâni</i> , vol. II, Bucureşti, 1928.
Cap	= Th. Capidan, <i>Meglenoromâni. Dicționar meglenoromân</i> , vol. III, Bucureşti, 1935.
Cerna A	= Ancheta efectuată cu <i>Chestionarul Noului atlas lingvistic român</i> în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în <i>Arhiva Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”</i> , Bucureşti).
Cerna A / Supl	= Cerna A, răspunsuri suplimentare.
Cerna T	= Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în <i>Arhiva Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”</i> , Bucureşti) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
Dms	= Nicolae Paia, Teodor Minda, <i>Dicționar meglenoromân</i> (lucrare în manuscris, aflată în <i>Arhiva Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”</i> , Bucureşti).
DP	= Dimitrie Papatsafa, <i>Prikozmур din Meglenia</i> (Мегленско-Влашки приказни), Skopje, 1997.
Kats	= Nik. At. Katsanis, <i>Bλάχοι του Πλάκου (του Βυζαντίνου θέματος των Μογλενών)</i> , Salonic, 2001.
MP I, II	= Maria G. Papageorgiou, <i>Παραμυθία από μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθία των βλαχοφωνου χωριου Δκρα (Λιουμνιτσα)</i> , I-II, Salonic, 1984.
Pap ¹	= Pericle Papahagi, <i>Glosar</i> , în <i>Românii din Meglenia. Texte și glosar</i> , Bucureşti, 1900, p. 30–72.
Pap ²	= Pericle Papahagi, <i>Glosar</i> , în <i>Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic</i> (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti 1902, p. 185–267.
Pap M ¹	= Pericle Papahagi, [Texte], în <i>Românii din Meglenia. Texte și glosar</i> , Bucureşti, 1900, p. 9–29.
Pap M ²	= Pericle Papahagi, <i>Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.</i> în <i>Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic</i> (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti, 1902, p. 1–184.
W	= Gustav Weigand, <i>Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung</i> , Leipzig, 1892.
Wild	= Beate Wild, <i>Meglenorumänischer Sprachatlas</i> , Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriotă, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citat după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – VI. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) VI. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatoski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
 Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
 Topciu, Renata/Maloneši, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary, İstanbul, 2007.
 Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citat după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ
 adj. = adjecțiv, adjectival
 adj. nehot. = adjecțiv nehotărât
 adv. = adverb, adverbial
 alb. = albanez(ă)
 aor. = aorist
 ar. = aromân(ă)
 art. dem. = articol demonstrativ
 art. hot. = articol hotărât
 art. nehot. = articol nehotărât
 art. pos. = articol posesiv
 bg. = bulgar(ă)
 cf. = confer
 col. = colectiv
 conj. = conjuncție
 dat. = dativ
 der. = derivat
 determ. = determinant
 dial. = dialectal
 dim. = diminutiv
 dr. = dacoromân(ă)
 et. = etimologie (originea cuvântului)
 et. nec. = etimologie necunoscută
 expr. = expresie
 expr. invar. = expresie invariabilă
 f. = feminin
 fig. = figurat
 gen. = genitiv
 ger. = gerunziu
 gr. = grec(es)
 impers. = impersonal
 interj. = interjecție
 intranz. = intranzitiv
 invar. = invariabil
 ir. = istororomân
 lat. = latin(ă)
 lit. = literal
 loc. adj. = locuțiune adjecțivală
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)
 mgl. = meghenoromân(ă)
 nom. = nominativ
 n. pers. = nume de persoană
 n. pr. = nume propriu
 num. card. = numeral cardinal
 num. ord. = numeral ordinal
 p. = pagina
 peior. = peiorativ
 p. ext. = prin extensiune
 pl. = plural
 plt. = pluralia tantum
 prep. = prepoziție
 pron. = pronume, pronominal
 pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sărb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = singularia tantum
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru
 subst. = substantival, substantivat
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Biríslăv (Biríslav), gr. Περίκλεια
Cúpă (Cúpa), gr. Κούπα
Lúndžia (Lúngunța), gr. Λαγγαδιά
Ílumnítă (Liumníta), gr. Σκρᾶ
Nónți (Nânta), gr. Νότια
Ósiú (Óșani), gr. Αρχάγγελος
Târnăréca (Târnaréca), gr. Κάρπη

B

ba *adv.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; *ba da*. *Ba, nu viru̯és si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jo nu mi duc cólá.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „*Nu-i şă?*”. „*Ba, că şă-i?*” („Nu-i aşa?”. „*Ba da, aşa e.*”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. *ba*, gr. *μπᾶ*.

babalóc vezi **băbălóc**.

bábă, pl. **bábi** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1-7, h. 431/1-7, h. 432/1-7, h. 463/1-7, h. 464/1-7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ănsuró la dógli or cu únă bábă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap² 38/9; *Aj să-t cat [ăn cap], bábu!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap² 38/24; *La dúsi mult dipárti di cásá bábăjă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca Ia disara cáisí la ămpirátu, lu bábăjă ra di tătă maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cel mai frumos.) MP 120/19; *An am únă bábă, pri jundi tréti, cötí un bob aI scápă.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitore: Capra].) Cap² 154/2. Bábă mgášă. ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă mulări [...] si dúsi la ímá bábă mgášă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap² 115/28; *Lă móšă, bábă si-I spuń?* (L î t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T² 111/36. P e i o r. Cotoroanță. Bábă, di te ăș bună? tu ăș bună di cásápnijă. (Cotoroanță, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *AI la lq [súslitul] di la bábă-sa și la dúsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap² 50/27; *Ca vínira di la scułó, di la báp-sa firúră pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vini mém-sa sığrta, aij zíti: „cári la fiászi izmijátu?” Árár ja áj zísi: „Nu stiu, bába pyáti că vini”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu ştiu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moaşă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába băbęştı*. (Moaşa moşeşte.) Dms s.v. 4. Soacră. [Bárbat-su] ăş ăntró năuntru, ăş mǎncó nəac pójni scungós, si culcó; ni tınă, ni priştitári, ni tivágúode la báb-sa. ([Soţul] intră înăuntru, mâncă puşină pâine pe fură, şi se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Matul gros al porcului; mezel preparat din măruntai de porc, bucătele de carne, orez şi mirodenii, care se pun în matul gros al porcului; caltabos. *Bába si ámpfă cu cární drubítă*. (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Tista an bába nă-ş mǎncáră cójní*. (Anul acesta baba ne-o mâncară cainii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mişcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; guşă. Dms s.v. *Un dğad cu bábă*. (Un bătrân cu guşă.) Dms s.v.

Bábă yarbă. Caltaboș. *Bába yarbă si ámplă cu carni, drob, uris și sónzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sănge de porc.) Cap 30 s.v. **Fusu** bábă. Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can¹ 186 s.v. **Uárba-bábă**. (Joc de copii) De-a baba oarba. **Con** *si písă bábili*. L i t. Când se pișă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap² 167/1. *Kínisi di căsă con si písă bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap² 167/2;

Et.: sl. *baba*.

bábičča vezi **bábíčča**.

bábiță, pl. **bábiți** s.f. ALDM I, h. 488/1-7.
pașă.

3
Et.

bablíč vezi **băblíč**.

bablíc vezi **băblíc**.

bacám vezi băcám.

bacăr vezi băcór.

báclă, *pl.* **bácli** și **bóclur** *s.f.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Téla yom púsi únă qálă la sgári cu báclă jártă.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M² 159/23; *AI* pun ántru iel un scant cu un misür di tránă și un

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de cușcuș și o strachină de fasole.) Can T² 119/31; *Di stáră puń njăc báclă s-ſa tinóm [izmiKáriI].* (Pentru deseară pune [la fier] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *Tinťágféd, báclă, lánti bunitéj; nu vin cóla jo si rod din téla luváč!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătăți; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Báclă si sgámină pri gárníqórá.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sať di baclă ili di mei.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măčcátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. *bakla* (mac., bg. *bakla*).

bacór vezi **băcór**.

bacšíš vezi **băcšíš**.

bač, pl. **bač** s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la báčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom bácu lă báčólă s-nă da mătánită.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap¹ 33).

Et.: cf. alb. *baç*, mac., bg. *bač*.

báčcum vezi **báccum**.

báccum, **báccári**, **báccáj**, **báccát** vb. I. *Tranz.* și refl. Can¹ 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Ficóru aI báccó móna si si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap² 150/14; *La lára fícóru, la báccáră si la turíră ăn fúrnă.* (Luară copilul, îl sărută și îl aruncă în cupor.) Cap² 99/4; *Dojí si báccáră.* (Cei doi se sărută.) Cerna T; *Si guşníră, si báccáră si áti muríră šimindóúli priúnă.* (Se îmbrățișă, se sărută și muriră amândouă împreună.) Cap² 101/2; *Să iżă féta lu Kája, să-ų báccu, să vez ti ať fac si jo!* (Dacă ar fi [aicil] fata bogatului, s-o sărută, ai să vezi ce o să-ți fac și eu tîe.) Cap² 149/39; *Dyámni! ti s-fac acmýá?* S-mi scyál s-li báccu tyáti trižili ili s-uę scyăt calóčca s-li júnglú? (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **báčeu** (Can¹ 186; Cap 36), **baş**² (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. *basiare* (> *baş*, prin contaminare cu *múčcu*).

bádi, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicnág-la báta.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Báťa Váni.* (Badea *Váni*.) Dms s.v.

Var.: **bájá**¹ (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. *bate*.

báfčă, pl. **bófčur** s.f. Pap¹ 31; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *Io mi duťgám la báfčă, mámu, si el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap² 18/24; *Prísti trej aň si dar únă báfčă.* (Peste trei ani să fac o grădină.) Cap² 99/27; *Téga s-dúsi la báhče di váli.* (Tega se duse la grădină devale.) Cap² 20/10; *Prísti trej aň sá cúmpăr únă bávčă la únă ráschrismítă di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o ráschrucă de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bófčur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T² 262/18; *Jeł si duťgá ăn urmán si táľa strémur di bófčur.* (El se ducea în pădure ca să taiе araci pentru grădini.) Cap² 94/26; *Un moş vgxá únă báfčă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Báfčă di pgom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **bávčă**, **báfčă** (Dms).

Et.: mac. *bávče* (tc. *bahcé*, bg. *bahčá*).

bafčavängjá vezi **bafčavängjá**.

bag, **bágári**, **bágáj**, **bágát** vb. I. *Tranz.* Pap² 57; Cap 31; Dms. A pune, a bâga; a planta. *La meI ffičór] jo ás Iá bag únă mçárá strebrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap² 112/17; „*Májcu, mo ju ăs li scündu pçánili?*”; „*Ăn dvor, sáptă diréc li bágă!*” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap² 109/38; *Ăn t̄ea árgá tátí bágă un gugós.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a bâga de seamă. *Jeł nu bágáy tru mínti, că vręań si-ř gýngá fícóră.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap² 105/15.

Et. nec.; cf. gr. *βάζω* (*βάλλω*).

bağ vezi **bač**.

báňa, pl. **bóğur** și **bógi** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn văcótú télá muſárga šádeqá la foc an méjlucu di cásá, ára ăn cupirimínt vga bágă pri jundi ișá fúmu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cón la frizé [péstili], sări úná lúspi pri bágă ăn grădină.* (Când îl frigea [peștele], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15; *A ȝ zăcătó sétra cu čópu și ȝ-aȝ scgási prin bágă.* (Prinse haina cu cărligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/24; *Tísta sări prin bágă și ișó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T¹ 285/8; DP 49/9; „*Turá-ń, Dgámni, prin bágă!*”; „*Mänčá-ti, să-ȝ day!*” (L i t. „Varsă-mi [bogătie], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap² 167/3.

Et.: mac. **báňa** (tc. *bacá*, bg. *baňá*).

baňanic vezi **baňinic**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

bája adv. și adj. *invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di bája văcót am, nə-am măncát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap² 144/41; *Flaj un siȝim, la zgripiȝ ăn un télá siȝimu, nu jundeqá; la feş ăn doȝ bája prukó.* (Găsii o sfără, și dădui drumul în una [= neîndoită] la sfără aceea, nu ajungea; o făcui în două, aproape și ajuns.) Cap² 104/28; *Scyát scóndur măcátí, că ȝá bája júní yom, s-nu na fúga.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ȝá bája mări.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbáví árá bája văcót, ȝá-ȝá čerkezi dípu ȝel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ȝmnó bája, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. *[A]j bája mări.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Şa cum ti scunséş, bája ra s-nu ti áflám.* (Aşa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Bája mi ȝnrusunáj* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **bájá**.

Et.: tc. **baya** (bg. *baja*).

bájă¹ vezi **bádi**.

bájă² vezi **báIă**¹.

bájár, pl. **bájără** și **bájiri** s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. 1. Siret, snur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. 2. Baieră. *Bájaru lu késę si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. 3. Sirag de mărgele. (Pap M² 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

báje vezi **bádi**.

bájla vezi **báIă**¹.

báir vezi **bájăr**.

bákıu vezi **băcór**.

bálă, pl. **báli** s.f. Balot. *Ăn ȝișta ań ári vinít cumbína: lă sȝatıră grónu și lă tríjră; nă-l lom grónu ȝazór și mákima dinăpyój li lȝágă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

balcón vezi **bălcón**.

báli vezi **báIă**¹.

bálig vezi **ambálig**.

báligă, pl. **bóliz** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. 1. Baligă. *[Búibili] scot bóliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bóliz di cal, li dunó și li púsi ăn úná törbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Víȝolu dípu báligă si cunoști ȝi turlíȝ si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *víȝol.* 2. Gunoi, bălgăr.

◆ *Bóliz mánancă.* (L i t. Mânâncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap² 167/7; *Uoȝt, cójni! nu mánancă bóliz!* (L i t. Marș, câine, nu mâncă baligi! = Ține-ți gura!) Pap M² 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë(balégë, baligë)*.

bálivéš vezi **bălés**.

Bálta Čaír n.pr. Pap M² 172/20; Cap 32 s.v. **báltă**. Nume de islaz în *Lúnđilá*, care se află pe locul unei foste bălti.

Et.: **báltă** + **čaír**.

Bálta Mári *n.pr.* Can¹ 186. Nume de loc.

Et.: **báltă + mári**.

báltă¹, *pl. boltă* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Baltă. Cálú štucní ān báltă. (Calul se înfundă în baltă.) Cap 32 s.v.; Júndi trázi [cu tuſgácu] jel si fáji únā báltă di sóngfi. (Unde trage el [cu pușca] se face o baltă de sânge.) Can T² 102/17.

◆ **Báltă cu marmórut**. (L i t. Baltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap² 185/25.

Et.: cf. alb. *baltē* (vsl. *blato*).

Báltă² *n.pr.* Pap M² 172/25. Nume de loc.

Et.: **báltă¹**.

Báltălá *n.pr.* Pap M² 172/18; Cap 32 s.v. báltă. Nume de fântână în Ősiú.

Et.: **báltălá** (gen. de la *báltă¹*).

Báltă Mică *n.pr.* Pap M² 172/24; Cap 32 s.v. báltă. Nume de loc în Úmă.

Et.: **báltă¹ + mică**.

Báltă Róshi *n.pr.* Pap M² 172/28; Cap 32 s.v. báltă. Nume de loc și lac în Cúpă.

Var.: **Baltăróshi** (Cap 32 s.v. báltă).

Et.: **báltă¹ + róshi**.

Baltăróshi vezi **Báltă Róshi**.

Báltă Sfáčă *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 32 s.v. báltă. Nume de loc (situat pe un fost lac) în Birísláv.

Et.: **báltă¹ + sfáčă**.

baltíččă vezi **bältíččă**.

baltie vezi **bältíččă**.

bal, **bálă**, *pl. bal*, **bálă adj.** Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap¹ 33 s.v.; *Oája carí áq vizúj ra bál'á*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.

Et.: cf. alb. *balē* (vgr. *βάλιος*).

bálă¹ *s.f. pl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cură bál'áli*. (îi curg balele.) Cap 32 s.v.

Var.: **bájă²** (Wild h. 161/3), **bájă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap¹ 33; Pap² 57; Wild h. 161/1).

Et.: lat. **babā* (sg. **ba*).

Bálă² *n.pr.* Pap M² 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;

Et.: **bálă** (s.v. *bal'*).

bálcă, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel.

Pópa da cu bál'ca di busiјoc. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „Anasaná, tista si-ń la spárgă lúcru la míni”, și *bam!* cu tuſgácu, la tălcó. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorâ.) Cap² 99/41; *Con fési bam! si izcufărí di frícă.* (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bambárés vezi **bumbárés**.

bámňá, *pl. bámní* *s.f.* Pap 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Bamă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπάμια*).

ban, *pl. bań* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

báncă, *pl. bóncur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnę nu ve bóncur că cmo.* (Atunci nu existau bânci ca acum.) Can T¹ 276/4; *Tgáti párlí luń ray ān bángă.* (Toți baniii lui erau la bancă.) Dms s.v.

Var.: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bángă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

bándă, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bandă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vęm uya únă bándă carí nu uę putém căjári.* (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbitu ān cap, bánda kinisí cútru G'ivgílija.* (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre *G'ivgílija*.) Dms s.v.; *Bándili si ud prágápi di cătún.* (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάγκα* (it. *banda*).

bang vezi **báncă**.

bángă vezi **báncă**.

Bániști vezi **Bániști**.

báňá, *pl. bøn* și *bøñur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Dms. 1. Baie publică. *Ári işót únă báňá și, te-ń mic și te-ń mári, toť si duc.* (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap² 70/5; *Báňa nöástrá-ń válga.* (Baia noastră e râul.) Dms s.v. 2. Baie, scalădă.

Fac báňă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăń Sărúnă di fęási báňă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **banja**.

bap *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomatul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

bápcă vezi **púpcă**.

báră¹, pl. **bör** *s.f.* Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms.

1. Mocirlă. *Pórcu nóstru áj ăń báră.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

◆ *Ca pórcu la bör.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M² 80/22.

Et.: mac., bg. **bara**.

Báră² *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Ósiń*.

Et.: **bára**¹.

barbáliť vezi **bárbáliť**.

barbaráscă vezi **bárbárásca**.

barbaráscă vezi **bárbárásca**.

barbatími vezi **bárbátími**.

bárbă, pl. **bárbi**, **börb** și **börbur** *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. Barbă. *Un ded moş, cu bárba-n pimint.* (Un moş bâtrân, cu barba până la pământ.) Pap M¹ 10/26; *Tu jęś lud, bre yómuli, cu cę́asa járba nu cusés, cu fęárfiľi aę̄ cusés járba, ára cu cę́asa cusés bárba.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecile cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap² 41/33; *Bárba di băltię̄.* (Lamă de topor.) Can¹ 187 s.v.

Bárba práčuluj. Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap² 57; Cap 33 s.v. *bárba*; *Bárba práčuluj cräştí prin pułánă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bárba*.

◆ *Iu-ń t-u bárba, di ntreb di Káptin?* (L i t. Unde ți e barba, de întrebi de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap² 218/6.

Et.: lat. **barba**.

bárbičă vezi **bárbíčă**.

bárcă, pl. **börť** *s.f.* Cap 34. Barcă. *Bába aę̄ minčunó fęáta, aę̄ púsi ăń bárcă; túntę̄,*

únăşună, si dipărtó di uscát. (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepără de uscat.) Cap² 126/10; *Dęádiră cumandă ca túti fęátili si ántră ăń únă bárcă cu nivgásta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap² 126/20.

Et.: it. **barca**.

bardác vezi **bárdác**.

bárđă vezi **bárza**.

báre vezi **bárim**.

bárem vezi **bárim**.

bári vezi **bárim**.

bárim *adv.* Can¹ 187; Cap 34; Dms. Barem; măcar. *E, noj dojl im minčunóš, şă bárim aę̄ s-na fátm urtát.* (Ei, noi amândoi suntem minciinoși, aşa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap² 45/27; Páşa zísí: „aę̄ ăń bătarnę̄ ti să trázim, bérím, să trázim ăń tinirę̄”. (Paşa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerețe.”) Cap² 42/10; *Maj bun su-ę̄ tórn válę̄ prin trǖşa nőastră, bérem s-na nábém.* (Mai bine să întorc râul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricúră ti tricúră mulț yámiń şu bári un nu ájrá mărgít [di bujáyă vinită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap² 108/37; *Dtú-ti béré tu unę̄ác şı-ę̄ vez [sóra], că io nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap² 85/35; *Dómnułi, dómnuli, nu-ń daj béri un cumát di póni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucătă de pâine?) Cap² 89/6; *Bárim únă mänátă di fárínă.* (Măcar o mână de faină.) Dms s.v.

Var.: **báre** (Cap 34 s.v. **bárim**), **bárem** (Can¹ 187), **bári**, **bére**, **bérem**, **bérim**.

Et.: tc. **bari**, **barim** (mac., bg. **bare**, **barem**).

bárnię̄ vezi **bárnę̄**.

barćă vezi **bárćă**.

baróscă vezi **báróscă**.

baróscă vezi **báróscă**.

Bárovię̄ vezi **Báruvię̄**.

barsóger vezi **bársóger**.

Báruvię̄ *n.pr.* Can¹ 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

Var.: Bárovița (Cap 35).

Et.: sl. *Barovica* (de la *bara* ‘mocirlă’, BER I 32).

bárză adj. f. Can¹ 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can¹ 187).

Var.: barđă (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. *bardhë*.

basámác vezi **básamáć**.

básca, pl. **báschi** s.f. Cap 35. Cantitate de lână care se tunde de pe o oaie. *La dğadi cătă únă báscă di lóna neagră si aż făcă álbă.* (Le dădu câte o báscă de lână neagră să o facă albă.) Cap² 103/8.

Et.: cf. alb. *bashkë* (și *baskë*, DDA 257).

básma, pl. **bósmur** s.f. Can¹ 187; Cap 35; Dms. 1. Stambă. *Si ənviştó sā vindă básmă cu răşgnu.* (S-a obișnuit să vândă stambă cu arsinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. *básma* (tc., bg. *basmá*).

bástră s.f. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/2144. Supl.; Dms. Boală a plantelor și a pomilor; rugina grăului.

Et. nec.

baş¹, **básă**, pl. **baş, bási** adj. Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cóji, lisítu, tu si uż mǎnǎnţ báşa úya?* (De ce, vulpeo, să mǎnǎnci tu cei mai buni struguri?) Pap M² 150/13; *Cári pğáti si la mincúnă mo tısta picuráru, si-l lga un baş birbéc.* (Cine poate să-l păcălească, acum, pe acest cioban o să-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap² 68/38; *Baş fićór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. *baş* (mac., bg. *baš*).

baş² vezi **báccum**.

básca vezi **básçá**.

básçá vezi **básçá**.

básçá adv. Pap¹ 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Ał zísiră ca si-I da áncă únă udájá plină cu tqáti turlíli di gópt și, ácu pğáti s-li leágă sfáca báscă, si-u lga feáta.* (Îi ziseră că o să-i dea încă o odaie plină cu toate felurile de cereale și, dacă poate să le aleagă pe fiecare separat, o să ia fata.) Cap² 92/10; *Pán di trej zgli, ácu nu li poť curári opt cupiti di gópt, sfáca pğáni báscă, cápu aṭ la lęu.* (Până în trei zile, dacă nu poti curăța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o să-ți iau [= tai] capul.) Cap² 28/6; *Sfáca pğáni báscă-báscă aż lęásiră si aş fuziră di cóla.* (Fiecare soi de cereală, separat-separat, o aleseră și plecară de acolo.) Cap² 28/13; *L'a ncłsi tržaił frał başcá și Múşa başcá.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múşa separat.) MP 184/11–12; *Si-u daj feáta maj mică la jél și s-ja puń si gójască báscá.* (Să i-o dai lui pe fata mai mică și să-i pui să trăiască separat.) DP 190/18; *Tu báscá mǎnǎnţ.* (Tu mǎnǎnici separat.) Dms s.v.

Var.: báscă, başcá, báscá.

Et.: tc. *başka* (mac., bg. *baška*).

başçavängőjä vezi **báscavängijä**.

başçavängőjä vezi **báscavängijä**.

Baş-Çişmá n.pr. Pap M² 172/36; Cap 35 s.v. *baş*. Nume de fântână în Cüpă.

Et.: tc. *Baş Çesme* (‘fântâna principală’).

başibuzúc, pl. **başibuzút** s.m. Can¹ 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupă de soldați turci. *Di múlti or əntrát-aż ən nóstru cátún başibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T¹ 275/12.

Var.: báshibuzúc (Cap 35).

Et.: tc. *başibozuk* (mac., bg. *bašibozuk*).

bat¹, **bátiri**, **bátuż**, **bátut** vb. III. *Tranz, intranz.* și *refl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cátă și la bat.* (Il prind și-l bat.) Cap² 54/17; *Tısta fićór s-ja bat ca nu mi scúlič.* (Pe copiii ăștia o să-i bat pentru că nu mă ascultă.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çon muráru la bátę́ lípu, lisíta əntró ən móáră.* (Când morarul îl bătea pe lup, vulpea intră în moară.) Pap M¹ 24/25; *Fikirca, și ja aż ári bátut muráru.* (Sărmana, și pe ea o bătuse morarul.) MP 84/10; *La bátu, la bátu, la zdruminó di kütéc.* (Îl bătu, îl bătu, îl stâlcii în bătaie.) Cap² 41/7; *S-la cat și s-la bat cot si pyąt.* (Să-l prinzi și să-l bați cât o să poti.) MP 146/4; *Că zácriscúj, cátó și míni s-mi bátă.* (Când începiu să cresc, începu să mă bată și pe mine.) Can T¹ 267/15; *Tu nu jes bátut íč.* (Tu nu ești bătut de loc.) Cap² 59/3; *Io sam bátută*

mai mult di tíni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap² 41/10; *Un șoáric ăy báti tambúra.* (Un șoarece bate toba.) Cap² 144/16. **2.** (Despre cereale) A îmblăti. Cerna A/2057. **3.** (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăisul). Cerna A/1092/1095. **4.** (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mułărę si zăcátă și cítru sórli, cítru júndi báti și cítru júndi scápítă sórli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Báti șoárlı la názat.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v. **5.** (Despre vânt) A sufla. *Báti víntu.* (Suflă vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012. **6.** (Despre grindină) A bate. *Báti gríndina.* (Bate grindina.) Can¹ 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Báti gríndina și li spárđi ágrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T² 100/13. **7.** (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Báti cítru vgárdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Báti lă ácrú.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v. **8.** A se bate, a se lupta. *Flo doj munț cari si bătéu ántru ie!* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M² 144/17; *Nă bătúm cu únă sútă di cumiț.* (Ne luptărăm cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Aj s-işóm än cömp să na bátim.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap² 25/22; *Işó mójnista si bátá cu félá yómu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap² 25/32. **9.** A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bătú di un dđ moş.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap² 24/8; *Bătú di mímă-sa cari prusgá pójni prin cátún.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cersea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bătú pri antunéric și l-antribó și jel.* (Se întâlni cu intunericul și-l întrebă și pe el.) Cap² 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisírá, ás bătú pri lup än drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M² 136/27; *Pri nítí un biilic nu bătú pánă di sçárta și rámási än urmán.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T² 128/16; *Cum ămnáy, bătúră pri un fićór.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M¹ 18/13. *Án drum nu štij pri te si bať.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap² 167/30.

Bat péză. A-și bate joc (de cineva), a râde (de cineva.) *Dú-ti, fjátu, cásă, s-nu báta păză*

lúmęa di nyáj. (Du-te, fato, acasă, să nu râdă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buríc.** A se frământa, a fi îngândurat. *Lyá tárčám ca dintru că nu am fustán și čyáli, di țjá ti bať la buríc.* (Eu credeam că de aceea te frământi, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fičúru mult si bătú la buríc, áma zítgá cu crižálu:* „ti s-fac, con nū-í tári cásnjátu?”. (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă aşa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat tilál.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bătú ti lál pri úrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap² 138/16. **Bat miúr.** A stampila. Dms s.v. *bat.* **Ání bat cápu di rópă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap² 170/11. **Mi báti bun.** A-i fi bine. *Cátă din jurumínt să nu ješ, că nu ti báti bun.* (Ai grija să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap² 53/16. **Bat zgáxit.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap² 167/13.

♦ *Bát-la jeřu pánă-í calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-í tam, áj bătút än cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap² 207/8; *S-ti báť!* (Bătu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M¹ 13/4; *Si ápu s-ti báťa!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M² 59/22; *Cúma s-ti báťa!* (Bătu-te-ar ciuma!) Pap M¹ 13/4, Pap M² 59/23; *Dalácu s-ti báťa!* (Bătu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26; *Rágia s-ti báťa!* (Bătu-te-ar rugina!) Pap M² 59/25; *Vämpíri! s-ti báťa!* (Bătu-te-ar vârcolacii!) Pap M² 59/24; *Ustrélu s-ti báťa!* (Bătu-te-ar trăznetul!) Pap M² 59/28; *Culéra s-ti báťa!* (Bătu-te-ar holera!) Pap M² 59/29.

Et.: lat. *battere*.

bat² interj. Dms. Cuvânt care imită zgomatul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bátă vezi **báde**.

bátác vezi **bátacéjă**.

bátavoče vezi **bátcuvoče**.

bat-fat interj. În expr. *Bat-fat ny-ai.* Pap M² 152/6. N-ai încotro. Zméuli, *trăgnęá-ti din cunác că, já-la ampirátu víni și, că bat-fat ny-ai, trăgnęá-ti di únă párti.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M² 152/6.

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can¹ 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bíni viníš, bátcu lúpi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap² 117/22.

Et.: mac. *batko*.

bátcuvóče *s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zăstáj, tu, batcuvóče, unęac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap² 117/24; *Di córiń traz, batavóče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T¹ 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *vóče* (= *volče* ‘lupule’).

bátiri *s.f.* Pap M² 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di ínimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátirę soárili. Răsărītul soarelui. *Di la bátirę soárili pánă la scăpitát.* (De la răsărītul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Prima mǎncari s-iǎ la bátirę sgárili.* (Prima masă să fie la răsărītul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi *bat¹*.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, bátizári, bátizáj, bátizát *vb.* I. Tranz. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bátiză an cyolivítră.* (Îl botează în cristelnīță.) Cerna A/547; *Dúpu te la bátizó óga fićoru, āmpirátu ał la dědi cálú.* (După ce hogea îl botează pe băiat, īmpăratul îi dădu calul.) Cap² 138/23; *Să la júngłiś, túcu stoj, să la bátiz, să-I pun númi, di nápcum júngłä-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap² 138/20; *Āš puné un criştin cu pári să lă tónă mǎxómua ḣn brájā si să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să ūnă pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35.

♦ *Tu la bátiz, jel lăz̄esti.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M² 62/33; Can T² 110/13.

Var.: **bátis** (Can¹ 188), **pátéđ** (ALDM I, h. 490/7), **pátiáz** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

batóză vezi **bátóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M² 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávčă vezi **báfčă**.

bábáccu, bábáccă, pl. bábáckí *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babačko*.

bábájcă *s.m.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári t-u bábájcă, móscu?*”; „*Átu n-ǎj dájǎ*”. (L i t. „Cine îți e tată, catârule?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinti.) Pap M² 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

bábágán, bábágánca, pl. bábágań, bábágánki *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doj fićór bábágán ca tívá rásłání.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babağan*).

bábágánlóć, pl. bábágánlóti *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Ān cávgă vez múlti bábágánlóći.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. *babayigítlik*.

bábálć, pl. bábálōt *s.m.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babalăc. Pe i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalć** (Cap 30 s.v. *bábă*), **bábłoc** (Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalik* (bg. *babalăk*, mac. *babalak*).

bábálă, s.f. pl. Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; măzăriche. *Sărę bábálă.* (Sărea măzăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA s.v. *bóbală, bubólkę*).

bábásárcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*bábă sárca*). Vârsat de vânt.

Et.: *bábă + sárca*.

bábčă vezi **bópcă**.

bábés¹, bábíři, bábíj, bábít *vb.* IV. Tranz. Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Mumǎ-sa síngur áš la bábí fićoru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [nou-născut]). Cap 30 s.v. *bábă*; [*Muláre gréjá...*] *trubužásti sá-ų áibă-n criél si să uų végłá únă moásă, sgácră ili mímǎ-sa, ca sá-ų bábéscă la rudíri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M² 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

băbés², **băbescă**, *pl. băbést* adj. Can¹ 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu viru̯es ān băbést ādētur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T¹ 271/14; *S-nu-n viń cu zbo̯ár băbést, că nu ti viru̯es.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbesc** (Can¹ 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *esc*.

băbesc vezi **băbés²**.

băbíčă, *pl. băbički* s.f. Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Var.: **bábičă** (Can¹ 186).

Et.: din *bábă* + *-ic(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *bábičcă*).

băbíři, *pl. băbíři* s.f. Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tát-su nu ra la băbířa lu iſla-su.* (Tatăsu nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La lę bărdácu la pópa di-łcointă mulitfcă díntru băbiri și díntru tălari burícu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M² 118/3.

Et.: vezi **băbés¹**.

băblíc, *pl. băblíť* s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostârc; băbită.

Var.: **bablic** (Pap¹ 33), **bablic** (Pap² 57).

Et.: din *bábă* + *-lc*; cf. și bg. *babuš*.

băblíťa, *pl. băblíťi* s.f. Pap¹ 11/19; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lňa*.

băblóc vezi **băbálóc**.

Et.: din *bábă* + *-lc*.

băbręgac vezi **búbric**.

băbúc, **băbucă**, *pl. băbút*, **băbúki** s.m. și f. Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

băbúkă, *pl. băbúki* și **băbúk** s.f. Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flárā [víta] anfrunzótă și jeł až li runiră băbúkíl și si culcáră.* (Găsiră [víta de vie] înfrunzită și și sfărâmară mugurii și se culcară.) Cap² 98/14; *Si dişklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúkă** (Dms).

Et.: gr. *μπονμπούκι*.

băbúčă, *pl. băbúčki* s.f. Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-úč(că)* (cf. și bg. *babučka*).

băcădárnic, *pl. băcădárniť* s.m. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadija al ziři la pópa:* „*aži sǎ dăróm băcădárnic*”. (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap² 31/43; *La voj nu vă-ž bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu ȝunt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noj runc dăróm băcădárnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădárniť.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădárnic** (Pap¹ 34; Pap² 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

băcál, *pl. băcál* s.m. Cap 30; Dms. Băcan.

Si áflă pri la băcál. (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la mÿä sÿät, băcálu, si-ł da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trâmbă de pânză.) MP 78/1; *Plătiři și bórğu lu băcálu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

băcám, *pl. băcámur* s.n. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie.. *Bacámu áži un lemn roş.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Trež pátru zóli di třstá zúȝá gámińi* cumpără bacám și vupsés gáuli. (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsesc ouăle.) Pap M² 115/29; *Băcámu áži maj bun că nu si lga.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám**, **băcámi** (Pap¹ 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

băcámi vezi **băcám**.

băcálóc, *pl. băcálóti* s.n. Cap 31 s.v. **băcál**. Ocupație (îndeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalik* (mac. *bakallak*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcărisés, băcărisíri, băcărisíj, băcărisít vb. IV. *Intrans.* Dms. A se cocli. *Mână lăsată* și *sódur di băcór băcărisésti*. (Mâncarea lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcór**.

băkíu vezi **băcăr**.

băclăvá vezi **băclăvijă**.

băclăvijă, pl. **băclăvij și băclăvijur** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatesă. *Téla sál băclăvij mánancă*. (Acela mânancă numai delicatese.) Dms s.v.; *Di júndi si flom băclăvij ca și-t dom lă tíni?* (De unde să găsim delicatese ca să-ți dăm tie?) Dms s.v.

Var.: **băclăvá** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

băcór vezi **băcăr**.

băcór s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms. Aramă; vase de aramă. *Tgăstă căsă ári mult băcór*. (Casa astă are multe vase din aramă.) Cap 31 s.v.; *Fgáta al dğádi únă păcétca án cări vga ligát un cumát mic di băcór*. (Fata îi dădu o cârpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mână lăsată án sódur di băcór băcărisésti*. (Mâncarea lăsată în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **bacăr** (Wild h.32/7), **bacór** (Wild h 32/1, 2, 5), **bacóre** (Wild h 32/3), **bákíu** (Wild h 32/7), **băcár** (Wild h 32/7), **băcór**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakăr*, mac. *bakar*).

băcóre vezi **băcăr**.

băcăsiș, pl. băcăsișur s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplătită; bacăsiș. *Cári si-ug pgătă dútiri fğáta luj [...] si-I da mári bacăsiș*. (Cui o să o poată aduce pe fata lui [...] o să-i dea mare răsplătită.) Cap² 65/9; *Vin tqáti námurli di cúttru fićór cu cötí un băcăsiș*. (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ti băsış ter s-aq daq, că mulț aní sirbiș la míni?*. (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani slujishi la mine?) Cap² 24/36; *Iălă z-dăscărcóm, că-s duc un băcăsiș, únă lisijă*. (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunjániq ãj dunára múlti băcăsișur la fićíru tısta*.

(Sătenii îi adunară multe daruri acestui fecior.)

MP 16/2; *Noj nu dădăám [la tur] băcăsiș, s-lă lăjáy je!!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, și le luau ei.) Dms s.v.

Bacăsișu cal. Calul de dar. Can¹ 186 s.v.; *Bacăsișu cal la dinț nu s-cátă*. (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T² 124/6.

Var.: **bacăsiș, băsíș**.

Et.: tc. *bahsiş* (mac., bg. *bakšiš*).

băctisés, băctisíri, băctisíj, băctisít vb. IV. *Intrans.* Dms. A se sătura (de ceva), a se plăcăti; a se extenua. *Băctisíj di ănvățari*. (M-am săturat de [atâtă] învățat.) Dms s.v.; *Băctisí di cötá lúcru*. (S-a extenuat de atâtă muncă.) Dms s.v.; *Băctisíră di drum*. (S-a plăcătit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπονχτίζω*.

Băcăla-al-Čójica n.pr. Pap M² 172/3.

Nume de loc în *Umă*.

Et.: din **băcăla** + *n.pr.*

băcăla vezi **băcăla**.

Băcălină n.pr., pl. Pap M² 172/5; Cap 36 s.v. *băcăla*. Nume de loc în *Cúpă* și *Umă*.

Et.: din **băcăla** + *-ini*.

Băcălină n.pr. Pap M² 172/6. Nume de loc în *Birislăv*.

Et.: vezi **Băcălină**.

Băcăliștea-al-Čórle n.pr. Pap M² 172/44.

Nume de loc, fostă târlă, în *Umă*.

Et.: din **Băcăliști** + *n.pr.*

Băcăliști vezi **Băcăliști**.

Băcăliști n.pr. Pap M² 172/41; Cap 36 s.v. *băcăla*. Nume de loc, fostă târlă, în *Umă*.

Var.: **Băcăliști** (Pap M² 172/41.)

Et.: **băcăla** + *-iști*.

băcăla vezi **băcăla**.

Băcăla-G'íuluj n.pr. Pap M² 172/7; Cap 36 s.v. *băcăla*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: din **băcăla** + *n.pr.*

Băcăla-lu-Ríza-Kája n.pr. Pap M² 172/9. Nume de loc în *Umă*.

Et.: din **băcăla** + *n.pr.*

băcăla, pl. **băcăli** și **băcălur** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Tícu sá-n li fácă Dómnu tqásti čóftili yoj di si dar únă băcăla ya än drum*. (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap² 97/29; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li pășteám ýólli, li mulđeam la strúngă și lă purtám láptili la úná băčólă an cátún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oilo cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băčílurli li dárám an ágri.* (Stânele le făceaem pe ogoare.) AtaM 353/14.

◆ *Cu axéani ýoj băčólă nu si dáră.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap² 210/3; *Di porc băčólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T² 110/4; Pap M² 62/37; *La dárári băčólă, cóni'l si néčă, áră la spárđtri, lumi, duňá.* (La facerea stânii se încaiera căinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M² 62/38.

Var.: băčólă, băčílă, bučólă (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-lă* (-óla).

bădăjés vezi **budăjés**.

bădăíri, pl. **bădăír** s.f. Alergătură. Fićoru, anflămunđot di bădăírę, si prukó di moş. (Feciorul, flământul de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

bădivá adv. Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindum bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l sirbím.* (Beiul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

băfčă vezi **báfčă**.

băfčarlóč, pl. **băfčarlóti** s.n. Dms. Grădinărit. *Cu băfčarlócu gíjéş bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahčivanlk*.

băfčavánđijă, pl. **băfčavánđij** s.m. Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Băfčavánđójia nă víndi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră an un lant cátún, lă un băfčavánđijă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: bafčavánđojă, baščavánđojă (Cap 31 s.v. *báfčă*), *baščavánđojă* (ALR II s.n., 1, h. 185/012), *bávčavánđijă*.

Et.: bg. *bahčevanđija* (tc. *bahčivan*).

bafčavánđijă vezi **bafčavánđijă**.

Băgăródiťă vezi **Buguródiťă**.

Băgărúdiťă vezi **Buguródiťă**.

băgánac, pl. **băgánat** s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori). *La lo cálu și fuzí ántru si fúgă băgánáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

Var.: băginác (Pap¹ 33; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623), *buğanác* (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağanak*).

băgánic vezi **băginic**.

băginác vezi **băgánac**.

băginic, pl. **băginit** și **băginită** s.n. Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31 s.v. *bágă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coş [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pingért, bóḡi și buğ iniťā.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cásá noastră ári dóyu băginít.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *bágă*; *Cásá fár di băgánic fúmá.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: bağanic (Wild h. 409/4), *ăgánic*, *buğaníc* (Cap 31 s.v. *bágă*), *buğeníc* (Cap 31 s.v. *bágă*), *buğiníc* (Wild h. 409/7), *buğuníc* (Wild h. 409/2).

Et.: din *bágă* + *-níc*.

Băhčur n.pr., pl. Pap M² 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

Var.: Básčur (Pap M² 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

bájá vezi **bája**.

băjăldisés, **băjăldisíri**, **băjăldisij**, **băjăldisít** vb. IV. *Intrans.* Can¹ 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisíz di sirbíri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zárápósă că-i băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

Var.: băldisés (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayılmak*).

băját *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mână ăj băját.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cărnea ți-ș măncóm ra băját.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

băjcón, **băjcónă**, *pl. băjcóni*, **băjcóni** *adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjcón ti măndălés.* (Te clatini ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygin* (bg. *bajgán*).

Băjcús *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nónti*.

Et.: n.pr. *Băjcús*.

băjnár vezi **bánár**.

băjrám, *pl. băjrámur* *s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

băjrgác, *pl. băjrgáč* *s.n.* Cap 32; Dms. Steag, standard. *Si zădădi pişim băjrgácu vlăşesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

băjúr, *pl. băjúr* *s.m.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: **bujúr** (Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

bălăntijă, *pl. bălăntijă* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Dms. **1.** Alică. **2.** Măruntaie (de pasăre) Can¹ 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ní turăsti bălăntijă* (Îmi toarnă palavre). Pap M² 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

bălăură, *pl. bălăúri* *adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prină bălăură.* (Prină mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaour*.

bălcón, *pl. bălcóni* *s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunácu șădăgu trei feáti.* (În balconul palatului seudeau trei fete.) Cap² 71/42; *Lására caii și zdunară tăăt sup bălcón.* (Lásară caii și se adunară toți sub balcon.) MP 24/5; *Cása cu pulátă ári bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: **balcón**.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπαλκόνι*).

bălcúg, *pl. bălcúzi* *s.n.* Pap¹ 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. **1.** Belciug. *Singíru lă mărzini ári un bălcúg di cări aș zăcăcóm sójca.* (Lașcul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. **2.** (La coasă) Brătară. **3.** Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curăză ăj rágisít.* (Cataramă de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: **bilcúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. *běličugů*.

băldisés vezi **băjăldisés**.

bălés vezi **bălés**.

bălét, *pl. băléti* *s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. **1.** Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vîță la târg pentru a o vinde. *Bălét di vîti.* (ALR II, 2, h. 322/012). **2.** Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μπιλέτο*).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fierb. *Aj lă nuntă să măncóm bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncașm grâu fierb.) Dms s.v.

Var.: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

bălós, *bălqsă*, *pl. bălóș*, **bălósi** *adj.* Can¹ 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Burgáti bălós.* (Ciuperă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *burgáti*.

◆ *Mucósu ş-báti péză di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Râde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T² 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *báIű¹*) + *-ós*.

băltáce, *pl. băltáti* *s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltácu lă purtă sub pánğác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

băltičă, *pl. băltički* *s.f.* Can¹ 186; Cap 33 s.v. *băltiǎ*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Jel aş lă sădi únă băltičcă.* (El își luă numai un toporaș.) Cap² 117/7.

Var.: **băltičă** (Cap 33 s.v. *băltiǎ*).

Et.: din *băltiǎ* + *-ic(că)*.

băltie vezi **băltiǎ**.

băltiǎ, *pl. băltiǎ* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Aș lă băltiǎ și lă dădi*

pristi cap. (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zămâncó cu băltija tę gurgáșcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbură.) Cap² 25/4; *Aj băltiju, s-la tał' pínu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T¹ 285/17; *Aş lę dóję băltij si si dúsí ān la Défu curížă.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Défu.) Cap² 97/8; *Tęstă séră s-la tălcóm cu băltížli.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: băltie (Wild h. 348/4), **băltijă băltie** (Wild h. 366/7).

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

bălticea, pl. **băltijki** s.f. Cap 32 s.v. *băltijă*. Bardă, toporaș. *Mulărqa [...] lo cu úna băltijcă si diškică lgamni.* (Nevasta [...] începu să despice lemnul cu un toporaș.) Cap² 113/11.

Et.: din *băltijă + -că*.

bălés, băliri, bălij, bălit vb. IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32. A se umple de bale, a-iurge balele, a face bale la gruă.

Var.: balivés (Pap¹ 33), **bălés** (Cap 32 s.v. *bálă*).

Et.: de la *bálă*¹.

Bălúr n.pr. Pap² 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: Biłúr (Pap² 59).

Et.: din *bał+* -úr.

bămbănisit, bămbănisită, pl. bămbănisit, **bămbănisiti adj.** Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhăit. F i g. Bosumflat.

Var.: bumbănisít (Dms).

Et.: mac. *babunjosa (se)*.

bămbúl, pl. bămbúla s.n. Dms. Binoclu. *Cu bămbúlu vez di dipárti.* (Cu binocul vezi de la distanță.) Dms s.v.

Et. nec.

bănári s.f. ALR I, 2, h. 283/013. Viață, trai. *Áń ti bizirisi cu băndárja.* (Mi s-a urât cu viață.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bánári*.

băndéră, pl. băndéri s.f. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. μπαντερά, mac. *bandera*).

bănelă vezi **bunélă**.

bănár, pl. bănár s.m. Can¹ 186; Cap 33 s.v. *baňa*. Băiaș, slujbaș angajat la baia publică.

Var.: băjnár (Can¹ 186, Cap 33 s.v. *baňa*).

Et.: din *baňa* + -ár; cf. și mac., bg. *banjar*.

bănéz vezi **bánéz**.

bánéz, bănári, bănái, bănát vb. I. *Refl.* Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bánă*. A se îmbăia, a se scălda.

Var.: bănéz (Can¹ 187).

Et.: de la *baňa*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam*.

Băniști n.pr. Pap M² 172/30; Cap 33 s.v. *bánă*. Nume de loc în *Lúnđiá*, situat acolo unde, altădată, au fost băi publice.

Var.: Băniști (Pap M² 172/30).

Et.: din *baňa* + -iște.

băpcă vezi **bópcă**.

băpnés, băpníri, băpníj, băpnít vb. IV. *Intranz.* și *tranz.* Dms. A cădea (cu toată greutatea), a trânti la pământ. *Con băpníj steáli vizúj.* (Când am căzut, am văzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti băpnés di să-ť crágă járqa.* (O să dau cu tine de pământ, de o să-ți crape fierea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne*.

bărácă, pl. bărót s.f. Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barieră la intrarea în oraș. 2. Baracă din scânduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. μπαράκα, alb. *barakë*).

bărăjés, bărăíri, bărăíj, bărăít vb. IV. *Intranz.* Dms. A hoinări, a umbla de colo-colo, a umbla bâjbâind. *Cum bărăjá prin sucáță si nturnó la únă mižánă.* (Cum hoinărea el pe străzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fičíru lo z-bărăjáscă prin cătún și la vizú cundácu lu ampirátuluj.* (Când se lumină de ziua, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și văzu palatul împăratului.) MP 166/19; *Bărăjá să áfľa úşa.* (Bâjbâia să găsească ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara (barne)*, bg. *barna*.

bărbáliț s.m. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Orbalt, brâncă.

Var.: barbáliț (Can¹ 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can¹ 187; Cap 33).

bărbát, pl. bărbát s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1-7; ALDM I, h. 433/1-7, h. 434/1-7; Dms. Bărbat, soț. *Z-dúsi bărbátu cu căfálu la viňă.*

(Se duse bărbatul cu cavalul la vie.) W 67/7; *Di te nu la știu յо tqу bărbát?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap² 88/10; *Fićóru aș púsi ǎn minti ti si lăsfáy ȇela bărbáti!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbății aceia.) Cap² 84/17; *Toť bărbáti! ray dunát la cávgă.* (Toți bărbății erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toť bărbáti! ámnă tunṣ.* (Toți bărbății umblă tunși.) Can T¹ 262/40.

◆ *Bărbátu u anvărteásti căsa.* (L i t. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap² 165/34; *Bărbátu cu căru si dúcă, mułáre cu gépu si scápătă, nu l-anvíndi.* (L i t. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față]. = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap² 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

bărbáláscă vezi **bărbărásca**.

bărbárásca vezi **bărbărásca**.

bărbárásca, pl. **bărbárăști** s.f. Can¹ 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Téla di Úmă ancărcó barbarăști ǎn loc di čiréş.* (Cel din Úmă încărcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap² 45/17.

Var.: **barbarașca**, **bărbáláscă** (Cap 33), **bărbárásca** (Can¹ 187).

Et. nec.

bărbărés, **bărbăríri**, **bărbăríj**, **bărbărít** vb. IV. *Intrans.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-n bărbăríjă că, cu ti sfitnés, di ȝoclīl'si-t sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap² 202/40; *Dóstá bărbăríj.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Tóatā zúqa bărbăríră.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

bărbărıldc, pl. **bărbărıldti** s.n. Can¹ 187.

Barbarie. *Din bărbărıldti di turť fuzíră din cătún.* (Din cauza barbarilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

bărbátés, **bărbătescă**, pl. **bărbátést** adj. Can¹ 187; Cap 33 s.v. **bărbát**. Bărbătesc.

Bărbătășca rúbă ra di ȝájcă nȝágră. (Haina bărbătescă era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbát* + *-ésc*.

bărbătescă s.f. Pap² 58; Cap 33 s.v. **bărbát**.

Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbăților.

Et.: vezi **bărbátés**.

bărbătesți adv. Can¹ 187; Cap 34 s.v. **bărbát**; Dms. Bărbăteste.

Et.: din *bărbát* + *-ęsti*.

bărbătič, pl. **bărbătič** s.m. Cap 34 s.v. **bărbát**. Bărbătel.

Et.: din *bărbát* + *-ic*.

bărbătimi s.col. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. **bărbát**; Dms. Grup de bărbăți.

Ca zăcucó cámánqə, tóáiā bărbătímqə si dunq̄ la băsgárică. (Când sună clopotul, toți bărbății se adună la biserică.) Cap 34 s.v. **bărbát**. *Pișim să cónťa bărbătímqə.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbăți.) Dms s.v.

Var.: **barbatimi** (Pap¹ 33).

Et.: din *bărbát* + *-imi*.

bărbătlóč s.n. Can¹ 187; Dms. 1. Bărbătie, vitejie. *Āš la spúsi bărbătlócu.* (Își arăta bărbăția.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbăți. Can¹ 187.

Et.: din *bărbát* + *-lōč*.

bărbătlă s.f. Can¹ 187; Dms. Bărbătie, vitejie.

Et.: din *bărbát* + *-ł'ă (-łdă)*.

bărbéc vezi **birbéti**.

bărbíččă, pl. **bărbíčči** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. **bărbă**; Dms. Bărbuță.

Var.: **bárbiččă** (Can¹ 187)

Et.: din *bárba* + *-čč(că)*.

bărbórcă, pl. **bărbórť** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flescar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

bărbós, **bărbósă**, pl. **bărbós**, **bărbósi** adj. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 32 s.v. **bárbă**; Dms. Bărbos. *La vladică árá birbétili să la junglóm, să la gustím tísta bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătăm pe bărbosul acesta.) Pap M² 160/12.

Et.: din *bárbă* + *-ós*.

bărbút s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

bărbutčijă, pl. **bărbutčij** s.m. Dms.

Jucător de barbut. *Pétri áj mári bărbutčijă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bárbút* + *-ččjă*.

bărcáč, pl. **bărcáč** s.m. Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

bărćed, pl. **bărćez** s.m. Dms. Tovarăș de generație; prieten, fărat. *Bărćedu Váni*. (Fărtatul *Váni*.) Dms s.v.

Et.: mac. *bratućed*.

bărdác, pl. **bărdăti** s.n. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *tóťa*; bărdac. *Bába ja un bărdác vērdi gligusít, la ámpfá di próspătă ápu și la stúpă*. (Baba ia un bărdac smâlțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M² 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tócmă*. Pap M² 129.

◆ *Čuș bărdác*. (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

bărdăvîță vezi **brădăvîță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bărdi și bărdil s.f. pl. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

bărdilic, pl. **bărdilíti** s.n. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdila* (refăcut după pl. *bărdi*) + *-ic*. **bărlif** vezi **bărliv**.

bărliv, **bărlivă**, pl. **bărliv**, **bărlivi** adj. Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-făši ca bărlif, z-dusi la un bunár și vicní cătirón: „Āmpirátu cyární ári” și fuzí di cyála și áj tricú tă mónica*. (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îl trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mužári și cu fără di insanžásc slac s-făši cail s-la júnglă fićuri*. (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omare pe copii.) MP 148/7; *Uája bărlivă*. (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

◆ *Sta ca vrină ȳáje bărlivă*. (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap² 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

bărlóc vezi **bărlög**.

bărlög, pl. **bărlözi** s.n. Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuibar; vizuină, bârlog. *Si sculó di pri bărlóc și, cön si ardicó pópa, si pugudí un lëpuri*. (Se sculă popa de pe cuibar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap² 133/37; *Că lágáră, lágáră și umăróră și si turnáră lă bărlög*. (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarsere la culcuș.) DP 70/24; *Āy scurnírá lisíta din bărlög*. (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

◆ *Ān bărlógu di cóni ubidéş póni*. (L i t. În bârlogul câinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap² 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brúlogū* (mac. *brlog*, bg. *bărlög*).

bărnávéc, pl. **bărnávét** și **bărnávętă** s.m. și n. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantalon strâmt pe picior, confectionat din postav alb sau negru; berneveci. *Prísti cámęšá púni un ġämădán, un palt, un bărnivéc*. (Peste cămașă pune o jiletă, un palton și berneveci.) Can T¹ 262/35; *Bărbătęsca rúbára di šájčá nęágră: dulám nęágrı și bărnávętă*. (Portul bărbătesc era din postav negru: dulamuri negre și berneveci.) AtAM 352/15; *Bărnivéc strimt; un čift di bărnivéc*. (Berneveci strâmt; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivréc** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruvinéc** (Pap² 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *benevreci*, bg. *breveneci*.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărnită**.

bărníče vezi **bărnită**.

bărníčňá, pl. **bărníčňá** s.f. Can¹ 187; Cap 35 s.v. *bárničňá*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulog di bărníčňá*. (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

◆ *Ań cazuś an moń, s-ti dar ca áj bărníčňá*. (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiele de dughie. = Mi-ai căzut în mâină, o să te „toc” ca pe paiele de dughie.) Cap² 167/27.

Et.: din *bărníče* (s.v. *brančá*) + *-ňá*.

bărnită s.f. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

ári *yopt cúpiti di gípt: únu ăj di mel, lántu ăj di bárniță [...].* (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...] .) Cap² 27/33; *Píti páshti poárca prin L'umnítă c-un cumát di pójni di bárniță.* (Píti paște scroafa prin *L'umnítă* cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M² 46/8; *Ăj fiăsi un culác di bárniță și la cuyapsi an cänúșă.* (Îi făcu un colac din mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișo únă fâcă cu puș și di pri fâcă curá bárniță și púș măncáy.* (Apără o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei păsăresc și puui mâncau.) MP 20/24; *Ăj pús-ăj și mișlém la uțisa peánă și ăj dát-ăj simință di bárniță di si măncă bilbilu.* (I-a pus și alifie la aripa rănită și i-a dat și boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bogără nă u bătú tóată bárniță.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: bárniță, bärnic (Can¹ 187 s.v.), *bärniče* (Can¹ 187).

Et: mac. *brnica*.

bärnvéc vezi **bärnávéc**.

bärnués, bärnuíri, bärnuij, bärnuít vb. IV *Tranz.* Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bärnujăsti să si zdrúmină grízli și să-ă zăvălgăscă simința.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgărie de pământ și să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lă bärnuíră la corf.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărti.) Dms s.v.

Var.: bränés (Dms s.v.)

Et: mac. *branuva*, bg. *branuvam*.

bärnút s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unqác bärnút și cătqó si kifcăjáscă.* (Trase puțin tabac și începu să strânuie.) Cap 34 s.v.

Var.: burút (Cap 34 s.v.)

Et: nec. (cf. ar. *bärnúte*).

bäröcă, pl. bäröt s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *báră*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Jünsi lángă únă baröcă și ișq' ántru jel un Kos.* (Ajunse lángă o băltoacă și-i ieși înainte un spân.) Cap² 90/27; *Mař ncóla fláră lántă bäröcă.* (Mai încolo întâlniră altă baltă.) Can T¹ 278/19; *Fătă cu fićoru trásiră ma naínti și-n drum fláră únă bäröcă di ápu.* (Fata și băiatul plecară mai departe și pe drum au dat de o baltă cu apă.) Can T¹ 278/16.

Var.: baröcă, brácă (Wild h. 184), **brăc** (Dms s.v.).

Et: din *báră* + *-öcă*; cf. și mac., bg. *baruga*.

bäröş *adv.* Dms. (La întreceri sportive)

Egal; la egalitate. *Lă ămburóri im bäröş.* (La trântă suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et: tc. *barış*.

bäröscă, pl. bäröşt s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 33. s.v. *báră*. Băltoacă, mocirlă. *Ved ă únă mică baroscă di ploája, zastój să beu unqác.* (Văd aici o mică băltoacă de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M¹ 14/28.

Var.: baröscă, baröscă (Pap² 57).

Et: din *báră* + *-öc(e)*.

bärsnés vezi **bräsnés**.

bärsögär vezi **bärsögir**.

bärsögir, pl. bärssögir adj. și s.m. Pap² 59; Can¹ 187; Cap 35; Dms. Prost, nătărău. *Ti stai ca barsöger?* (Ce stai ca un prost?) Can¹ 187 s.v.; Pap M² 63/17; *Câtă ca bärssögär.* (Se uită ca prostul.) Cap² 167/8.

◆ *Ań ti pruvisi că bärssögir.* (L i t. S-a agățat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap² 167/9.

Var.: barsósger, bärssögär, bräsögär (Pap² 59).

Et: cf. *bursúc* + **zógir* (cf. gr. *σκαντζόχοιρος*).

bärufcán, bärufcánca, pl. bärufcán, **bärufcánki adj.** Dms. Locuitor din *Bárvița*.

Et: din *Bárvița* + *-án*.

bärút s.n. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcă, pulbere. *Lę un tuféc și lă amplă cu bärút cöt lă un lēpur.* (Ia o pușcă și o umple cu pulbere cât pentru un iepure.) Can T² 102/14; *Con turí, nu cătqó, că bärútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luă foc, pentru că praful de pușcă era umed.) Dms s.v.

Et: tc. *barut* (mac., bg. *barut*).

bäsämác, pl. bäsämät s.m. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptă, fuscel la scară. *Vgástră scálă ári zéjí bäsämát.* (Scara voastră are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: basámác (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et: tc. *basamak* (mac., bg. *basamak*).

bășearcă vezi **băsérică**.

Băsérică lu Tanás *n.pr.* Pap M² 172/22. Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: *băsărică* (s.v. *băsérică*) + *n.pr.*

Băsérică Mări *n.pr.* Pap M² 172/17; Cap 35 s.v. *băsărică*. Nume de biserică în *Ósiń*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: *băsărică* (s.v. *băsérică*) + *mári*.

Băsérică Mieă *n.pr.* Pap M² 172/15; Cap 35 s.v. *băsărică*. 1. Nume de biserică în *Ósiń*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. 2. Nume de loc în *Nónti*, unde altădată era o biserică.

Et.: *băsărică* (s.v. *băsérică*) + *mică*.

băsărică vezi **băsérică**.

băsérică vezi **băsérică**.

băsérică, *pl. băsărīt* *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserică lor.* (Din Úmă trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserică lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusili și la dúsiră la bisérică.* (Îl puseră pe năslie și îl duseră la biserică.) Cap² 47/7; *Bisérīca nu l'ă țóni di mul' ti vin să si rögă la Dónu.* (Biserica nu-i încape de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T¹ 263/2; *Li láră [yólılı] și li dúsară la băsărică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O dușeu [nivxasta] la ápa di tríj yär si u tręacá pră la poárta di băsérică.* (O duceau [pe nevastă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dögäyă băsărīt, úna tu Áyio Niculáo și lánta tu Arhángelu Mihail.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail.”) AtaM 390/8; *Cătúnú Lúnđní ári döḡy bisériet.* (Satul Lúnđní are două biserici.) Can T¹ 262/10; *Am únă băsărică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap² 153/15.

◆ *Snág-a-n bisgárică și mintea-n tulăriști.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap² 209/28.

Var.: băsărcă, băsărică, băsérică, băsérca (Can¹ 189), *băsărică, bisărică, biserică, bisérca.*

Et.: lat.: *basilica*.

băsérică vezi **băsérică**.

băsărică vezi **băsérică**.

băstisés, băstisiri, băstisij, băstisít *vb.* IV.

Tranz. Dms. A distruge, a prăda. *Fúril nă-ȝ băstisiră cása.* (Hotii ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bastisa*, bg. *bastisam*.

băstrisés, băstrisiri, băstrisij, băstrisít *vb.* IV. *Intrans.* Dms. (Despre plante, cereale) A se măna, a căpăta rugină.

Var.: băstrusés (Dms s.v.)

Et.: tc. *basturmak*.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, pl. băstúni *s.n.* Cap 35. Toiac, baston. *Án bręg vę un dęd c-un băstún ḣn mojńi.* (Pe deal era un bătrân cu un toiac în mâini.) Cap² 23/24; *Şi băstúnu i mјău și şapca jă mјă.* (Și toiagul e al meu, și şapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-ń cùmpăr un băstún di ker ca s-mi pătpărós cu jél cón si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Āş lă lę băstúnu și-s fuzi la băsérică.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. *bastun* (< it. *bastone*).

băscá vezi **băsérică**.

Băşcur vezi **Băhčur**.

băsibuzúc vezi **bašibuzúc**.

băsís vezi **băséis**.

băslamá vezi **băşlămá**.

băslämá, pl. băslämőur *s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

Dağ băşlämá. A grația. *Páşa, om căntát, antılgası cum ray lúcrili, că nu sa căbătlıj yámíni!, și lă dëadi băslamá să si dúcă cásă.* (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: băşlămá.

Et.: tc. *başlama*.

bătác, pl. bătáti *s.n.* Dms. Mocirlă, noroi. *Că din bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. *batak* (mac., bg. *batak*).

bătál, pl. bătál *s.m.* Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di cręştiri mult, bătál aji.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. **battal** (mac., bg. **batal**); cf. și dr. **batal**.

bătălă s.f. Cerna A/1261. (La firele din războiul de tesut) Băteală, bătătură.

Et.: lat. **batt(u)alia** (DDA 266).

Bătăna di la Siréanu n.pr. Pap M² 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cîpă*, unde se află o dârstă.

Et.: **bătănă¹** + *n.pr.*

bătănă¹, pl. **bătăon** s.f. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bătut abale; dârstă. *Ăn sînoru di Úmă văgă únă bătănă*. (În hotarul Úmei era o dârstă.) AtaM 350/2.

Et: bg. **băhtjanie** (Gerov I 91).

Bătănă² n.pr. Pap M² 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Bărăvița*.

Var.: **Bătăna** (Cap 36).

Et: **bătăňă¹**.

bătarnés vezi **ambitarnés**.

bătă vezi **bádi**.

bătăcăjă, pl. **bătăcăjă** s.m. Dms. řarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ăn măpă vrin bătăcăjă*. (Să nu te păcăleasă vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. **batakçı** (mac., bg. **batakčija**).

bătăcăilcă, pl. **bătăcăilcă** s.n. Dms. řarlatanie, escrocherie. *Din bătăcăilcă găjăsti*. (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et: tc. **batakçılık** (mac. **batakçılık**, bg. **batakčılık**).

bătăláčă, pl. **bătăláčă** s.f. Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătăláče di apu*. (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătăláče** (Cap 36).

Et.: cf. **băltă**, **bátac**.

bătăláče vezi **bătăláčă**.

bătălámá, pl. **bătălámój** și **bătălámójur** s.f. Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. **battallama** (bg. **batalama** Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisiri**, **bătălisijă**, **bătălisit** vb. IV. *Tranz și intranz*. Dms. 1. A părăsi, a abandonă. *Cásá víkim ra bătălisítă di mult*. (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ăn ágru bătălisít ar și nápcum sgámin*. (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A săraci. *Di cón li vindú jéftin cujirgí I*, **bătălisí**. (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a sărăcit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

kărujáscă nu să bătălisgáscă. (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. **μπαταλεύω** (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

bătăngijă, pl. **bătăngijă** s.m. Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngója** (Cap 36).

Et.: din *bătăňă* + *-gijă*.

bătănisés vezi **bătăňáses**.

bătăňáses, **bătăňásiri**, **bătăňásijă**, **bătăňásit** vb. IV. *Tranz*. Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătăňásí sájcu*. (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

Var.: **bătănisés** (Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et: de la **bătăňă**.

bătărnęştı vezi **bitărnęştı**.

bătărnęştă vezi **bitărnęştă**.

bătărnęs vezi **āmbitărnęs**.

bătărnęcós vezi **bitărnęcós**.

bătijúni, pl. **bătijuń** s.f. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátiz*. Botez. *Cum tricúş, lisíu, la bătijúni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La múlti bătijúń, cări la li vę pus mămúšu nümili la măxóm, că lă duțeū cásă măxóm*, *I-u pripuné númi*. (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= ii] puneau [încă] un nume.) Can T² 117/17.

♦ *Di la butijúni nu-ı spilát*. (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdări.) Cap² 169/11.

Var.: **butijúni**.

Et: lat **baptizio*, -onem.

bătizári, pl. **bătizór** s.f. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátiz*; Dms. Botez. *Dípu bătizári lúmę si gustęştı lă căsa lu mícu*. (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bátiz*; *Năntinéju, díntru că ra turc, ăs punę un criştin cu pári să lă tóná măxómă ăn brăťă și să la bătiză, ámă și jél cóla stăté lă bătizárę*. (Locuitorul din Nónți, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT¹ 263/35; *Si dúnă lúmi múltă la bătizárę* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi **bátiz**.

bătizát, **bătizátă**, pl. **bătizát**, **bătizáti** adj. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátiz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scündiri, că la jel mirusgăsti la bătizát ȝom.* (Nu te pot ascunde, că lui îi miroase a om botezat.) Cap² 128/37.

Et.: vezi **bátiz**.

bătizător, pl. **bătizător** s.m. Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din **bátiz** + - (ă)tór.

Bătogná vezi **Bătáná**².

Bătón, Ăn ~ n.pr. Pap M² 172/32. Nume de loc în *Ősiń*.

Et.: *ăn + bătgní* (pl. de la *bătáná*¹).

bătóză, pl. **bătózi** s.f. Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă văcót dúsára și batóză și lă tríjáră snyópi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrăneță vezi **bitărneță**.

bătút s.n. Pap M² 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cătu-ȝ bătútú?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi **bat**.

băúlă, pl. **băúli** s.f. Dms. Cufăr, ladă. *Dóu băúli plní cu rübă.* (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

băvčăvăngijă vezi **băfčăvăngijă**.

bęa vezi **bęt**.

bęaaa interj. Cerna A/2299. Cuvânt care imită zberetul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

bęal, **bęálă**, pl. **bęal** (**bęł**), **bęáli** (**bęli**) adj. Pap² 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bélá cusíť.* (Cosită albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si ȝásă pri bęli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap² 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. **bělū**.

bęálbiť, **bęálbiťă**, pl. **bęálbiť**, **bęálbiťă** adj. Dms. Alb; frumos. *Čirgási bęálbiťi.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *čirgášă*; *Că vrínă bęálbiťă.* [Se spune despre o fată] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din **bęal** + -iť (cu **b** prin contaminare cu **alb**).

bęálbiťă vezi **bélbítă**.

bęálci vezi **bélcí**.

bęaluś, **bęalušă**, pl. **bęaluś**, **bęaluși** adj. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms. 1. Alb, de culoarea laptelui. *Cápră bęalušă.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *bęal*. 2. Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Únă zdrătă vinită-bęaluś din-zur-ăñ-zur.* (Un fulger vânăt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risgásti că-ȝ bęeluś.* (Mie îmi place că este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúš** (Pap² 58, Can¹ 188), **bęeluś** (Dms).

Et.: din **bęal** + -uś.

bęámca, pl. **bęámki** și **bemt** s.f. ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistrui. 2. Aluniță.

Var.: **búmcă** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

bęári vezi **bęri**.

bęát vezi **bęt**.

bęátă vezi **bętă**.

bęátiști s.f. Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție.

Făsí únă bęátiști. (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din **bęat** + -iști.

bęáu vezi **bęu**.

bębči s.m. Dms. Bădiță, nenică.

Et.: din **bębi** + -či.

bębi s.m. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La míni sǎ-ní spuń bębi.* (Mie să-mi spui nene.) Dms s.v.; *E ȝidi, bębi cumuvólci.* (E, măi, nea cumetre lupule, că nu pot să umblu.) Cap² 40/39; *Bębi sǎ-ní mi drubgáscă.* (Nenea o să mă bată măr.) Cap² 16/6; *Stoȝ s-ti ȝancálic, bębi cumuvólci, că nu pot să ámnum.* (Stai să te încalec, nea cumetre lupule, că nu pot să umblu.) Cap² 41/11; *Mijlucánu zísi:* „mǎră bęabi, și kȳas”. (Fratele mijlociu zise: „măi nene, [mai este] și spân”.) MP 182/25.

Var.: **bęábi**.

Et.: mac. **bebe**.

becrí s.m. Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. și mac., bg. *bekrija*).

bęčfi s.f. pl. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. **bečvi**.

beg, pl. **bej** s.m. Can¹ 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bej; boier, moșier. *Si*

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap² 45/32; *Bégu[...] puvilit-ăg la dgoj izmiKár si fácă dgoj buň caj ăzór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi de cai buni.) AtAM 380/6; *Bégu ăn L'umniță vút-ăg un fărtáti și cu ăl si dús-ăg la lyov.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânătoare.) AtAM 379/10; *Bégu, țista timp, nă l'ărtqá di ușür.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vga plătit bižícu.* (Boierul nu plătise birul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***beg*** (mac., bg. ***beg***).

beğită vezi **biğită**.

bej vezi **cercubegai**.

Bejlíc *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónți*.

Et.: ***bijlíc***.

béjki vezi **bélki**.

béjkim vezi **bélki**.

beitór vezi **bijjitor**.

bel vezi **begal**.

bélbítă, *pl. bélbíti* *s.f.* Cap 37; Can¹ 188; Dms. Specie de pește; păstrav. *Ăn nóstri vóálur bélviți cgoat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstravi căt vrei.) Dms s.v.

Var.: **bejalbită** (Dms), **bélviță**, **bélbită** (Can¹ 188).

Et.: mac. ***belvica***.

bélbítă vezi **bélbită**.

bélcă, *pl. bélki* *s.f.* Cap 37 s.v. ***begal***; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Bélca di ócălu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sgără ziș că bélki's-ăl va nélu.* (În cealaltă seară zise că albele [= oile cu lână albă] îl vor vrea pe miel.) Can T² 128/1. **3.** Nume de cătea. *Bélca-ń látră ăn dgal.* (*Bélca latră pe deal.*) Cap 37 s.v. ***begal***.

Var.: **bjálca** (ALR I, 1, h. 18/013), **bélca** (Can T²128/1).

Et.: mac. ***belka***; eventual și ***beal*** + **-că** (pentru varianta **bjálca**).

bélci *adj. invar.* Can¹ 188; Cap 37 s.v. ***begal***; Dms. (Întrebuițat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, bélci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ată].) Can¹ 273/16.

Var.: **beálči** (Dms).

Et.: mac. ***belče***.

beldrob vezi **drob**.

belič, **beličă**, *pl. belič, **belički** *adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. ***begal***. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.*

Et.: mac. ***belič***, bg. ***beličák*** (***belička***) sau din ***bel*** + **-č**.

bilijs vezi **bilijs**.

bélki *adv.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniť [cucótuj] an áznă, las [s-]sátură di sprički și bélki si ăibărdisescă di tamakărlóc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistorie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M² 138/20; *Bélkím nu l-arisqásti riibili těsti tñiru.* (Poate că Tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap² 148/16; *Cu dómnu naínti, bélkím la sfârşom [lúcru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap² 151/2; „*Şarpili, ti bun pôti sâ-t fácă*”, zisi *gómu;* „*să ti mûcă bélki*”. („Şarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”.) Cap² 39/30; *S-la trimétim ăn vrin loc, di bélki s-nu vină ya.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap² 36/30; *Şi si lô dûpă ea, bélkím si-ę védă áncă únă gáră.* (Şi se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M² 163/2; *Bjälkím s-ti faț mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bjälkím si myär, si scap si tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béjki**, **béjkim**, **bélkim**, **bjálkim**.

Et.: tc. ***belki*** (mac. ***belki***, bg. ***belki***, ***belkim***).

Bélița *n.pr.* Pap M² 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. ***Belica (de la bel 'alb')***.

bélkim vezi **bélki**.

beloglávă, *pl. beloglávi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. ***beloglav***.

belonógă, *pl. belonógi* *s.f.* Can¹ 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. ***belonog***.

beluș vezi **beálus**.

bélviță vezi **bélbită**.

belauă vezi **bile**¹.

bélcă vezi **bélcă**.

berbér vezi **birbér**.

berbír vezi **birbér**.

bérbir vezi **birbér**.

bére vezi **bárim**.

bérem vezi **bárim**.

béri vezi **bárim**.

bérim vezi **bárim**.

bes, **bişőri**, **bişqî**, **bişqt** *vb.* IV. *Intransz.* Pap² 58; Can² 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băsi. *Si beş trej or än únă ticfă.* (Să te băsești de trei ori într-un doyleac.) Cap² 115/31.

◆ *Än únă ticvă bes.* (L i t. Se băseșc în același doyleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişőri cu rúdiri nu-júnă.* (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M² 63/2; *Bişőrə-i sănătoásă, áma-i rušinçásă.* (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

Var.: bişqs (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. *bissire*.

bésă *s.f.* Dms. Credință, fidelitate.

Fac bésă. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. *besë* (cf. și ar. *bésă*).

besminită *s.f.* Cap 38; Cerna A/ 950; Dms.

Grăsime de pe burta porcului; osânză.

Var.: bisminită (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. *bezmesen*.

Beşbunár *n.pr.* Pap M² 172/36; Cap 38.

Nume de loc în *Ösiň*.

Et.: tc. *Beşbunar* ('cinci fântâni').

Beşic *n.pr.* Pap² 58. Lac lângă Langada.

◆ *Peş din Beşic.* (L i t. Pești din Beşic! = Brașoave!) Pap M² 63/1.

Et.: tc. *Beşik* ('leagăn').

bélči vezi **bélči**.

béri *s.f.* Can¹ 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băutură, băut. *Mo jo ăt las măncári și béri la tíni.* (Acum eu îți las tie mâncare și băutură.) Cap² 24/18; *Ágru nu va ni di măncáre, ni di bérę, ni fíru pótí s-la fíră.* (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Cap T¹ 263/6; *Tu än daj măncári, béri și álti bunătát.* (Tu îmi dai mâncare, băutură și alte bunătăți.) Cap² 24/25.

Var.: békári (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **bęg**.

bęt, **bętă**, *pl. bęt, bęti adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niştí fărtat maj bęt cájtă si jócă än foc cu čóylili.* (Niște fărtăți mai beți încep să joace în foc cu ghetele.) Can T² 122/25; *Uómu cón ăi bęt, tărčăsti că-i āmpirát.* (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T² 112/12; *Gandramáji si fláră bęjt.* (Jandarmii se pomenează beți.) MP 214/20; *Cári nu fízi bęa dă la nuntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęat mágár.* (L i t. Măgar beat. = Bețiv). ALDM I, h. 532/1–7; *Bęatá mágrytā.* (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: bęga, bęat (Cap 37), **bęjt**.

Et.: lat. *bibitus*.

bętă, *pl. bęti s.f.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bętli si lęgá dinzúr di pićór prísti dífri sup zinúcłi [...], sǎ lunđ di vrin rásón și strímti cöt curáya.* (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T¹ 264/26; *Cupiláši'l poártă bętli cu čuſt.* (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: bętă (Cap 37; Dms).

Et.: lat **bittia*.

bęg, **bęjári**, **bęjúj**, **bęjút** *vb.* II. *Tranz.* și *intranz.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *Jel nu si zăcatră ca răslánii' bęg ápu, fuzi și la pirdú răslánii'.* (El nu se uită că leii beau apă, plecă și ii pierdu pe lei.) Cap² 143/30; *Fętu, disfó-ti di cóla, că cálú nu-n bę ápu.* (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M¹ 14/38; *Tęa [ápú], pánă nu ngácă únă gíjáta, nu áyu bęgá boij.* (Acea [apă], până nu îneacă o ființă, boii nu o beau.) Cap² 101/34; *Dódú, nu pot să trăies, să bęg di ęa.* (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T¹ 278/20; *Cu tísta ócł tíni s-ti bęg.* (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa än zísi, sǎ nu spun, că*

s-mi bę tot [sónzili]. (Aşa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângelul].) Cap² 26/35; *Únă pícă di ápu jo bižúj și criscuј.* (O picătură de apă băui și crescui.) Can T² 115/28; *Téla Jimitáti-di-ųom bižú di la mátniјa čéšma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap² 48/35; *Lámnia ál'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângelul.) Cap² 61/37; *Jeł nu vru să scúltă, bižú și si fési țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M¹ 14/30; *Cári cum aş vru, sa bižú.* (Care cum a vrut, aşa a băut.) Kats 71/27; *Na dědi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Máncóm, bžum, dáróm ȝámbúš tužtă nyáptqa.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Téla fičóri'l bižúrā di la bístra čéšma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap² 48/26; *Nu pot si ánträm jo, ácu pot, ánträ di-ť bęa.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap² 90/38; *Sóra-sa ał'zisi s-nu bę, că, ácu bę, sa si fácă țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ved qa únă mică baroscă di plögáš, zastój să bęu unqác.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M¹ 14/28; *Aj, bólui, să o bej válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Úbavă fjáťa, ăn scáfă s-uу bžáj.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus si nu vrę să bę ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 14/36; *Íđit s-na dùtím z-bžám ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap² 119/5; *Áídít, boj, si-ų bej válga.* (Haideți, boi, să beiți [= să secați] râul.) Pap M² 35/21; *Féta la āncálzeşti ápu la pul' si lă da să bę.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap² 39/14; *Bę cǎ boု.* (Bea ca boul.) Can T² 112/11; *Bę ca nivizút di biitúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T² 110/17.

Áń si bę ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Bęt tutún (tigáră)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avğá un tigárét, sumá, bę tätún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnú, százú si bęga un tigár.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigară.) MP 180/28.

Var.: bęau (Cap 37), bžau (Cap 37 s.v. bęau), bžáj.

Et.: lat. *bibere*.

bjalcă vezi **bélcă**.

bjaу vezi **bęu**.

bjálkim vezi **bélki**.

bjábi vezi **bébi**.

bjăt vezi **bęt**.

bjaу vezi **bęu**.

bíbă, pl. **bíbi** s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Tista-i téla te na li măncó bíbili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucătile de carne.) Pap M² 148/20; *Avğá un măćóc; măćócu clup! căpácu, hop și bíba-n güră.* (Avea un pisoi; pisoiul, zdrang! capacul, hop și bucată de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cățără fičóri'l să vină un căti un și să tére căti únă mućcátă di bíbă.* (Începură copiilor să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/22; *Zidurli sa dărăti di bíbă di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vijól bíbă ou dáróm kófti și turlıj măncătúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M² 34/32. 3. Model de broderie. Pap² 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

bíbičă, pl. **bíbički** s.f. Dms. Bucătică de carne gătită.

Et.: din *bíbă + -ič(că)*.

bibilică, pl. **bibilíčki** s.f. Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *bibilică*.

bic, pl. **biť** s.m. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră, vizúră toť cucóti'l luğ nicát,* árá Cúsi-cucóti ca bic. (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M² 137/40; *Āntrágá bícu ăn văcár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic ăj júni.* (E voinic precum un taur.) Cap² 181/43.

♦ *Ca bic cátunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap² 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

bicuvát, pl. **bicuvát** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* ‘a întoarce, a răsturna’.

Bičác n.pr. Pap M² 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Umă*.

- Et.: tc. ***Biçak*** ('cuțit').
- bičés, bičóri, bičój, bičót** vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu ferestrăul.
- Et.: mac. ***biči***, bg. ***biča***.
- bičím**, pl. **bičimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Téla bičím di čóglă lă lęási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu tări bičím s-nu aj lúcru.* (Cu aşa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.
- Et.: tc. ***bičím*** (mac. ***bičím***).
- bičkijă** vezi **bičkijă**.
- bičkigí** vezi **bičkigijă**.
- bičkigijă**, pl. **bičkigij** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemn. *Tru cálí áš flă un bičkigl.* (Pe drum întâlnii un tăietor de lemn.) Cap² 113/22.
- Var.: **bičkigí**.
- Et.: mac., bg. ***bičkigija*** (tc. ***bičkici***).
- bičkijă**, pl. **bičkij** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăstrău mare; beschie, joagăr. *Tápola lu Váni áu fágásirá scéndur cu bičkijá.* (Plopul lui Váni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.
- Var.: **bičkijă** (Cerna A/1744), **bučkijă** (Cap 51).
- Et.: mac., bg. ***bičkija*** (tc. ***bički***).
- bidéł**, pl. **bidéłă** s.n. Dms. Impozit. *UÍtó să-s lă plätgáscă bidélu.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.
- Et.: tc. ***bedel***.
- bidivijă**, pl. **bidivij** adj. Dms. Puternic. *Ăncălicó pri un cal bidivíža.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márcă, túcu pri fícör, con lă vidgá cota bidivijă și Kípru.* (Ochii lui Cráli Márcă [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipes.) DP 85/4.
- Et.: mac., bg. ***bedevija*** (tc. ***bedevi***).
- bidúclu** vezi **pidúclu**.
- bjéluš** vezi **bjéaluš**.
- bigloác** vezi **biglóc**.
- biglóc** s.n. Can¹ 188; Cap 37 s.v. ***beg***; Dms. Boierie.
- Var.: **bigloác** (Dms).
- Et.: tc. ***beğlik***, mac., bg. ***beglik***.
- bigór**, pl. **bigóră** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. 1. Piatră poroasă, calcaroasă. 2. Mușchi, lichen.
- ♦ *Rópa cări si traculcăști nu căă bigór.* (Piatră care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.
- Var.: **gigór** (Dms).
- Et.: mac., bg. ***bigor***.
- Bigurlíva** n.pr. Cap 38. s.v. ***bigór***. Nume de loc în *Cúpă*.
- Et.: mac., bg. ***Bigorliv*** (< ***bigorliv*** 'calcaros').
- biğítă**, pl. **biğiti** s.f. Cap 37 s.v. ***beg***; Dms. Soția beilului. *Biğita ş-ári sultänát.* (Soția beilului are fastul ei.) Cap² 167/34.
- Var. **beğítă** (Dms s.v.).
- Et.: din ***beg*** + **-ítă**.
- bijátór** vezi **bijitór**.
- bijátură** vezi **bijitúra**.
- bíjcă** vezi **bílcă**.
- bijítór, bijítóră, pl. bijítóri, bijítóri** adj. și s.m.f. Can¹ 188; Cap 37 s.v. ***beau***; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Béťiv, băutor.
- Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **bijátór** (Dms), **biitór** (Can¹ 188), **bijítór** (Cap 37 s.v. ***begy***).
- Et.: din ***begy*** + **-tór**.
- bijítúra**, pl. **bijítúră** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 37 s.v. ***begy***; Dms. Băutură. *La téja i arisăști bijtúra.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.
- ♦ *Bę ca nivizút di biitúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutura.) Can T² 110/17.
- Var.: **bijátúra** (Cap 37 s.v. ***begy***, Dms), **biitúra**, **bijtúra**, **bijutúra** (Pap² 58; Cap 37 s.v. ***begy***; Dms).
- Et.: lat. ****bibitura*** sau din ***begy*** + **-túra**.
- bijítór** vezi **bijitór**.
- bijítură** vezi **bijitúra**.
- bijílc**, pl. **bijílti** și **bijílcür** s.n. Dms.
1. Moșie. *Di că si floa áñn bijílc, no-ári ič gäjlé.* (Dacă se pomeni pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. 2. Bir, dare. *Bégu nu vça plätít bijílcu.* (Beiul nu plătise birul.) Dms s.v.
- Et.: tc. ***beylik*** (mac. ***bejlik***).
- bijítór** vezi **bijitór**.
- bijítúra** vezi **bijitúra**.
- bijúc** vezi **bílc**.
- bijút, bijútă**, pl. **bijút, bijúti** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș bijút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beg**.

bijutură vezi **bijutură**.

bjuc vezi **biluc**.

bij vezi **bis**.

Bijaniă *n.pr.* Pap M² 173/4; Cap 38. Nume de loc în Căpă și Oșin.

Et.: sl. **Běžanije** ('loc de bejenie')

bijúscă, *pl.* **bijúşki** *s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ăntăpără cu ură bijúscă.* (Îl întepă cu un ac.) Dms s.v.

Et.: mac. **vezacă**.

bijuşos, **bijuşori**, **bijuşoi**, **bijuşot** *vb.* IV.

Tranz. Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bici cătunesc I-u vga bijuşotat mûcă și-l vga pus singăr.* (Taurului comunal îi găuriseră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.

Et.: mac. **veze**, bg. **veza**.

bikár, *pl.* **bikár** *s.m.* Can¹ 189; Cap 38;

Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.

Et.: tc. **bekâr** (mac. **bekar**, bg. **bekjar**.)

Bila de Vârnic *n.pr.* Pap M² 173/8; Cap 38 s.v. **bilă**. Nume de loc în Umă.

Et.: **bilă** (2.) + **de** + *n.pr.*

Bila Lungană *n.pr.* Pap M² 173/6; Can¹ 189; Cap 38 s.v. **bilă**. Nume de loc în Oșin.

Et.: **bilă** (2.) + **Iungă**.

Bila Pénălă *n.pr.* Can¹ 189. Nume de loc.

Et.: **bilă** (2.) + *n.pr. gen.*

bilă, *pl.* **bili** *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dăcad cu ură bilă-n cur.* (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 160/32; *Am un moș, stă pri ură bilă.* (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/2; *Am ură băbă, stă pri ură bilă.* (Am o băbă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/5; *Bilă di ielă.* (Prăjină de brad.) Dms s.v.

2. Creastă (de deal).

Et.: mac., bg. **bilo**.

bilbioc, *pl.* **bilbiocți** *s.n.* Kats 92/21. Coada-oii (nume de plantă).

Et. nec.

bilbil vezi **birbil**.

bilbil vezi **birbil**.

bilcúg vezi **bälčúg**.

bilé vezi **bilé**¹.

bilé¹, *pl.* **biléjür** *s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. Belea, neplácere; necaz. *Ai să*

fuzím, că s-na púnă an bilé físta drac di fićór. (Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul astă de băiat.) Cap² 30/27; *Cot la nviță tát-su, įäl tirię s-uu áflă belău.* (Oricât îl învăță tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dğádi di bilçá.* (A dat de belea.) Cap² 175/28; *Di bilçá s-ti vğágħla Dómnu.* (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu biláħua sā aṭ da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M² 61/4.

Var.: **beláuă**, **bilé**, **bilé**¹, **bilgáuă** (Cap s.v. **bilçá**; Dms s.v.), **biláuă** (Pap² 58).

Et.: tc. **belâ** (mac., bg. **belja**).

bilé² *adv.* Chiar; abia. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. *Pójni bilé aī̄ ra lēni sā mǎnâncă.* (Chiar și pâine îi era lene să mânânce.) Can T¹ 281/32; *Níti ti pucát bilé* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M² 80/42; *Sáldi noi, cu Túmbuli bei, scăpóm bilçá.* (Numai noi, cu Túmbuli bei, abia scăparăm.) Pap M² 150/40; *Nu poť s-ti puń bilçá.* (Chiar că nu pot să te sui.) Dms s.v.; *Níti nu-łtóni si ántră an cásá bilçá.* (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bilea**, **bile**², **bili** (Cap 39 s.v. **bilçá**²), **bilim** (Cap 39 s.v. **bilçá**²).

Et.: tc. **bile** (mac. **bile**, bg. **bilja**).

bile^{1,2} vezi **bilé**^{1,2}.

bilea vezi **bilé**².

bileág vezi **bilég**.

bilgáuă vezi **bilé**¹.

bilgájnic^{1,2} vezi **biléjnic**^{1,2}.

bileáscă, *pl.* **bileáscă** *s.f.* Etichetă, însemnare. *Sfáca cumát di šajică vga bilgáscă tri si štijá carí cruř ďi și tšána tri plátiri.* (Fiecare bucătă de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui este prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. **beleška**, bg. **beležka**.

biléc vezi **bilég**.

bilég, *pl.* **bilézi** și **bilégur** *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, doavadă; întă *Te duséš di bilég di la ja?* (Ce ai adus ca doavadă de la ea?) Cap² 70/30; *Tjála ti s-la liča bilégu, tjála s-mi liča an lžać di mušári.* (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevestă.) MP 30/17; *Cári puáti si júncă mai curón la bilégu ti la*

vîău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilçag ăn frûnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. 2. Inel de logodnă. *A/triméti abér să vină cu [...] bilégu.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T¹ 274/16; *Minés (day) bilçigurlı.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. 3. Crestătura la urechea oii. 4. Vaccin. 5. *Pl.* Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

Ies an bilég. A trage la țintă. Pap¹ 34 s.v.;

Léau bilág. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: bilág, biléc (Wild h. 438/1), **biliág,** **biléc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. *beleg.*

bilejníc¹, *pl. bilejníti* s.n. Cap 39. s.v.

bilág. Semn. F i g. Minune.

Var.: biléajnic¹ (Cap 39).

Et.: mac., bg. *beleznik.*

bilejníc², *bilejnica,* *pl. biléjnít, biléjníti adj.* Cap 39 s.v. *bilág;* Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătări si vidgá că ra biléajnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Biléajnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di tóáti tçásti si spúnim noi dôu mai biléjníti.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Biléajnică fçáta.* (Fată a cărei frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: biléajnic².

Et.: mac., bg. *beleznik.*

bilés, bilíri, bilíj, bilít vb. IV. *Tranz.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lă bilí porcu.* (A jupuit porcul.) Dms; *Că vingá Cárčunu, si dunáu cumşójj ili zántuníti, áti lă jungláu [porcuj], áji lă biléau.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcuj], îl jupuiau.) AtaM 372/13; *La bili víkí, la fásí azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap¹ 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u iǎlcó, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Gių lă bilírá fákíru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sărmanul.) Dms; *Cári di noi si pişmândisgáscă, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap² 34/13; „*Noj cum vem dărát pázári, délmi că ti anviríñ, să ti bilés.*” *Şi la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”.

Şi îl omorî.) Cap² 34/23; *Mai*

mícu ştiijá c-a lui fraț sa bilít. (Cel mai mic ştia

că frații lui sunt omorâți.) Cap² 34/35.

Et.: sl. *beliti* (mac. *beli*, bg. *belja*).

bili vezi bilé².

biliág vezi **bilég.**

bilijíri vezi **bilijóri.**

bilijitúră, *pl. bilijitúr* s.f. Cerna A/430;

ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din *bilijós + -itúră.*

bilijós vezi **bilijós.**

bilijóri, *pl. bilijór* s.f. ALDM I, h. 373/2,

3, 5. Vaccin.

Var.: bilijíri (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi *bilijós.*

bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb. IV.

Tranz. Pap¹ 34; Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilág;*

ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430,

901; Dms. 1. A face semn, a însemna. *Fétili leu căti un busilúc di sfáca om din căsă și lă bilijós (lă légă cu kádin rósi) și la pun an ápu.*

(Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare

om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir

roșu] și-l pun în apă.) Can T² 106/35; *Lă bilijáj lócu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.;

Con fuzigá, ău bilijó puártă. (Când pleca, făcu

semn pe poartă.) MP 214/28; *Flaj căsa cári*

ári cární și u bilijój.

(Găsii casa unde era carne

și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puártă ca i*

bilijótă. (Văzu că poarta e însemnată.) MP

214/29; *Şi lu ámpirátuluj căsa u vişa bilijót.*

(Şi casa împăratului o însemnase.) MP 216/1;

Dçádi Dómnu di bilijó. (A dat Domnul de făcu

semn [= a terminat].) Cap² 168/4. F i g. A se

îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva.

Únă fétă bilijó un cupilás. (O fată puse ochii

pe un Tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].)

Pap¹ 34 (s.v. *bilijós*). 2. A cresta urechea oii.

3. A vaccina. *Víni ikímu s-lă bilijáscă fićori.*

(Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: belijós (Pap² 58), **bilijós.**

Et.: mac. *belezzi*, bg. *beleža.*

bilílă, *pl. bilíli* s.f. Can¹ 189; Cap 39; Dms.

Fard, suliman. *L'umničánkli punçáu múltă*

bililă. (Femeile din *L'umnița* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **belilo.**

bilim vezi **bilę̄**.

bilintróc, pl. **bilintróti** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nôstru ăj săldi bilintróc.* (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sărătos tun. *Că bilintróc.* (L i t. Ca granitul. = [E] sărătos tun].)

Et.: bg. **belotrak** ‘calcar’.

bilíri, pl. **bilír** s.f. Can¹ 198; Cap 39 s.v. *bilés;* ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *Ej'ał plátiră pri bilirqa.* (Ei îi plătiră pentru jupuit.) Cap² 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi **bilés**; cf. și **bililă, bilusés** (pentru sensul 2.).

bilítă, pl. **bilítî** adj. Can¹ 189; Cap 39. (Despre o) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Téști sa yójli méli: tqáti bilítî și rúsi.* (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap² 149/21.

Et.: din **bę́al** + **-iqa**; cf. și mac., bg. **belica.**

bilusés, **bilusíri,** **bilusíj,** **bilusít** vb. IV. Refl. Cap 37 s.v. *bę́al*, 39; Dms. A se farda. *I zúuă si bilusgásti.* (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Féátili úbavi nu si bilusés.* (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. **beli**, bg. **beleja.**

Bíla vezi **Bilă.**

bilágă vezi **bilę̄**.

Bíla n.pr. Pap M² 173/25; Can¹ 189. Nume de loc în *Cúpa*.

Var.: **Bíla** (Can¹ 189).

Et.: mac. **Bilje** (‘buruieni’).

bílcă, pl. **bílt** și **bílcur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisírá să-ă cură gărdina di bílt.* (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cón si culcá, pungó niști bílt la piçgári și doy lumbórz.* (Când se culca, punea niște buruiene de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap² 87/43; *Si ámbitára, că viça puápa pus bílcă.* (Se îmbătară, că popa pusese o buruiană.) MP 216/19; *Juă si dun niăc bílt și z-vin cuăla s-la*

fricómfičúru. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu bűca.* (Îl frecără cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikímu să-ť da bílt.* (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Căti únă língură di bílcă lęay än zúuă.* (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bílcă din șis s-fă záúndă.* (Să-ți ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] al stinzgá lámbórzli și al bja bílili.* ([Pasărea] îi stingea lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap² 88/2; *Bílcă búna di dyóru di dinț.* (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

Bílcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap² 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bílcă di buríc ăj licuvúă.* (*Bílcă di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bílcă furéscă.** Numele unei plante de leac. Pap² 58; Cap 38 s.v. *Cu bílcă surgáscă si licués tăltútură.* (Cu *bílcă* surgáscă se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **bílcă.**

Et.: mac., bg. **bilka.**

bílcutină, pl. **bílcutiní** s.f. Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bílcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vęam vizút cqáta bílcutină.* (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cătunu ra plin di bílcutiń.* (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi **bílcă.**

bílc vezi **bilę̄.**

bílc, pl. **bílti** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1–7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol, roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noastră poártă tricúrá múlti bílti di oj.* (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăúráră si fésiră un bílc di yoj.* (Dintronodată se transformă într-o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Bílc di păpíl.* (Cârd de rată.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vięy mări bijúc, múlti yoj și jäl ra picurár la bijúcu lęár.* (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsí tuğáru să-s lă priubidgáscă bílcu.* (Se duse negostorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un biſlic di port, tícu ăn urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap² 159/7; *Vítoalú ăi ăn biſlicu di vaſ.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ți laſ buſlicu și raátu di qa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M² 160/26; *Vizú ăn triušă un biſlic di yámiń junglát.* (Văzu în bătătură o mulțime de oameni uciși.) Cap² 33/37; *Din biſlic.* (Din grămadă.) Cap² 218/9.

♦ *Biſlic fără picurár nu si fáti.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap² 167/41.

Var.: **biſuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buſúc** (DP 153/27).

Et.: tc. **bölük** (bg. *biljuk*).

Biſlică n.pr. Pap M² 173/26; Cap 39 s.v. *biſlic.* Nume de loc în Cónjaco.

Et.: tc. **biſic.**

Biſür vezi **Băſür.**

bimbăſiă, pl. **bimbăſii** s.m. Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbăſiia cu áskéril dípu el si pruká di cátún.* (Comandanțul cu soldații după el se apropie de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bimbăſija* (tc. *binbaṣi*).

biná vezi **binájă.**

binájă, pl. **binójur** s.n. Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbágam lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná.**

Et.: tc. **bina** (mac., bg. *bina*).

bindisés, **bindisíri**, **bindisij**, **bindisít** vb. IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A placăea, a agreea, a prefera. *Puguzéli!* [...] *la jóca cărlí lángá jéli [feti] ca s-la bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vornicei].) Can T² 121/1; *Bindisí sá sta cu noj.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindiségáſti.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. **bindisuva**, bg. **bindisvam** (tc. *beğenmek*).

bíne vezi **bíni.**

binéc, pl. **binéti** s.m. Dms. Cal de călărie. *Dqa-ń- lă binécu toq s-mi dúcă ăn Nogánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nogánti.) Dms s.v.

Et.: tc. **binek** (mac., bg. *binek*).

bíni adv. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bíni, ma moártę nu ubidéſti.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap² 23/6; *Şa-i bíni.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Con túna, nu-i bíni să mänán̄ pğni, ca trisnéſti-n tíni.* (Când tună, nu e bine să mänânci, că te trăsnește.) Can T¹ 269/16; *Bíni va flóm!* (Bine v-am găsit!) Pap M² 55/1; *Bíni viníſ.* (Bine ai venit.) Cap² 117/23, Dms s.v.; *Bíni viní!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bíne** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. **bene.**

biniflóm s.m. Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: tc. **bini va flóm.**

binivréč vezi **bărnávéc.**

binlí adv. Cap 39 s.v. *bíni;* Dms. Cu adevărat. *Di túnča nñilgásiră că ra binlí dómnú.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap² 99/12.

Et.: tc. **benli.**

birbát adj. *invar.* Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. **berbat** (mac., bg. *berbat*).

birbältlögáč vezi **birbältlögáč.**

birbältlögáč, pl. **birbältlögíti** s.n. Dms. Murdărie. *Birbältlögáč că lă gúpt.* (Murdărie ca la țigani.) Dms s.v. F i g. Coruptie.

Var.: **birbältlögáč.**

Et.: din *birbát + -lögáč.*

birbéc vezi **birbéti.**

birbéc vezi **birbéti.**

birbér, pl. **birbér** s.m. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1-7; Dms. Bărbier, frizer. *Cásá lor ra carší cu cása la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap² 69/39; *Birbérü aú vízú fğáta și aú arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap² 69/39; *Únă zúuă la lo birbę́ru s-la bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap² 58), **bérbir** (Pap¹ 34), **birbiár**, **birbiér** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. *berber* (mac., bg. *berber*).

birbérniță, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbirniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. *berbernică*.

birbéti, pl. **birbét** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Tgástă fătă [...] va si la júng/lum tista birbătili.* (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap² 81/3; *Dú-ti să lej un birbéti și dó-la-u tăstă cărti la picurăr.* (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap² 51/13; *Am un birbéc mări cări ăi licuitór.* (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap² 141/21; *Frigúră la lăsó birbécu.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Birbéti čucăit.* (Berbec întors, batal.) Can¹ 189 s.v.

Var.: **bărbék** (Wild h. 320/5), **birbęati**, **birbéc**, **birbęc** (Wild h. 320/6), **birbjęati** (Kats 96/33).

Et.: lat. *berbex, -ecem.*

birbjár vezi **birbér**.

birbjęati vezi **birbęti**.

birbicár, pl. **birbicár** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbęti*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din *birbéc* + *-ár* sau lat. **berbecarius*.

birbičóc, pl. **birbičót** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbęti*; Dms. Berbecuț. *Fičorú s-duťgá lă păştiri cu coátya birbičót.* (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din **berbéče* (forma anteroioară a lui *birbęti*) + *-óc*.

birbjér vezi **birbér**.

birbil vezi **birbil**.

birbil, pl. **birbil** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbil cări sări tătăzúua, di pri un mûnti pri téla lant.* (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul, [Ghicitoare: Briciul].) Pap M² 49/6; *Bilbilu işót-ău din căfész năsfără, zăstătút-ău pri únă vgájcă di prun ăn triușă.* (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbil**, **birbil** (Cap 40).

Et.: tc. **bülbül** (mac. *bilbil*).

birbirniță vezi **birbérniță**.

birbițónca, pl. **birbițónki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. ex t. Mustăți ale mărilui.

Et.: din **birbúță* (dim. de la *bárba*) + *-onca*.

bir carár vezi **bir cărăr**.

bir cărăr adv. Can¹ 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúme prinđeu și lánti [luminór] pri la somț.* (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumâneri] pe la icoane.) Can T¹ 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. **bir karar** ‘invariabil’ (turcism).

bircuiés, **bircuíri**, **bircui**, **bircuit** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a luă. *Si dúsiră lă bircuiri spíti.* (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimqáini s-nă dútim să bircuím căstgáňa.* (Poimâine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuím úuă.* (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Tgástă gărnínă ăi bircuită.* (Miriștea aceasta este culeasă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lă bircuírá din biſúcu di oj.* (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lă bircuí.* (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. *berkuvam*; cf. și mac. *paberkuva*.

bírda adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptămónă vingá cásă și bírda fuzqá lántă zúuă.* (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap² 78/28; *Işó ántru je'l bírda.* (Ieși din nou în fața lor.) Cap² 35/35; *Támán ardicát și caz bírda.* (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap² 68/15; *Bírda să viń.* (Să vîi din nou.) Dms s.v.; *Bírda lă spársi lúcru.* (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. **bírda** (Cap 40); cf. și tc. *birden*, mac. *birden*.

bírikát adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vçau cu ti s-lă prindă [căndilu], bírikát lă mai mícu fráti, că flo ăn ȝep spirt.* (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Bírikát că scăpái.* (Noroc că scăpăi.) Dms s.v.; *Bírikát și di coáta.* (Mulțumesc și

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scăpáj nu antribáj, birikét la téla cu crívili cárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbi!) Pap M² 162/1.

Var.: birikét¹.

Et.: tc. *bereket* (mac. *beriket*, bg. *bereket*).

biriKátvírsin invar. Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. *bereket versin* (turcism).

biriKét¹ vezi **biriKát**.

biriKét², pl. **biriKétur** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámia la mánancă birikétu.* (Balaurul mânancă câștigul.) Can T¹ 269/14; *Lq tátí unéc birkét di cóla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Şi Dómnu nu da mo birikét cum dădē nainti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug aşa cum dădea înainte.) Can T¹ 276/26; *Ágrili din comčicá carí sa mult bun catáti [...] dau mult bun birkét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Ştiptám s-lă dunóm birikétu di vágára și să căpóm árā si áróm.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Níti ágru nu si árā, niți birikétu nu si fáti.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: birkét.

Et.: vezi **biriKát**.

biriKitlija, pl. **biriKitlii** adj. Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *BiriKitlija pímint áj nántinéscu.* (Terenul din Nănti este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di cărnít tribužásti să-u săpóm ántu járnă, dintru că nçáua și plóžli s-la fácá lócu birikitlija.* (Grădina de duzi trebuie să o săpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap¹ 52/40; *Lócur birikitlii.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. *bereketli* (mac. *beriketlija*, bg. *bereketlija*).

biringí vezi **biringíjă**.

biringíjă, pl. **biringíj** adj. Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Biringíjă ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Biringíj áskér.* (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Biringí rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Biringí tăcqám.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: biringí.

Et.: tc. *birinci* (mac. *birinđja*).

Bírislav vezi **Bírislăv**.

Bírislăv n.pr. Can¹ 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de megleloromâni.

Var.: Bírislav (Cap 40).

Et.: sl. *Borislav* n.pr. (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birkét vezi **biriKét²**.

birnivék vezi **bărnăvéc**.

bíru interj. Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra bíru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, bíru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap² 167/43.

Et.: mac. *biro*.

bisálíja, pl. **bisálíi** adj. Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam uom bisálíjă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti virués ăn téla că-i bisálíjă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. *besalija*.

bisgárică vezi **básérică**.

bíser, pl. **bíser** s.m. Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fjáta con záradičá, áj cǎdiáu trindájil din ryást, árā con plánčičá, áj curáu bíšiār din ýocíl.* (Când fata râdea, ii cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, ii curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aş fóst-aú vrínă fgátá carí con plánčičá, an loc di lócrum, áj cǎdáu bíser din ócíl.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, ii cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: bíšiār.

Et.: mac., bg. *biser*.

bisérică vezi **básérică**.

bisérica vezi **básérica**.

bíšiār vezi **bíser**.

bisimját-cámin vezi **bisinét-cámen**.

bisinét-cámen s.f. Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Dúáluča cùálbi di bisimját-cámin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: bisimját-cámin.

Et.: mac. *bescenet kamen*.

bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi

adj. Can¹ 189; Cap 35 s.v. *băsgárică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđinéti l' sā și mult bisiricós.* (Locitorii din *Lúnđin* sunt și foarte bisericosi.) Can T¹ 263/1.

Et.: din *biserică* + -ós.

bismákí s.pl. Boabe de strugure; ciorchine.

[*Ficóru*] *antrágázi bismákili li ángítta.* ([Feciorul] înghitte boabele de struguri întregi.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminiță vezi besminită.

Bístrița *n.pr.* Pap M² 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nónti*.

Et.: sl. *Bístrica*.

bístru, bístră, pl. bístri, bístri adj. Pap¹ 32; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tári úbavá ápu, bístră și ráji.* (Apă atât de bună, limpede și rece.) Cap² 101/27; *Téla fičóriš bižúră di la bístra césmä.* (Feciorii băură de la fântâna cea limpede.) Cap² 48/26; *Io bęu ápá ráti din izvórár bístri.* (Eu beau apă rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Téru ra bístru și plin di stgáli.* (Cerul era senin și plin de stele.) DP 84/26; *Óclí bístri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar (bistra)*, bg. *bistăr (bistra)*.

bíš, pl. bíš s.m. Cap 40; Dms. Insectă de culoare albastru închis; gândac, bondar. *Bíš vğárdi.* (Gândac verde; cățelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Bíš din báligă.* (Gândac de balegă.) Cap 40 s.v.; *Bíš ámpuťót.* (Gândac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mai áncóla fló úná bubálcá și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de balegă și un bondar.) Cap² 91/37; *Móniza, ca li urdinó ýomú fğátili, vini și bíju.* (Dimineața, când puse omul fetele în rând, veni și bondarul.) Cap² 92/43.

Var.: *bíj*.

Et. cf. alb. *bishē*.

bíšánós, bíšánósă, pl. bíšánóš, bíšánósi *adj.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Băsinos. F i g. Obraznic. *Bíšinós mágár!* (Măgar băsinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *bíšinós*.

Et.: din *bíšónă* + ós.

bíšatúră, pl. bíšatúr *s.f.* Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Băsină.

Et.: din *bíšós* (s.v. *bes*) + -ătúră.

bíscă, pl. bíski *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge făcută din conuri de brad sau coceni de porumb care se folosește la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *bíška*.

bíšică vezi *bíšocă*.**bíšicós, bíšicósă, pl. bíšicós, bíšicósi** *adj.*

Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bíšocă*; Dms. Plin de băsicici, băsicat.

Et.: din *bíšocă* + -ós.

bíšikičă, pl. bíšikički *s.f.* Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bíšocă*; Dms. Băsicuță.

Var.: *bíšikičă* (Cap 40 s.v. *bíšocă*).

Et.: din *bíšocă* + -íč(că).

bíšikičă vezi *bíšikičă*.

bíšină vezi *bíšónă*.

bíšinós vezi *bíšánós*.

bíšgánă vezi *bíšónă*.

bíšocă vezi *bíšocă*.

bíšónă vezi *bíšónă*.

bíšocă, pl. bíšot și bíšoki *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Băsică. *Seqáti bíšot.* ([Apa] face băsică.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bíšocă di pişát.* (Băsică udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bíšică di porc.* (Băsică porcului.) Dms s.v.; *Bíšică di pğásti.* (Băsică peștelui.) Dms s.v.; *Bíšit di plögája.* (Băsică de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *bíšică, bíšocă*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

bíšocă, pl. bíšóčki *s.f.* Dms. Băsicuță.

Et.: din *bíšocă*, prin substituția finalei -óčă cu -óččă.

bíšónă, pl. bíšóny *s.f.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Băsină. *Bíšónli ca rázvrájóră, si fésiră şoári.* (Băsinile dacă se vorbiră, se făcură şoareci.) Pap M² 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bíšói goáli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap² 218/11.

Bíšóna lisítălă. Băsina vulpii [= un fel de ciupercă otrăvitoare]. Can¹ 190 s.v.

♦ *Cu bișín nu si ámpă stómna.* (L i t. Cu băsini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: bişină (Can¹ 189), **bişónă**.

Et.: lat **bissina*.

bişós vezi **bes**.

bitárnac, **bitárnáččā**, pl. **bitárnát**, **bitárnáčki** adj. și s.m.f. Pap¹ 34; Dms. Bătrâin; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din *bitórn* + *-ác*.

bitárneásti vezi **bitárneásti**.

bitárneáťā vezi **bitárneáťā**.

bitárnes, **bitárneščā**, pl. **bitárnešt** adj. Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrânes; vechi.

Var.: bitárnešc (Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bitórn*; Dms).

Et.: din *bitórn* + *-esc*.

bitárneásti adv. Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrânește.

Var.: bătárneásti (Cap 36, 40 s.v. *bitórn*).

Et.: din *bitórn* + *-ésti*.

bitárneáťā, pl. **bitárneť** s.f. Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. *bitórn*; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânește. *La vîga fat mûm-sa* și *bitárneáťā*. (Îl născuse mamă-sa la bătrânește.) MP 12/3; *Bitárngáta-i măncqásă*. (Bătrânește este grea.) Cap² 187/16; *Con ver si trăjës rău, än tiniréťă ili ám bitránętă?* (Când vrei să o duci rău, la tinerețe sau la bătrânește?) Cerna T; *Mi júnsi bitárneáťā*. (Mă ajunse bătrânește.) Cerna A/508.

♦ *Dúnă än tiniréťă ca si-t ti áfslă la bătărngáťā.* (Adună la tinerețe ca să ai ce găsi la bătrânește.) Cap² 167/22.

Var.: bătărneáťā (Cap 40 s.v. *bitórn*), **bitárneáťā**, **bitárniáťā**, **bătränęáťā**, **bitränęáťā** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitránętă**, **bitraniętă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęáťā** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din *bitórn* + *-ęća*.

bitárniáťā vezi **bitárneáťā**.

bitárničac vezi **bitárničák**.

bitárničac, pl. **bitárničät** adj. Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bitórn*; Dms. Bătrâin.

Var.: bitárničac (Cap 41 s.v. *bitórn*).

Et.: din *bitórn* + *-ičác*.

bitárničós, **bitárničósă**, pl. **bitárničós**, **bitárničosi** adj. Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárničósă noástră mûmă [ári ócă lu dğádu]*. (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătárničós vămpír, tu la făsés tísta lúrcu*. (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap² 136/43.

Var.: bătárničós.

Et.: din *bitórn* + *-icos*.

bitárními s.f. Can¹ 190. Bătrânețe.

Et.: din *bitórn* + *-imi*.

bitér adv. Dms. Rău. *Cum si triác!* *Di bitjár mai bitjár*. (Cum să oduc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri álbă vidgálă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

Var.: bitjár.

Et.: tc. **beter** (mac., bg. **beter**).

bitjár vezi **bitér**.

bitliğán vezi **pitliğán**.

bitórн vezi **bitórn**.

bitórn, **bitórnă**, pl. **bitórn**, **bitórní** adj. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spúnim noj că im románă, mic cu mári, tím, bitórn*. (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M¹ 29/21; *Júnsi la únă cásă júndi ra únă bábă bitórnă*. (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M² 149/40; *La prind fóci fićóri!*, *jes la foc și ómiń bitórn și si ncresc la foc tójă nóptę*. (Tinerii aprind focul, ies la foc și oameni bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T¹ 268/11; *Górniu la flaj și jo, áma ra mult bitórn*. (Pârul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: bitórn, **bitrán** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

Et.: lat. **betranus** (=veteranus).

bitrán vezi **bitórn**.

bitrăneță vezi **bitărneță**.

bitrăneță vezi **bitărneță**.

bitrăniță vezi **bitărneță**.

bitringăță vezi **bitărneță**.

Bitułă *n.pr.* Can¹ 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. **Bitola**.

bjuc vezi **bilúc**.

bívul vezi **bívul**.

bívul¹, *pl. bívul¹* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tăără trei bívul*. (Tăiară trei bivoli.) Cap² 110/41; *Upințli as li dáră ómiini^l di cójă di bou, di cal și di bívul*. (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *Bun, jo s-ti duc an disúpra lúmi, áma să áfliș doj fójilur di bívul*. (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M² 149/10; *Noj putém s-ti scqátim di uya túpră, áma si áfli cărni di nýáu bívól*. (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Măńancă cqt un bívul*. (L i t. Măńancă cât un bivol. = Măńancă fără măsură.) Cap² 168/7.

Var.: bívol.

Et.: mac., bg. **bívol**.

Bívul² *n.pr.* Pap M² 173/28; Cap 41 *s.v.* *bívul*. Numé de loc în *Cípă*.

Et.: **bívul¹**.

bívulčác, *pl. bívulčát* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40 *s.v.* *bívul*; Dms. Bivol Tânăr.

Et.: din **bívul** + **-čác**; cf. și mac., bg. **bívolče**.

bívulítă, *pl. bívulíti* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 *s.v.* *bívul*; Cerna A/862; Dms. Bivolită.

Var.: bívulítă (Pap² 59).

Et.: mac., bg. **bivolica**.

bívulítă vezi **bivolita**.

bizés, **bizescă**, *pl. bizéșt* *adj.* Dms. Care aparține beiului, boieresc. *Di ágrili bizéșt nițicári nu si čapngá*. (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms *s.v.*

Var.: bizesc (Dms).

Et.: din **beg** + **-esc**.

bizesc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisíri**, **bizirisíj**, **bizirisít** *vb.*

IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urî, a se sătura. *Án fi bizirisí cu bánárja*. (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. **bezdirmek**.

blagoslovés vezi **bluguvisés**.

blagoslovít vezi **blagusuvít**.

blagusluvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvít vezi **blagusuvít**.

Blaguvéť *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012.

Sârbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveštenie.

Et.: mac., bg. **Blagovec**.

blaguvisés vezi **bluguvisés**.

blánă, *pl. blóny* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap

41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl. Baliverne*; minciuni. *Că cu foártíli tálá blóny*. (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecete. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap² 168/11; *N'-turéști blóny*. (Îmi toarnă baliverne.) Pap M² 63/7.

Et.: bg. **blana**.

blánăv, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 *s.v.* *blánă*; ALR II, *s.n.*, 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mángă blánăvă*. (Mâncare fără gust.) Dms *s.v.*; *Ápu blánăvă*. (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, *s.n.*, 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 *s.v.* *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blónán spúni*. (Mincinosul spune minciuni.) Dms *s.v.*

Var.: blánáv (Cap 41 *s.v.* *blánă*).

Et.: bg. **blanav**.

blástim, **blástimári**, **blástimáj**, **blástimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41; ALR II, *s.n.*, 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámna [...] si anvirinó și la blástimó*. (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap² 151/9; *Ja ja blástimó*. (Ea îi blestemă.) Cap² 100/14.

Et.: lat. **blastemare**.

Bláta *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nónți*.

Et.: sl. **Blaca** (der. de la **blato** ‘baltă’)

Bláta Mári n.pr. Cap 41 s.v. **Bláta**. Nume de loc în *Ősiń*.

Et.: din **Bláta** + **mári**.

Bláta Mícă n. pr. Cap 41 s.v. **Bláta**. Nume de loc în *Ősiń*.

Et.: din **Bláta** + **míčă**.

blazéi adv. Pap² 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-ł la tíska uom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fărtáti, búnă zúuă! Te-ż tíska raát tqú?* *Blázéj át bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M² 160/18.

Var.: **blázéi**.

Et.: mac., bg. **blaze**.

blázéinit vezi **blázéinic**.

Bládiń n.pr. Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. **Bledica** (der. de la **bled** ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

blágúnă, pl. **blágún** s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. **blagun**.

blagusóf vezi **bugusóv**.

blánáv vezi **blánáv**.

blánés, **bláníri**, **blánię**, **blánít** vb. IV.

Tranz. Can¹ 190; Cap 41 s.v. **blánă**; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la **blană** (2.).

blásnés, **blásníri**, **blásnię**, **blásnít** vb. IV.

Intrans. Dms. (Despre soare) A răsărî, a lumina.

Et.: mac. **blesne**, bg. **blesna**.

blásníri, pl. **blásnır** s.f. Cerna A/1589. Răsărît. *Āltáru cúttru blásnırę lu sgárli áj zánvártít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărît.) Dms s.v. *altár*; *La blásnırę sórli.* (La răsărîtul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blásnés**.

blástém, pl. **blástémi** s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. **blástim**; Dms. Blestem. *Si pugudí blástému că Štefán, cu ra fétă, si fési fićór.* (Se nimeri blestemul, ca Štefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap² 151/11.

Fac blástém. A blestema. *Cáru, an drámu tíska coa, pri münti, si spársi și féla túntę fési blástém.* (Carul, pe drumul dinoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39.

♦ *Blástémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t. Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M² 63/5.

Et.: der. postverbal de la **blástim** (**blástimári**).

blástimát, **blástimátă**, pl. **blástimát**, **blástimáti** adj. și s.m.f. Pap² 59; Cap 41 s.v. **blástim**; Dms. Blestemat. *Blástimátă di lúmi și di Duómnu, L'umnića cätilin, cätilin ás moári.* (Blestemată de lume și de Domnul, *L'umnića* încet, înceț se stinge.) AtaM 378/2; *Blástimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Tať, bre blástimátuli, dósta plónsiş!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M² 61/8.

Et.: vezi **blástim**.

blázéi vezi **blázéi**.

blázéinic, **blázéinică**, pl. **blázéinit**, **blázéini** adj. Cap 41 s.v. **blazéi**, Dms. Fericit. *Blázéini sa tătónił cu fićór pricupsít.* (Fericiti sunt părinții cu copii pricopsiți.) Cap² 207/16.

Var.: **blázéinit** (Cap 41 s.v. **blazéi**).

Et.: din **blazéi** + **-nic**.

blicnés, **blicniri**, **blicnij**, **blicnít** vb. IV.

Tranz. și *intrans.* Can¹ 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvâncni, a țâșni, a izbucni. *Lisíta că blicní și aų vizú [gúva], op, di pri lup áš si năpicáň an gívă.* (Vulpea când zvâncni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap² 118/28; *Blicní lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicní gnoj din cirgáj.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apă) A inunda. *Éza dípu plóqáj gărdina áj blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. **blikne**, bg. **blikna**.

bliznác, **bliznácă**, pl. **bliznát**, **bliznáti** adj. și s.m.f. Pap² 59, 196; Can¹ 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamăn.

Cumșī̄ca săldi bliznát rudgăsti. (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznāt.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznáca.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.
2. Model de broderie care se face pe mâncile cămașilor.

Var.: **pliznác** (Pap² 196).

Et.: mac., bg. **bliznak.**

blíznă s.f. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Otel, fier. *Dáră un cunác di er și cu úşa di blíznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de otel.) DP 59/23; *Čóru bóru, dō-n un [dinti] di blízna, na-ť un di os.* (Čóru bóru [= tu cioră și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ťi un [dinte] de os.) Pap M² 47/18; *Om júni ca blízna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blízná.**

bliznés, blizníri, blizníj, bliznít vb. IV. Tranz. Cerna A/544. A naște gemeni. *Muľárę blízní.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni.**

bløándă vezi **bløndă.**

bløndă s.f. Can¹ 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **bløándă** (Dms).

Et.: lat. **blanda.**

blor, pl. blor s.m. Pap² 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguvisés.**

bluguslúvit vezi **blugusuvít.**

blugusóv, pl. blugusóví s.n. Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bluguvisés;* Dms. Binecuvântare. „*Tívá nu voł*”, zísi yómu, „*tícu un blugusóv sǎ-n dał*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”.) DP 30/7; *Si dùsi áră la těla dédu ti vę sirbít anaínti s-aj da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap² 26/7; *Dípu blágusóf, la sárútă tíniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe Tânăr pe frunte.) Can T² 122/6.

Var.: **blágusóf.**

Et.: mac. **blagoslov.**

blugusuvés vezi **bluguvisés.**

blugusuvít, blugusuvítă, pl. blugusuvít,

blugusuvítí adj. Pap² 59; Cap 42 s.v.

bluguvisés; Dms. Blagoslovit, binecuvântat. *Blagusuvít si jes.* (Binecuvântat să fii.) Cap² 102/29; *Bluguslúvită si jes di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap² 38/29; *An blugusuvít.* (An blagoslovit.) Cap 42 s.v. **bluguvisés;** *Cuțitásu ra blagoslovít.* (Cuțitașul era blagoslovit.) Pap M² 166/7.

Var.: **blagoslovít, blagusuvít** (Pap² 59), **blugusluvit,** **bluguvisít** (Cap 42 s.v. *bluguvisés*).

Et.: vezi **blugusuvés** (s.v. **bluguvisés**).

bluguvisés, bluguvisiri, bluguvisii, bluguvisít vb. IV. Tranz. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A blagoslovi, a binecuvânta. *Ay bluguvisi ápa si unáúráră si fési ápa bluguvisítă rakíja.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap² 53/3; *Nápcum Ia blagosloví si Ia zísi: créštiť si it muł [si va fátiť muł].* (Apoi și blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiti [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Tísta dğádu ra Dómnu si, cä-ü blugusloví ápa, diğmáqárá prucuró céšma rákíja.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu săurgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés, blagusuvés** (Cap 42 s.v.), **blagusuvés** (Cap 42), **blaguvisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusuvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti.**

bluguvisít vezi **blugusuvít.**

błuzéj s. Pap¹ 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé.**

bo interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lúcru!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μνο**, alb. **bobó**) DDA 280 s.v. **bobó**.

bğádnice vezi **bğdnice.**

bğans, pl. bğanş s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nă dútím s-lă dărqám jázu si sǎ purtgám bğans.* (Să mergem să facem iazul și să căram bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré.**

bğáră vezi **bóri.**

bóári¹ vezi **bóri**.

Bóári² *n.pr.* Pap M² 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bóri**.

bogásă vezi **boş**.

bob *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. 1. Bob, grăunte. 2. Fasole. *Bob di minútū, bob cămpunesc.* (Fasole măruntă, fasole de câmp). Can¹ 190; *Áti la lęu trej cărbün, trej gărnútă di bob și trej căpój' di al.* (Apoi se iau trei cărbuni, trei boabe de fasole și trei cătei de usturoi.) Pap M² 106/6; *Bob si zípi la fásulijé.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Că işă bóbú, ál prăşám priúna cu gărnisóru.* (Când răsărea fasolea, o prășeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima prăşiri [...] si sădés bóbú și tícſili.* (La primul prășit [...] se sădesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *Ań am únă bábă, bob sémină.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitore: Capra].) Can T¹ 273/15; *Bob róši.* (Fasole roșie.) Pap² 59 s.v.; *Bob şarót.* (Fasole pestriță.) Pap² 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap² 59 s.v. *Bob di măccátu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can¹ 190.)

◆ *Anviťát pojp la jert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M² 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.. vezi **bob**.

bobáréc vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópeă**.

bóčfă, *pl. bóčfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: bóčvă (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. *băčva*).

bóčvă vezi **bóčfă**.

bod, *pl. bódur și bódi* *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albină.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kirkél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo pičúru și cu suflárqə, cu suflárqə áj la scyási cu ácu býádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Mágáru*

si ntápă cu bódú. (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușa.) Cap 42 s.v.

Bódú din gärtlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

◆ *Am un bod lă buric.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anviťáura nu si nşáră cu bódú-n cap.* (Învățatura nu o înșiră [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap² 192/18.

Var.: but¹ (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodéş vezi **budéj**.

bóeră vezi **bóri**.

bogát, **bogáta**, *pl. bogát*, **bogáti** *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

bogátiłă *s.f.* Cap 43 s.v. **bogát**. Bogătie. *Júnili cu fáta tricúră vğacu cu bogátiłă.* (Tânărul și fata au trăit în bogătie.) Cap² 132/34.

Et.: din **bogát** + - *ılı*.

Bogoródiťă vezi **Buguródiťă**.

bói *s.f.* Statură. *Mult umizés cu Cráli Márca lă kept[...] túcu și lă bói.* (Mult semenii cu Cráli Márca la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

bójeră vezi **bóri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sălbatic').

Bójigrob *s.n.* Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fágáta [...] vğac tirút izín di la tát-su să si dúcă la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Boži grob**.

bólen, **bólnă**, *pl. bólňa*, **bólni** *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: bólno (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolnen**.

Bóliglav *n.pr.* Can¹ 190; Can T² 107/17. Nume de loc între *L'umnítă* și *Cúpă*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vrăh* 'vârful cel mai de sus', BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniťă, *pl. bólniťi* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudí să si ǎnlqásă Cráli Márcu și să zácă prin bólniťi.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Márcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumiu, la bęolniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumiu, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: bęolniță.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în Ósiń.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

bólca, *pl. bólki s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di téstă ti plqnd, ampiráti? Sálđi tésta să-t iá bólcă!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M² 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

bombárés vezi **bumbárés**.

bópcă, *pl. bópkí s.f.* Pap² 59, 60; Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. **1.** Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. **2.** Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Işó lípu an urmán și mǎncó vrină járbă și vrină bęápcă di cǎzbín.* (Ieși lupul în pădure și mâncă ceva iarbă și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbki di smǎrgáca.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. **3.** Nasture. *Li cusúj bópkíli lá cǎmgáša.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. **4.** Pastilă. **5.** Model de broderie. **6.** Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidéálă. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: bóbca (Cap 42 s.v. *bob*), **bęápcă**, **bęópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + -că.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în Ósiń.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

bör *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

böré vezi **buaré**.

borğ, *pl. bórğur s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

Spríčca [...] jo-y ded la āmpirátu pri borg. (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borg la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M² 136/11; *Na, ýuă si-t la plătjás bęárgu tǎala.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

◆ *Bórgu áj mitíl la uom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T² 110/20.

Var.: bęárg.

Et.: tc. **borç**.

borgilijă vezi **burglijă**.

borgilijă vezi **burglijă**.

borgilijă vezi **burglijă**.

bos¹, *pl. bęśa și bęsi s.n.* Pap¹ 34, Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms. **1.** Testicul. **2.** Nume de floare.

Boșu cucótuluij. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

◆ *A'l dédi bęásili.* (L i t. I-a dat boașele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/17; *Ştétă la réti să-l cáda bęásili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boașele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M² 63/14; *Ca cən la cǎtő Dómnu di bęásă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap² 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la pl. **bęśa** (**bęsi**) < lat. **bursa** (DLRM).

bos² *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boş di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boş**¹.

bósnic, *pl. bósniț s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâncea de cămașă. *Bóšnic di cǎmgáša.* (Clin la mâncea de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

Bótă *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în Ósiń.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

Bótălă *n.pr.* Cap 43 s.v. **Bótă.** Nume de loc în Ósiń.

Et.: **Bótă, gen.**

bótcă, *pl. bótki s.f.* Dms. Ex crescensă; vârf, țepă. *Brúca ári bótca.* (Buba are vârf.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bótki.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bocka*.

bou, pl. **boi** s.m. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1-7; Dms. 1. Bou. *Upinlă aş li dără զմինիլ di cójă di bou, di cal și di bívul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *G'ijám cu nēc ágri, cu nēc stúocă, vēm cápri, vēm յօյ, buoj, vat.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Ān լզամնա si արաւ ագրili cu bóił și cu արաւ.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doj fur fesiră laf ca să fûră bóił.* (Doi hoți se înteleseră ca să fure boii.) Pap M¹ 26/3; *Ami bóił յնդի տ-այ?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap² 55/6; *Am un boj roş, յնդի si cùlcă յarbă vğardi nu jási.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarbă verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul].) Cap² 155/12; *Vitöl viní la míni, boj să fügă, յivá nu nviçó, că ári cap fáră criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învățat, că are cap fără minte.) Pap M¹ 20/35; *Aj, bóuli, să o bej válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; 2. **Boj**, pl. art. **Bóił** Pap² 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóił յes lă dáręa zórłł.* (Carul-Mare răsarea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boj, Dzádirá Bóił únă struminári.* (A răsărît Carul-Mare la [o înăltîme de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

Bóu Dómnuluj. Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boj*, **Bou-di-báltă.** Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boj*. **Cu յóclu bóluluj.** Joc de copii. Pap M² 91/1.

♦ *Di cğárnili bójlör.* (L i t. De coarnele boilor [se տն]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Di füngä bóluluj.* (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Öc'lü stápónuluj l'-angráša bóił.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T² 112/23; *Axénu boj túcu maj gras այ.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap² 168/18; *Cári fúră un յօյ fúră շ-un boj.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T² 111/26; *A'l si fitç bóu.* (L i t. Îi născu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M²

63/11; *Cu boj'l nu si tráđi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap² 168/21.

Var.: bujău (Cap 43 s.v. *boj*).

Et.: lat. *bovus*.

boučác vezi **boučúc**.

boučúc, pl. **boučút** s.m. Can¹ 190; Cap 43 s.v. *boj*, Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: boučác (Dms).

Et.: din *boj* + *-čúc*.

boujés vezi **bunajés**.

bouréu vezi **buaré**.

boz¹, pl. **boj** și **bózi** s.m. și n. Cap 43.

1. Soc. 2. Fructul platanelui. *Ancarcó boj di jávur ան loc di cástóňa.* (Încărcă fructe de platani în loc de castane.) Cap² 45/19. 3. Os de pește. *Con aյ ardicára mjásá, buázili di piăsti ja turiră dípu cásá.* (Când strânsere masa, oasele de pește le aruncă după casă.) MP 124/11; *An չitíjá s-nu ti pucát, că ári buáz și s-nu-ť cádă ան յօշլլ.* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: bujăz.

Et.: mac., bg. *boz*.

Boz² n.pr. Cap 44. Numele unei mahalale în *Nórti*.

Et.: vezi **boz¹**.

bóză s.f. Can¹ 190; Cap 44; Dms. 1. Bragă.

Biñj únă báză. (Băui o bragă.) Dms s.v. 2. Tărâțe opărîte care se dau la animale, mai ales la porci; uruială. *Bóza li անgrásă vitili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

bódnic, pl. **bódniż** s.m. Pap² 59; Can¹ 190;

Cap 42; Dms. 1. Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbátu [...] le trei lémni, dóyük supjtór și un gros, cári li zítim bódnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T² 105/27. 2. Ajunul Crăciunului. *La noj vem adét dirép Cárćin, la Bódnic, fac mułérlí un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T² 105/20.

Var.: boádníc (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bădnik*, mac. *badnik*.

bóri, pl. bor s.f. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Con mi zasúflă boárča, pímintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sărmanul, mă fac nevăzut.) Pap M² 139/24; *Ácu nu na cálisjás [la núntă], si zábubutím únă buári sílnică.* (Dacă nu ne poftesci [la nuntă], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nă vrgámi cu boári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Boári neágára.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Boári cu neágára.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Boárča cu neágára báti di cítru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] *Cujúc.*) Cap 42 s.v.; *Boári di Zóna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] *Zóna.*) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cítru bóri di cátún áj un mûnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T¹ 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflă vara, în *Lúnđină* și *Birislav*, dinspre muntele *Zóna*.]) Pap M² 40/9.

◆ *Pri boári-Í zít.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap² 168/16; *Cum ti turí boárča?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap² 70/12.

Var.: **boáră** (Pap² 59), **boári, bóeră** (Wild h. 11/1), **bójeră** (Wild h. 11/1), **buári.**

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μπόρα* (pentru forma *boáră, bórá*).

bra vezi **bre.**

bra-bíc adv. Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, că si ănvirinó, bra-bíc, di la ló di uréčí di că la tutcái, tutcái cap ăń cap, šlóscă lá fğási.* (Márca, dacă se supără, nici una nici două, îi luă de urechi, îi pocni zdravă̄ cap în cap, chisaliță îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brácázum.**

brádávită vezi **brádávită.**

bradivítă vezi **brádávită.**

bráduvită vezi **brádávită.**

brádvă, pl. brádvi s.f. Cap 44; Dms. Bardă.

Var.: **brávdă** (Cap 44 s.v.)

Et: mac., bg. *bradva.*

brad, pl. bradă s.m. Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *bredh.*

Brădă di čirés n.pr. Pap M² 173/39; Cap 44. Nume de loc în *Lúnđină.*

Et.: *bradă + di + čirés.*

bránă, pl. bráni s.f. Cap 44. Grapă, boroană. Et.: mac., bg. *brana.*

brásliveť vezi **bráslavéť.**

brať, pl. bráti și bráti s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. 1. Brať. *Áš puné un criştin cu pári să lă tónă măxómă ăń bráťă și să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35; *Jel, zăngonisít, lu ló măxómă ăń bráťă.* (El, foarte grăbit, luă pruncul în brațe.) Cap² 77/14; 2. Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsă cu cele două brațe; unitate de măsură de lungimea unui braț. *La fláră fićoru, di žündi ra ca di treján, la fláră ca di šápti aní, ăń fúrnă și cu un brať di cörț ántru jel.* (Găsiră feciorul, de unde era de vreo trei ani, îl găsiră ca de șapte ani, în cupitor, și cu un braț de cărti înaintea lui.) Cap² 99/8; *Un brať di lgánni.* (Un braț de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tyórtu nyój lá mirím cu brátu.* (Noi măsurăm tortul cu brațul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium.*

Bráte n.pr. Pap M² 173/40; Cap 44 s.v. *brať.* Nume de loc în *Úmă.*

Et.: *brať.*

brávdă vezi **brádvă.**

brávu interj. Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μπράβο.*

brázdi s.f. Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. 1. Brazdă, fâșie de pământ răsturnată de plug. *Lúdi [...] tragní únă brázdă.* (Lúdi [...] trase o brazdă.) MP 232/13; *Răstupgá-ti-n brázdă!* (Ascunde-te în brazdă!) Cap² 19/2; *Rárița, pri žündi tręgáti, brázdă dáră.* (Plugul, pe unde trece, face brazdă.) Dms s.v. P. e x t. Bucată mică de pământ. *Cu únă brázdă di loc va si ǵiáscă.* (Cu o bucată mică de pământ vrea să trăiască.) Dms s.v. 2. Jgheab; pârâiaș; sănț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uș dăróm și nápcum să vădím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ăn brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti ləa váləa, și brázda ti poártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părâiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap² 215/15; *Nu stížā níti únā brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap² 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărćă**.

brăcă vezi **bărćă**.

brăcăjés, **brăcări**, **brăcăii**, **brăcăit** vb. IV. *Tranz. și refl.* Dms. 1. A (se) băga, a punе; a (se) înfige. *Uș lə lingura, ăș brăcni ăn čorbă și a'l la púsi ăn rost cum țergá.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luj ăn zid, ăj brăcnită căl'că luj pánă lă mânér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipăt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjá și si brăcneá ăn mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcní móñli ăn lótu din căpistări.* (Își înfipăt mânile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *A'l la brăcní zgáistu ăn ócă.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcní cámęli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuiat.]) Dms s.v.; *Brătnă-la stícu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brătnés.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcnă ăn țor lúcri.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fićórl sa că pórțil, mult si brăculés.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnés**, **brăculés** (Dms s.v.), **brătăjés** (Dms s.v. *brătnés*), **brătnés** (Dms), **bruculés** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brákvam*.

brăcăzúm, pl. **brăcăzúmur** s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau şiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...] tręgi*

prin șáya di izménî, alíz pri crúti. (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe şale.) Can T¹ 264/18; *Izménili [...] si lgă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T¹ 264/17; *Túnțe la scósi brăcăzúmu și a'l la púsi la mréjă și cátó un păsti.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreajă și prinse un pește.) Cap² 55/15; *Şáya di izménî ăn cări ántră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră şiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănicivé.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap¹ 34; Pap² 59), **brăcăzún**, **brăcuzúm** (Can¹ 191), **brăcuzún**, **brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *μπρακαζόνι* (Cap 44), *βρακαζώνι* (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnés vezi **brăcăjés**.

brăculés vezi **brăcăjés**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brăcăcă, pl. **brăcăki** s.f. Can¹ 191; Cap 44.

Zbârcitură; cută.

Et.: mac. *brăčka*, bg. *brăčka*.

brăcăcăv, **brăcăcăvă**, pl. **brăcăcăv**, **brăcăcăvi** adj. Cerna A/95, 152; Dms. Zbârcit; cutat.

Var.: **zbrăcăcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brăčkav*, bg. *brăčkav*.

brădăvítă, pl. **brădăvítur** și **brădăvítă** s.f. Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

Var.: **bărdăvítă** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăvítă** (Can¹ 191), **bradivítă** (Dms s.v.), **brăduvítă** (Can¹ 191), **brăduvítă** (Cap 44 s.v.), **părăduvítă** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

Brădét n.pr. Pap M² 172/12; Can¹ 191; Cap 44 s.v. *brad.* Nume de loc în *Umă*.

Var.: **Bărdét** (Pap M² 172/12).

Et.: din *brad* + -ét.

brăduvítă vezi **brădăvítă**.

brăjdár vezi **brăzdár**.

brăń vezi **brąń**.

brăńă vezi **brónă**.

brăńdă vezi **brónză**.

brăńés vezi **bärnuijés**.

brânçel, pl. **brânçâlă** s.n. Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 44, 72 s.v. *clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atârnă la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunáy căll*, *cári cu brânçâlă*, *cári cu clópuț*. (Începeau să sună [= să se audă] caii, care cu clopoței, care că tâlangi.) Can T¹ 276/2; *Uzám brânçâlă cum dăngărăgău pri dípu cásă nôastră*. (Auzeam clopoțeii cum sunau în spatele casei noastre.) Dms s.v.

Et.: bg. **brämčilo** (BER I 83); cf. și mac. **brmči** ‘a răsună’.

brăscăjés vezi **prăscăjés**.

brăslăvét, **brăslăvétă** pl. **brăslăvét**, **brăslăvěti** adj. și s.m.f. Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nyoj, con ram fičyór, lă păstém byói l'si nă burvén cu brăslăvěti!*! (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brásliveț** (Cerna A/7), **brislivéț** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + -éț.

brăsnés, **brăsníri**, **brăsnij**, **brăsnit** vb. IV. Refl. Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u dădi birbékili la lup cu coárnilă pri spot, lúpu s-brăsní să ișă [din cásă]*. (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M² 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 s.v.).

Et.: mac. **prsne**, bg. **prăsna** (cf. Cap 44 s.v.).

brăsogăr vezi **bărsogir**.

brășlăán¹, pl. **brășlăén** s.m. Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletește cununi de mireasă.

Et.. bg. **brăšljan** (mac. **brăšlan**).

Brășlăán² n.pr. Dms. Nume de loc în *Lünđih*.

Et.: **brășlăán**¹.

brătăjés vezi **brăcăjés**.

brătișor, pl. **brătișori** s.n. Can¹ 191; Cap 44 s.v. **brať**; Dms. Brătișor, braț mic.

Et.: din **brať** + -is'ór.

brătnés vezi **brăcenés**.

brăzdár, pl. **brăzdár** s.m. Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si pună sâldi an văra, căn ra văcătu di vădîră, undój meș*. (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva lumi.) AtaM

355/201. *Brăjdáru nă-tălă ápa*. (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms s.v.

Var.: **brăjdár**.

Et.: din **brázdă** + -ár.

brăzdés, **brăzdíri**, **brăzdij**, **brăzdít** vb. IV. *Tranz*. Can¹ 191; Cap 44 s.v. **brázdă**; Dms. A parcela. *Ay brăzdim gărdina ăn leș*. (Am parcat grădina în sferturi de pogon.) Dms s.v.

Et.: mac. **brazdi** sau de la **brázdă**.

bre interj. Pap M¹ 26/5; Pap² 59, Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, ti dálți cárni!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Cató ansús cóturu fer și zíté: „bre! ti mári cútă”!*! (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Árdit, bra, fúrna, árdit di nőu or să ižă bun ársa!*! (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M² 138/9; *Bri, ómuli, nu nă-spárzi cásá!*! (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap² 25/5; *Bră, yámiň, con ram ăn cágă, víni un fičyár ca ángăl*. (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un Tânăr ca [un] finger.) MP 28/20; *Jäl an yă, bra!*! (Vino încocoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidéť, bra, că tăstă muľari aj lúdă și nu štíňa te zburášti!*! (Nu vedeți, măi, că femeia asta e nebună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

Var.: **bra**, **bră**, **brej** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. **bre** (mac., bg., sb., alb. **bre**, gr. **μπρε**).

bręag, pl. **bręágur** s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si písí pri bręag și ay flo poárta di raj disčełsă*. (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Tricú dijndęa di bręag*. (Trecu dincolo de deal.) Dms s.v.; *La breg púsírá gränṣór sirumáši*. (Pe coastă puseră [= semănăraj] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rápili li truculęgă pri bręag*. (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap¹ 34.

La **scot bręagu**. A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms s.v. **scot**. **Lęau di bręag**. A o lăua la sănătoasa. *Téla cu birbękili isfris ișó din cásă și u ló di bręag*. (Cel cu berbecul frig ieși din casă și o lăua la sănătoasa.) DP 54/12.

♦ *Si upärčti di zort ca măgaru la bręg*. (L i t. Se opințește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M² 75/9 (cf. și Cap² 212/9).

Var.: breg, bręg.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta *breg*.).

bręas vezi **bręaz**.

bręast vezi **bręst**.

bręaz, bręáză, pl. brej, bręazi adj. Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Āń am un boy bręaz āń frūnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *La bitrānílă āń alǵí pérlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

◆ *Bręaz mǎgár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: bręas.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

Bręaznic n.pr. Pap M² 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: Bręaznic (Pap M² 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

breg vezi **bręag**.

bręg vezi **bręag**.

brej vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **bręst**.

bręst, pl. breşt s.m. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Tísta bręast ra āń únă cǎstă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap² 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap² 44/40; *Să ti duť pri téla bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap² 45/5; *Seqásí fúnli di la mǎgár, li ligdó di vráu bręástuluć.* (Scioase funile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap² 77/41.

Var.: bręast, brest.

Et.: mac. *brest*, bg. *brjast*.

bri vezi **bre**.

Bręaznic vezi **Bręaznic**.

brič, pl. bričur s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Briču si fágasi un mánti di rop tǎlătósi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M¹ 14/23; *Dú-ti si fur di cásă un Káptin si un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap² 105/7; *Fićórlu lásá dípu jél bričlu.*

(Feciorul lăsa [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap² 105/17.

◆ *Pri brič cálca.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge tanțoș.) Cap² 168/28.

Et.: mac., bg. *brič*.

bričés vezi **bričos**.

bričori s.f. Can¹ 191. Bărbierit. *Dípu bričórę tínlruj fac unéč gǎmbúš.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T² 118/19.

Et.: vezi **bričos**.

bričos, bričori, bričój, bričót vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toť fǎrtǎti l cǎ s-lă bričáscă tínlru.* (Se adună toți fǎrtǎții să-l bărbierească pe mire.) Can T² 118/17; *Únă zúyă la lo birbǎjru s-la bričáscă și s-la tündă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

◆ *S-n-u bričós!* (L i t. Să mi-o razi [bárba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: bričés (Cap 45 s.v. *brič*).

Et.: mac. *briči*, bg. *briča* sau de la *brič*.

Bri-miéł n.pr. Pap M² 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *míel* (s.v. *néel*).

brinivék vezi **bărnavék**.

Bri-purári n.pr. Pap M² 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buróri*, cu disimilare *b-b* > *b-p*).

brislivéť vezi **brăslăvéť**.

bróánză vezi **bróenză**.

bróască, pl. bróásti și bróásκi s.f. Pap² 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsí cǎyla și flo únă bróască și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ja nu ra bróască, cǎ ra únă fětă din tǎlătósi mai úbávă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bróască cu samár.* (Broască testoasă.) Pap² 60 s.v.; *Bróască din apu.* (Broască de apă.) Pap² 60 s.v., Kats 95/8; *Bróască din uscát.* (Broască de uscat.) Pap² 60 s.v.; *Bryásće din járă.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brōască vērdi*. (Broască verde, care trăiește în iarba.) Pap² 60 s.v. 2. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. 3. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. 4. Cocoșă. ALR I, 1, h. 41/013. 5. Un model de broderie la ciorapi. Pap M² 35/12.

♦ *Brōasca-n uscăt nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M² 63/18; Can T² 110/20.

Var.: brōcă (Wild h.132/6), *brōscă* (Wild h. 132/1), *brōzgă* (Wild h. 132/1), *brōască*.

Et.: lat. **brosca*.

brōătăc vezi **brōătic**.

brōătic, pl. **brōătiț** s.m. Pap² 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. 1. Brotac. P. e x t. Copil mic. 2. Broască.

Var.: brōătăc (Cap 45 s.v.), *brōtec* (Wild h. 132/6), *brōtică* (Wild h. 137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

broj, pl. **brōjur** s.n. Dms. Număr, măsură. *Tęa cāmęšă ra toŋ broj*. (Cămașa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti pūsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roșie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

brombés, **brombíri**, **brombij**, **brombít** vb. IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tivi.

Et.nec.

bron vezi **brōn**.

brōcă vezi **brōscă**.

brōn, pl. **brōni** s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. 1. Brâu, cingătoare. *Unğac mai dipărti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuſec și cu piſtól an bron*. (Puțin mai departe întâlniră un om în vîrstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M¹ 18/19; *Nu na minčúnă că s-ti āngăltă pimintu pän di bron*. (Nu ne minți că o să te îngheță pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ălra] pänă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ăntrō ăn bunár, ăj la tăără brónu și ăel căzú ăn lúmęa di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Únă sútă di fraj, ăn un brōn ăncinș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghicitoare: Gardul].) Cap² 156/3. 2. Talie, mijloc. *Ári supări brōn*. (Are talie subțire.) Dms s.v. 3. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brōn*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brōn ti port tini*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap² 168/32.

Var.: bră̄n (Can¹ 191), **brōn**.

Et.: cf. alb. *brez*.

brōnă, pl. **brōni** s.f. Can¹ 191; Cap 45;

Cerna A/700; Dms. Bârnă.

Var.: bră̄nă (Can¹ 191).

Et.: sl. *brūvino*.

brōndă vezi **brōnză**.

brōnză s.f. Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn țădilă rămăneá brōnza*. (Când se termină de strecurat [străgheața], în strecurătoare rămânea brânza.) AtAM 399/22; *Si nvărtoșăti bră̄nđa*. (Se întărește brânza.) Can T² 126/19; *La toț sa lă day lápti și brōnză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brōnză moļi*. (Caș.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Āti aIfeási și únă túrtă cu brōnză moļi*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap² 82/24; *Brōnză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v., Cerna A/912; *Brōnză tumnátică*. (Telemea.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Brōndă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brōndă prōspăta*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brōndă sărătă*. (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămōna di brōnză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

Var.: bră̄ndă, brōnză, brōndă.

Et. nec.

brōscă vezi **brōască**.

brōscu vezi **brōască**.

brōtec vezi **brōătic**.

brōtică vezi **brōătic**.

brōzgă vezi **brōască**.

brōască vezi **brōască**.

bruáslea s.f. art. Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. *brășlein'*.

brúcă, pl. **bruț** s.f. Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Át ișq' únă brúcă la zgaist.* (Ti-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca áj di mălti turlü:* brúca vînătă, brúca neagră, brúca dulți. (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. Pl. Zábale (la gură). *Brúmkí álbí la gúră.* (Zábale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

◆ *Brúca pri límbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúmcă** (pl. **brúmkí**).

Et.: mac. *bruka (bronka)*.

brucăvlív, **brucăvlívă**, pl. **brucăvlív**, **brucăvlívi** adj. Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvlív.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădég di Kelésu cări áncă clincăjá pri brucălcăv cal.* (Râdeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **brucălcăv**.

Et.: din **brucă** (cf. mac. *bronkav*).

brucălcăv vezi **brucăvlív**.

bruculés vezi **brăcăjés**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudíri**, **brudíj**, **brudít** vb. IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră lócu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí cóla să íjă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. *brodi*, bg. *brodja*.

bruiniță și **bruiniți** s.f. pl. Cap 45; Dms. Mătănii. *Si-I ter di la tátí únă cutijă, únă zágijă di bruiniță și únă călăcăd.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătănii și un paloș.) Cap² 125/3; *Con si vidéť că círá sónďi din bruiniță [...] jo si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătănii curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap² 125/33.

Et.: mac. *brojnici* (pl.), bg. *brojnika*.

Brumár s.m. Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. **brumarius* (atestat *brumaria*).

brúmă s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Nísti or brúmă*

cádi și lă ávgust. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gărdiñurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

◆ *Sta cöt brúma áintru sgári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M² 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumósă**, pl. **brumós**, **brumósi** adj. Can¹ 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. *brumosus*.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnáč**.

brusnáč s.n. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *brusnak*.

brust vezi **bruz**.

brușliňá vezi **burgliňá**.

bruvinéć vezi **bărnăvéc**.

bruz, pl. **brúzur** s.n. Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *brus*.

buaré, pl. **buaréjur** s.n. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bogréu** (Cap 43 s.v. *boré*), **buréu** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. *buhar*.

buajés vezi **bunajés**.

búapcă vezi **bópcă**.

búarg vezi **borg**.

búári vezi **bóri**.

búáu vezi **boq**.

búáz vezi **boz**.

bubálca, pl. **bubóltx** s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de bălgăr. *Maj áncóla flo únă bubálca și un bij.* (Mai încoloc întâlnii un gândac de bălgăr și un cărăbuș.) Cap² 91/37; *Bubálca Dómnułui*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap² 60 s.v., Can¹ 191, Cap 45 s.v.

♦ *Jel ăi bubălcă lu Dómnui.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/28.

Et.: mac., bg. **bubalka**; cf. și bg. **bubalka božija** (Gerov I 80), mac. **božja bubalka**, pentru *Bubălcă Dómnului*.

bubár, pl. **bubár** s.m. Can¹ 192; Cap 45; s.v. **búbā**; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Jel să toť čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T¹ 262/5.

Et.: din **búbă** + **-ár** (cf. și mac., bg. **bubar**).

búbā, pl. **búbi** s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lő úná frónđă di čarník plínă cu búbi și-y dúsí qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/8; *Búbili li dús-aq un nánten din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M² 152/7; *L'umničníl sirbés [...] maři mult cu búibili.* (Locuitorii din *L'umničňa* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T² 113/13; *Búba si fáti pipirúgá.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noj cu búibili ni ráním.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hránim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-í; cőrni ári, boj nu-í; ca búba lázésti și búbā nu-í.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târâște și nu e vierme de mătase. [Ghictoare = Melcul.] Pap M² 52/11.

♦ *Ca búba moártă.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M² 63/23.

Et.: mac., bg. **buba**.

bubálítă vezi **bubulică**.

bubătárnic, pl. **bubătárniți** s.n. Dms. Flacără mare, vâlvătaie. *Nő-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vâlvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnica** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. **bubotenje**, bg. **bubotenie** (Gerov I 81).

bubilítă vezi **bubulică**.

bubótă, pl. **bubóti** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsimi și zahăr, coaptă în cuptor; mălai.

Et.: mac. **bubota**, gr. **μπούπτότα** (cf. și ar. **bubótă**).

bubréac vezi **búbric**.

bubréac vezi **búbric**.

búbric, pl. **búbríť** s.m. W 49; Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. 1. Rinichi. 2. Plămân.

Var.: **băbréac** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubréac** (ALDM I, h. 265/4), **bubréac** (Pap² 60; Cap 46 s.v. **bubríc**; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **bubríc** (Pap¹ 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**¹ (W 49; Pap² 60; Cap 46 s.v. **bubríc**; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburiјac** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. **bubreg**, bg. **bubreg** (*bubrek*).

búbric vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučés vezi **bubutés**.

bubúkă vezi **bábúkă**.

bubuléč s.m. Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Tať că vini bubuléču.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. **buboleča**.

bubulică, pl. **bubulíti** s.f. Pap² 60; Cap 46 s.v. **búbā**; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. 1. Gândac, gânganie. *Nu putúj să zădórm di bubulíti.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. 2. Coș pe obraz sau pe piele. 3. Vierme de mătase.

Var.: **bubálítă** (Dms s.v.), **bubilită** (Cerna T), **bubuligă** (Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búbā**), **bubulítă** (neagră) (Cap 46 ‘gărgărită de pâine’; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. **bubolika** (Can¹ 192), cf. bg. **bubolečka**, **bubulečka** (Gerov I 80; BER I 85).

bubuligă vezi **bubulică**.

bubulítă vezi **bubulică**.

buburéc vezi **búbric**.

buburiјac vezi **búbric**.

bubušárcă, pl. **bubušórt** s.f. Cerna A/119.

Ardei gras.

Et.: **búbă** + **-úş** + **-ár(că)** (cf. dr. *gogoşar*).

bubutárnica vezi **bubătárnic**.

bubutés, **bubutíri**, **bubutíj**, **bubutít** vb.

IV. *Intrans.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. 1. A bubui. *Tópu bubutéştí.* (Tunul bubui.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. 2. A urla. F i g. A alerga, a

umbla grăbit; *Bubutqá ácu nu ti dor pičórlí.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: bubučés (Wild h. 16/1).

Et.: mac. *buboti* (*babotî*), bg. *bubotja* (Gerov I 81).

búca, pl. *bút* și **búki** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Igheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mórá si al slumni sácu än búcă.* (Se duse la scoul mării și azvărli [= golii] sacul în scoc.) Cap² 114/11; *Luvíj tisťe peşt di lă móră, di sub búca.* (Prinsei peștii ăstaia de la moară, de sub uluc.) Can T¹ 281/1; *Ápa prin iaz vingá la bátánă si prin búca cǎdgá pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz și prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búli ray distupáti si vínu curá cǎ din búca.* (Butoaiele erau destupate și vinul curgea ca din scoul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. *buka* (Gerov I 82).

bucădárnic vezi **băcădárnic**.

bucăjés, **bucăiri**, **bucăiñ**, **bucái** vb. IV. Refl. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 38 s.v. bic, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți'l si bucăjés.* (Porcii se împerechează.) Pap² 60 s.v.; *Póárca aq duş lă bucăiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Póárca ra bucáiť, vga si purté'l, ár'a noj štitám Cárćunu să uq junglóm.* (Scroafa era împerecheată, avea și purcei, însă noi aşteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. *băkvam*.

búcfă vezi **búfcă**.

búclă, pl. **búcli** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla tóni ápa ráti.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: buclijă (Can¹ 192).

Et.: bg. *bukla*, mac. *buklijă* (pentru varianta **buclüjă**).

buclüjă vezi **búclă**.

buclöc, pl. **buclöti** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. *bokluk* (*bukluk*), mac., bg. *bokluk*.

buełică vezi **buclüjă**.

buclüčă, pl. **buclüčki** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din *búclă + -ic(că)*.

buclüjă, pl. **buclüti** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búclă*; Dms. Fedeleș mic.

Var.: buclic (Pap² 60; Cap 46 s.v. *búclă*).

Et.: din *búclă + -ică*.

bucögi s. pl. Can¹ 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *An áptäná, cu bucögi stätgá.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. *bukai* (cf. mac. *bukagii*, tc. *bukagi*).

búcur, **bucurári**, **bucuráj**, **bucurát** vb. I. Refl. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Máma än fátă mi cătă si si bucurá.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Con viníră frénđil, noj nă bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T¹ 276/6; *Fićóri'l, ca-ü vizúră pójnęa si carnęa, si bucuráră.* (Copiii, când văzură pâinea și carne, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizúră fficóru], láldi mímä-sa si bucuráră mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap² 120/44.

Et.: cf. alb. *bukur*.

bucuriňă vezi **bucuriňă**.

bucuriňă, pl. **bucuri'l** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búcur*; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si ampláră di bucurílă.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Cón si fési nánta, sqárli rădçá, nórí'l plánđeáyu și bogárqa cántá di mári bucurílă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Féta, di bucurílă, si dúsí si al' spúsi tē ti fési picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap² 149/43; *Di bucuríjă, cálú din nyár scutigá fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámáa viní lagóndáră si-I ló din múnți ápu di múltă bucurílă.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap² 91/29; *Si dáróm únă bucuríjă ástáz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

◆ *S-pišó di bucurílă.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap² 195/37.

Var.: bucuríjă.

Et.: din **búcur** + **-išă**.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *bícur*; Dms. Bucuros. *Ficóru, bucurós, bucurós, únășjună s-dusi di la lă* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tátă-su, bucuryăs, dăscăsi dăunăgară pyártă.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap² 120/6; *Tă bábă, bucuroásă, si dusi di la cásă-cásă.* (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap² 87/1; *Fuzírá bucuryăs că scăpară di jel.* (Plecără bucuroși că au scăpat de el.) Cap² 119/17.

Var.: **bucuryăs**.

Et.: din **búcur** + **-os**.

bucuryás vezi **bucurós**.

bucuválca, *pl.* **bucuválci** și **bucuválki** *s.f.* Can¹ 192; Cap 46; Dms. Băț cu care se bate laptele încheagăt pentru extragerea untului; mătcă. *Con si-ug čucnés [męśsa] cu únă bucuválca, ji ver si-t jássă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mătcă, o să apară ceea ce vrei.) Cap² 89/28.

Et.: cf. bg. **bărkalka** (BER I 103), alb. **bukévale**.

bucálă, *pl.* **bučol** și **bučali** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51 s.v. **bučós**; Dms. Parte a cimpoialui care ține hangul; burduf.

Var.: **bučožňa** (Cap 43 s.v. **bučós**).

Et.: mac., bg. **bučalo**.

búčauă vezi **búťeáyă**.

Bučáva *n.pr.* PapM² 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruvia*.

Et.: mac. **Bučava** ('vacarm, tumult').

búčam vezi **búčum**.

búčan vezi **búčum**.

búčes vezi **búčos**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru -I-u dáró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bufčár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. **bočvar** (bg. **băčvar**).

bučfárnice, *pl.* **bučfárnit** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din **bučfár** + **-nic**.

bučfárlóč, *pl.* **bučfárlóti** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din **bučfár** + **-lōc**.

bučkijă vezi **bičkijă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimigă vezi **bučumigă**.

bučolă vezi **băčolă**.

bučónă vezi **bučálă**.

bučóri, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Dms. Zgomot. *Cápu án lă ănflás di bučóri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi **bučós**.

bučós, **bučóri**, **bučol**, **bučót** *vb.* IV. *Intrans.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjai, a vui, a bubui, a răsună; [despre şarpe] a săsâi; [despre burdulful cimpoialui] a ține hangul; [despre mate] a chiorăi. *Únă că si prukó di mûnti, uzó jíndi bučásti ca vint.* (Cum se aproape de munte, auzi că vâjii ca vântul.) Cap² 91/27; *Túnțeg-ug vidéų Túna; cón bučá, toť si zátrimuráy.* (Atunci vedea Dunărea; când vuia, toti se cutremurau.) Can T¹ 275/11; *Pădúręa bučásti di furtúnă.* (Pădurea vuieşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupilás rásidít dinzúr-ăñ-zur tot cu răvól și tot bučásti.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere și tot bubui. [Ghicitoare: Roata morii.]) Cap² 154/11; *Únă tămbúră an bučó și cmo si uzó.* (O tambură a răsunat anul trecut și acum s-a auzit. [Ghicitoare: Naşterea.]) Pap M² 53/6; *Si ud cum bučós tópur.* (Se aude cum bubui tunuri.) Dms. s.v.; *Cón vini búra, válga bučásti.* (Când vine puhoiul, valea vuieşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučásti, calamárya scöacă.* (Şarpe[le] săsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghicitoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe țevie sau pe mosor]. Pap M² 53/2; *Bučala bučásti.* (Burdulful cimpoialui ține hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. **buči**, bg. **buča**.

bučót, *pl.* **bučotur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ša njos si uzó un bučót.* (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi **bučós**.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* și **búčum** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; Dms. **1.** Buștean,

butuc. *Lə un búčum, la záviň cu pucróvu și fuzí jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap² 140/34; *Cóla am un búčimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă námistí áră búčamu pri pat.* (Iarăși aşeză bușteanul pe pat.) Can T¹ 283/13. 2. Instrument cu piepteni cu care se scarmăna lâna; ragilă. *Búčamu ári doň kápitiň [= palamórt] cu cári si trupgášti lóna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmăna lâna.) Cap 52 s.v. 3. Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: búčam, búčan (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum.*

búčumígă, pl. **búčumíz** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cicută. *Búčumíga mirusgášti úbav și crgášti pri lócur cäpinqási.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: bučimígă (Can¹ 192); **bučunígă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búčum* + *-ígă* (cf. dr. *buciniș*).

bučunígă vezi **búčumígă.**

bud s.m. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros placut. *Búdu-žgálbin și mirusgášti úbav.* (Búdu e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. **bud;** vezi și **budimeáncă, budláncă.**

budalá vezi **budálá.**

budaláj vezi **budálá.**

budalá vezi **budálá.**

budalq vezi **budálá.**

budamíjă, pl. **budamík** s.f. Pap¹ 35; Pap² 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *băhtjanie*; cf. și ar. *bătané.*

budájés, budárí, budáj, budáít vb. IV. *Tranz și intranz.* Can¹ 192; Cap 47; Dms. 1. (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúya t̄ea ti s-lla bádájásca cái!* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. 2. A porni (alerghând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alergă; a se grăbi. *Si diștitó și budní și el dúpá cíčá-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap² 78/15; *S-lă scuol fičúoru mey si*

budnqáscă și, că-y stíja vína, să dúnă mai curón úyă. (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cón keléšu budujá cu cálu prin grădină, feáta lu ămpirátu cătă di lă pingércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara t̄yat crái! și bádájáyu* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Tün̄ęa Štefán si turí pri el [= pri cal] și cálu cătqó si budájásca; că budái, budái [...], vizú că nu putú să la cädă Štefán di pri el.* (Atunci Štefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începe să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Štefan să cadă de pe el.) Cap² 150/18; *Ca ancálícará šimindój! și ca budniră téla cál!* unęc și ardicáră pri vint. (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicăru puțin pe vânt.) Cap² 136/26.

Var.: budnés, budujés.

Et.: mac. *bodynuva*, bg. *bodyam.*

budáindára adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncálícq pri el, fuzí budáindára și la jünsi.* (Dacă încăleacă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă].) Cap² 128/29; *Cón si prukó di grădină, buduindurlęa [...], rúpsi curón únă kubiniqá.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: budáindurlęa (Dms), **buduindurlęa.**

Et.: din **budáńda** (ger. de la **budájés**) + *ára, -urlea.*

budáindurlęa vezi **budáindára.**

budálá, budálájčă, pl. budáláj, budálájki adj. și s.m.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisíta sárí di pri lup și-I zísí:* „Ájdi, cu sănătati, budalájulęa!” și antró an gaură. (Vulpea sări de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule!” și intră în gaură.) Pap M¹ 24/38; *Bre, budáláj, Síngur ál ra númgá lă téla ómu ti ra ya.* (Măi, neghiobilor, Síngur era numele aceluui om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *Tísta-ž budálá, gresáste.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, multu gărșește.* ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Mai bun si aji un dușman cielât dicot' un priăti'l budălă.* (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M² 69/34; *Budălău budălăt spuni.* (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Iel ăijimităti di budală.* (El e pe jumătate prost.) Pap M² 63/24; *Sămuviăla, budălăjică.* (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisés čurbağıja?*”; „*Mi flaj ăn budalăjî*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogătesc pe seama proștilor.) Cap² 168/34.

Var.: budală (Cap 47 s.v.), *budalaj*, *budală* (Pap² 60), *budalō* (Cap 47 s.v.), *budalaj*, *budală* (Cap 47 s.v.), *budulă* (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

budălaj vezi *budălă*.

budălă vezi *budălă*.

budălălc vezi *budălălc*.

budălălc, pl. *budălăt* s.n. Can¹ 192; Cap 47 s.v. *budală*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budălăt spuni.* (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Cötă budălălc pri tíni, mułări!* (Câtă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: budălălc.

Et.: tc. *budalalik*.

budărliv, *budărlivă*, pl. *budărliv*, *budărlivi* adj. și s.m.f. Dms. Ascuțit, țepos. F i g. Intrigant.

Var.: budlif (Kats 89/13).

Et.: vbg. *bădirlivă* (BER I 62).

budéj, pl. *budéjă* și *budéjur* s.n. ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Io, cu mey budéj, nu pot s-mi zămíčcum.* (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budéu s-lă moáră.* (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: bodéş (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodez*.

budiméancă, pl. *budiménť* și *budiméancă* s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miroș pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M² 34/19.

Var.: buduméancă (Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlánca**.

budir vezi *putir*.

budlánca, pl. *budlónť* și *budlánki* s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *Sártă, cări si ti cùltă, si lęaj únă budlánca.* (Seara, când o să te culci, să iezi o [= un fir de] iederă.) Cap² 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can¹ 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budiméancă**.

budlíf vezi *budărliv*.

budnésvezi *budăjés*.

buduješ vezi *budăjés*.

buduindurlęa vezi *budăindăra*.

budulá vezi *budălă*.

buduméancă vezi *budiméancă*.

Buduvákí n.pr. Pap M² 173/6; Cap 47.

Nume de loc și de fântână în *Ósiń*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțeapă’; cf. *bodliv* *trâne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvlákí, Rópa di ~ n.pr. Cap 47. Nume de loc în *Ósiń*.

Et.: din *rępă* + *Buduvákí*.

búdă vezi *búză*.

bueă vezi *buijá*.

buf, pl. *buf* s.m. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *Bífu ăj că uluvăjică.* (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

Iarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf sucól și din sucól buf.* (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M² 63/26; Can T² 107/20; *Bífu ăní la nálbi.* (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap² 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μπονόφος*.

búfcă, pl. *bufť* și *búftă* s.f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ári únă búfcă ăn vrău di cap.* (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Kítca di búft.* (Buchet de flori roșii). Pap M² 128/2; 3. Pătlagină.

Var.: búcfă (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkē** ‘ciucure’.

bufcár vezi **bučfár**.

bufnés, **bufníri**, **bufníj**, **bufnít** vb. IV.

Intranz. Cap 47; Dms. A da în foc (la fier). *Láptili bufngásti.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

búfnită, pl. **bufniti** s.f. Cap 47 s.v. **buf**.

Dms. Bufnită.

Et.: din ***búfnā** + **-iťă**; cf. dr. **bufniťa**.

bugár, **bugárcă**, pl. **bugár**, **bugárki** s.m. și f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčóră bugári I' te ray qa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M² 156/3; *Bugári cónťa din tibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

bugărăști vezi **bugărăști**.

bugărés, **bugărășcă**, pl. **bugărést** adj. Can¹ 192; Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgăresc. *Bănu di un cătún bugărész.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „Na disim ān Cuşinova”, zisi, „tot un cătún bugărész”. („Ne-am dus în Cuşinova”, zise, „tot un sat bulgăresc.”) Cerna T; *Si disfésiră ān cōmp, pri cătúni bugărést.* (Coborâră la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T² 101/21; *Cóla si fáté yor, si joáca yórur si di noástri si bugărést.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugărész**.

Et.: din **bugár** + **-ésc**.

bugărășcă vezi **bugărăști**.

bugărăști adv. Can¹ 192; Cap 47 s.v. **bugár**; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafém cóla gărtştii și bugărăști.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugărăști** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ştii**.

Bugărija n.pr. Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

bugăsijă, pl. **bugăsijă** s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuiuștată, mai ales, pentru căptușeală; bogasie.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğası**).

búglă, pl. **búgli** s.f. Dms. Grijă, atenție, îngrijire. *Búglă nă-i maj mult di fătă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nő-ári műltă búglă.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

buglés, **buglíri**, **buglij**, **buglít** vb. IV. *Tranz.* Cap 47; Dms. A îngrijii, a avea grija. *Ampirătişa [...] tyáta zúya ra cásă; áš la buglijá fićuru.* (Împărateasa [...] era acasă toată ziua; avea grija de copil.) MP 140/10; *Con triťáy pri cyála axiáni lúmi, jál la buglijá.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grija de ei.) MP 142/5; *Si dúsí lángá myášu di s-la bugliáscă, că ra si lyáš si vigea pri jál roń.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu fiválant s-nu fať; sáldga fićuru s-la bugliáš.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grija.) MP 140/6; *Bíibili, ácu nu li bugléş, rámónjárfár jáli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfáca zúyá cátí unqáti búbi avém di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári buglít.* (Vitele și sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

Bugurădiță vezi **Buguródiță**.

Buguródiță n.pr. Pap² 59; Can¹ 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sărbătoare religioasă a Sfintei Marii. *La prínsi mułäre-sa cándílu la Bágárúdija.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Că si punęá [porcú] snágă, di pri la Bugurádiță, nápcum áj dădám luťol, fárină.* (După ce [porcul] punea carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi și dădeam aluat, faină.) AtaM 383/25; *Bágáródița Mică.* (Sfânta Maria mică, sărbătoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Bágáródiță**, **Bágárúdiță**, **Bogoródiță** (Pap² 59; Cap 48 s.v.), **Bugurădiță**, **Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

Bugurúdiță vezi **Buguródiță**.

buğác, pl. **buğáti** și **buğácur** s.n. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Jel şăzú la círu fócului, pri gol loc, áră je'l la púsiră ăn buğác.* (El se aşeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl aşezără în *buğác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap² 98/43; *Mămuşu, cum ăj priminít cu noului rúbi, tot ăn alp, sădi ăn buğác.* (Naşul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T² 122/22; *Ăş sizú an buğác si con cătó disúpră di par, aȝ vizú t̄ea tâmbúră.* (Se aşeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, vâză tamburina.) Pap M² 144/22; *Fićoru si námistí ăn buğác să zárപósă unę.* (Flăcăul se aşeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. *bucak* (mac., bg. *buğak*).

bugánac vezi **băgánac**.

bugánic vezi **băgánic**.

buğeníc vezi **băgánic**.

buğiníc vezi **băgánic**.

buğuníc vezi **băgánic**.

bujá, pl. **bujágur** s.f. Pap¹ 35; Can¹ 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Tárlu mántrę́ carí ăj mǎrgít di bujáyá vínătă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap² 108/35; *Aȝ práscaí cu bujá vínită cása jundi stătę́a fáta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ámpirátu vea únă mult úbăvă grădină, amplină cu turlí pçamí úbăvi, cu mult úbăvi KítKí cu turlí bujágur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Uáqli li văpsim cu bujá rósi.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buęa** (Pap¹ 35).

Et.: tc. *boya* (mac., bg. *boja*).

bujağıjă vezi **buijağıjă**.

buijağıjă, pl. **buijağıjă** s.m. Can¹ 193; Cap 48 s.v. *buęá*; Dms. Boiangiu.

Var.: **buijağıjă** (Can¹ 193; Cap 48 s.v. *buęá*).

Et.: mac., bg. *bojağıjja* (tc. *boyacı*).

bujdisés, bujdisíri, bujdisij, bujdisít vb. IV. *Tranz.* și refl. Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérdi lă bujdisis gárdu.* (Ai vopsis gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti bujdisis.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bojadisa*, bg. *bojadisam* (tc. *boyadı*, aor. de la *boyamak*).

bujés vezi **bunăjés**.

bujmăčót vezi **bujmăčót**.

bujmăčót, bujmăčótă, pl. bujmăčót, bujmăčóti adj. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpitátu sqáriluj putú să si scoálă fićoru și, bujmăčót cum ra di son, si zálágó cítru úşă.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M² 164/5; *Bujmăčót cum ra di son, sprăsní di cóla și că curşumu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca bujmăčót di mult drum te væi fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmăčót** (Can¹ 193).

Et.: tc. *büyülemek, büyülenmek*.

buirdisés, buirdisíri, buirdisij, buirdisít vb. IV. *Tranz.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bújrum*; Dms. A invita. *Lă disfác di pri cal și lă buiridisés ănúntru ăn cásă.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T² 120/11.

Et.: tc. *buyurmak*.

bújrum invar. Cap 48; Dms. Poftește [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politețe. „*Ăn ȳásپi si viním!*”; „*Bújrum!*” zisi těla te viglă. („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap² 79/42; *Con si-t ducurásca, bújr si cu tájfa!* (Când o să-ți vină la îndemână, poftește și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **bújur**.

Et.: tc. *buyur*.

bujúc vezi **bilúc**.

bújur vezi **bújrum**.

bujáncă, pl. **bujónț și bujánki** s.f. Pap¹ 61; Can¹ 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. *božanka* (BER I 62)

bujúr vezi **băjúr**.

bul, pl. **búlur** s.n. Voal de mireasă. *La nivăstă ăj fuzí búlu din cap.* (Miresei ii fugi [= ii alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. *bulo*.

búlgur vezi **bălgúr**.

bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi
adj. ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

buluván¹, pl. buluván și bulvón s.m. Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flo nísti fićor lāngā nísti bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap² 94/27; *Cu un buluván a'l lá pruvulí cápu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruš di pimint.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

◆ *Sfáca óră valé bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T² 107/37.

Var.: **bulván** (Can¹ 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bołovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

Buluván² n.pr. Pap M² 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván.* Nume de loc în *Ósiń.* Art. *Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Ósiń.* Pri *Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nónti.*

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván¹.**

bulván vezi buluván¹.

Bulván vezi Buluván².

búlcă, pl. búlkí s.f. Pap M² 37/2; Can¹ 193; Cap 48. Broboardă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej. gódi, bábá mágásă, búlcă álbă, nu-n spún drúmu jündi jást?* (Ej, măi, babă bătrâna, [tu] broboardă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap² 144/36; *Ljúンca trubujásti sá-s cájtá di gúsi un šíšták mári [...] si un cátöl di a'l di búlcă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cătel de usturoi.) Pap M² 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

bum interj. Dms. Bum, poc. *Tufgácu fáti bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác s.n. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc än bumbác si-n ti ănmóľa cágástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoiaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap² 63/37; *[Cámęsa] si dáră di pónqá di*

bumbác fásútă cásă. ([Cámęsa] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T¹ 264/16; *Bumbácu din níntru [din cörper] spúni la je an sá trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M² 163/28.

◆ *Tu la traz än bumbác, jel fúzi än cápínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M² 63/29; *Cu bumbác la bę sóndli.* (L i t. Bea săngele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M² 83/18; *Ăn bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap² 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbăr, pl. búmbi s.f. Dms. Bombă, grenadă. *Buğní búmba.* (Bombă a explodat.) Dms s.v.; *Tzáli rastálatíli búmbi sá mult mǎncogási.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *bomba*; cf. și dr. **bombă**.

Bumbákínă n.pr. Pap M² 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác.* Nume de loc în *Cúpă.*

Var.: **Bumbătină** (Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din *bumbác + -ină*.

bumbákísti¹, pl. bumbákíşt s.f. Cap 48 s.v. *bumbác.* Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác + -ísti*.

Bumbákísti² n.pr. Pap M² 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác.* Nume de loc în *Úmă.*

Et.: **bumbákísti¹.**

bumbákísisít vezi **bámbákísisít**.

búmbăr, pl. búmbär Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărăbuș; gândac. *Búmbär vgárdi.* (Cărăbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbär-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cári nu sirbés [sa] búmbär.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M² 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbär.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *Búmbări'l na mǎnǎncă, búmbări'l na bilés.* (Turci ne mǎnǎncă [de vii], turci ne jupoiae.) Pap² 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumar*.

bumbărés, bumbăríri, bumbăríj, bumbărít vb. IV. *Intransz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzai (ca un cărăbuș). *Búmbăru bumbărăști.* (Cărăbușul bâzai.) Dms s.v. F i g. A bombâni.

Var.: bambărés (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la *bumbărés*.

bumbărít, pl. **bumbărítur** s.n. Dms. Bâzait. *Si údi bumbărít.* (Se aude [un] bâzait.) Dms s.v.

Et.: vezi *búmbăr*.

Bumbătină vezi **Bumbăkină**.

búmcă vezi **béamcă**.

bun¹, pl. **búni** și **búnur** s.n. Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fesi tísta bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap² 27/42; *Tí bun ter să-t fac?* (Ce bine vrei să-ti fac?) Cap² 28/1; *Cári čorbağı la fesi tísta bun cu noj?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine]?) W 68/13; *Si nu aq dişliz [léjca] că, nápcum tu ştiş, jo di tăş bun aq zic.* (Să nu o deschizi [tigva] că, apoi tu știi, eu pentru binele tău îți zic.) Cap² 79/19; *Tyáti la tíni s-rámónă, si cunácu si tyáti búnilo.* (Toate ție îți vor rămâne, și palatul și toate bunurile [= avereia].) MP 136/1.

♦ *Di bun níticari nu füzi.* (De bine nimeni nu fuge.) Can T² 112/14; *Fq bun si áflaş nibún.* (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T² 107/22; *Fq bun si şteştă nibún.* (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T² 112/13.

Et.: **bun²**.

bun², **búnă**, pl. **buń**, **búni** adj. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. 1. Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mqártę nu ubidésti c-äj bun ili äj nibún.* (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap² 23/4; *Dárará tína búna di cárngę luğ.* (Făcureă cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Táti si mam' aq day lúcri búni di mǎncári.* (Tata și mama îți dau lucruri bune de mâncat.) Pap M¹ 14/10; *Ágrili din cómęc [...] day mult bun birkét.* (Ogoarele din câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Tu acmýň jaş mař búnu yom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnişa jes téla mař búni cujuréť.* (Din L'umnişa ies [= provin] cei mai buni gogosi de mătase.) Can

T² 113/13; *Fićoru lu ámpirátu aq priminí cu rúbi búni și si ncurenq cu jea.* (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate și se cunună cu ea.) Pap M¹ 16/15; *Fićoru [...] ançiléši că nu-j bun lúcru.* (Feciorul [...] înțelege că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M¹ 14/12. 2. Frumos. *Si fésiră dōu tăpóli și mult ray búni.* (Se făcură [= se transformă în] doi plopi și erau foarte frumoși.) Cap² 57/8; *Äj bun tím̄pu.* (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilášu triméti puclón [...] šamíj din ti än ti maj búni.* (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T¹ 274/25; *Si fési un puł di téla mař buń.* (Se făcu o pasare din cele mai frumoase.) Cap² 87/37. 3. Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnilo zóli sfáca aş ári čógli.* (Pentru zilele de sărbătoare fiecare [om] are ghete.) Can T¹ 265/12; *Búna zúyă.* (Zi de sărbătoare.) Can¹ 193 s.v.; Can T¹ 274/23. În formule de salut sau de urare: *Búna zúyă!* (Bună ziua!) Pap M² 54/26, Can¹ 193 s.v.; *Búna diminęjä!* (Bună dimineața!) Pap M² 54/25; *Búna sęřä!* (Bună seara!) Pap M² 54/27, Can¹ 193 s.v.; *Búna nópti!* (Noapte bună!) Can¹ 193 s.v.; *Búna pruividéři!* (Bună dimineața!) Can¹ 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. *Cununii bune!* = Casă de piatră!) Pap M² 57/3.

Alíz di búna. De-a binelea. *Ámpirátu si ánvirinó alíz di búna.* (Împăratul se supără de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu.** Bine, de-a binelea. *Că si privizú di búnu, kánisírá árá.* (Când se lumină de-a binelea, porniră din nou [la drum].) DP 47/4. **Nă-ř bun.** A-i plăcea. *La noj na-j bun vinu.* (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam pri búna.** A avea gânduri bune, a fi bine intenționat. *Vgáglá-ti, púłli, că tísha yámiń nu sa pri búna.* (Păzește, băiete, căci acești oameni nu au gânduri bune.) Cap² 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

bun³ adv. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cántám náinti, mo nu coint cqr̄, că nu ved bun.* (Citeam înainte, acum nu citesc cărti, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Con ra stricurát bun [cásłu] lă [...] punęń än präsúł.* (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam în saramură.) AtaM 399/29; *Con mi záčat bun, úná albíná ve*

ránă la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap² 29/40; *Ua no-ári bun di noj.* (Aici nu e bine de noi.) Cap² 135/1; *Bun, ma călu cátá túcu nsus si nu vrę sá bę ápu.* (Bine-bine, dar calul se uiță numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 148/36; *Bun, ma tapóla ra grósá cöt cásá.* (Bine, numai că plopul era gros cât casa.) Pap M¹ 16/2; *Bun, áma cóla vę si córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M¹ 24/41; *Bun, mă un fićór ti si cátá cu al ampirátu fętă nu putú sá la júngla.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putea să-l omoare.) Cap² 25/17; *Bun, ma fięyör, tinireája, árisí únă fętă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Maj bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M² 56/11; *Bun si spor la lícru!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M² 56/5; *Dómnu di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M² 55/30.

Di bun maj bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fętă di bun maj bun il nární púli.* (Fata îngrijită foarte bine păsările.) Cap² 38/34; *Fićóri'l lá āngrupáră din bun maj bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropărată foarte frumos, ca tată.) Cap² 80/23; *La anvítę si sfiréscă cu căfalu di bun maj bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavalul.) W 69/7; *Noj s-ná priştętă di bun maj bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T² 106/8.

Et.: **bun²**.

bunáč, bunáčča, pl. bunáč, bunáčki adj. Dms. Bun, cuminte. *Tor fićór bunáč cari nu va?* (Cine nu vrea copii aşa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun² + -áč.**

bunár¹, pl. bunárá și bunári s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turęsti únă mućcátă di cărní án bunár.* (Arunca un dumicat de carne în puț.) Cap² 25/42; *Pisáí únă cărti si-ę lipí di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T¹ 281/36; *Si dùsi sá bę ápu di lá bunáru lu zméi.* (Se duse să bea apă de la fântâna zmeilor.) Can T¹ 281/35; *Aę scot la trej bunári [nivęsta], si ncłnă la trej*

bunári. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

Bunár² n.pr. Pap M² 173/13. Nume de loc în Öșiń.

Et.: **bunár¹**.

Bunáru di várniťā n.pr. Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár¹ + di + vrániťā.**

Bunáru Ngámťałă n.pr. Pap M² 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Öșiń.

Et.: **bunár¹ + n. pr. Ngámťałă (gen.).**

bunájés, bunáiri, bunáj, bunáit vb. IV. *Tranz. și intranz.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *Iel, ca bunírá căli, [...] nu putę si lá júngá níticari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimenei.) Cap² 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărcă cu zgomet. *Picuráru [...] că la smaćni luj răvól din bron [...], bunęştí únă yáră.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap² 94/9; *Bunęştí un tuféc.* (O pușcă se descarcă cu zgomet.) Can T² 123/26; *Fęili cu nivęstili cónča si cupiláši bojęs.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T² 105/13; *La om ał viní pri na s i buymí án sindúk.* (Omul se supără și trase cu pușca în cufăr.) DP 57/13; *Āmá s-mi duc sá-l vicnés luváču, si vină z-vá buyüască.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca láră si buyüască cu tufęciu, ja [fętă] pugudęgá maj mult di ej.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă işgrá niştí fur si căfáră sá na büyüască.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap² 148/10; *Am mirác si buymés án téla sindúku.* (Am chef să trag cu pușca în acel cufăr.) DP 57/9; *Buuında.* (Trăgând cu pușca.) Pap¹ 35 s.v. *buués.* F i g. A tășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápá si buymí, la júnsi si-ż vicní.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ti fuzí l'épurlí, cöt ver bunăjá, nu cátă loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap² 53/35.

Var.: boujés, buajés (Cap 45), *bujés* (Cap 48), *bunés, bujés* (Pap¹ 35, Can¹ 194), *buuijés, buunjés.*

Et.: mac. *buvnuva (buvne)*, bg. *buhvam (buhna).*

bunárğijă, pl. **bunárğijí** s.m. Cap 49 s.v. *bunár;* ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: bunárğójă (Dms), *bunárğójí* (Cap 49 s.v. *bunár*).

Et.: mac., bg. *bunarğija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunár*).

bunárğójí vezi **bunárğijă.**

bunárğójă vezi **bunárğijă.**

bunătátí, pl. **bunătótí** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iżă gíy Sultán-Amíd [...], tótă lúmęa ti ay proslávit dintru bunitátę luž.* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12; *Aż bju āmpirátu [ápú gíjă] și cunuscú bunitátı.* (O bău împăratul [apa vie] și ii fu bine.) MP 26/28; *Ampiratıta María fesi bunătótí pri la sirumás.* (Împărateasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sărmani.) Pap M² 143/2; *Cóti stěli pri ter, cótá bunitótí z-va da Dómnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtă bine] să vă dea Domnul!) Can T² 122/6; *Nyází vám un sićuár si, cu cóta bunitótí la cátóm, si-ż mult gálbin.* (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slágái [...] di si puclunyáscă la Duámnu di bunitótli ti ál víja dat.* (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Péstira ra amplínă di tóáti bunitótli.* (Pestera era plină de toate bunătățile.) Cerna T. *Var.: bunitátí.*

Et.: lat. *bonitas, -tatem.*

bunélă, pl. **bunéli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Čac! cu bucuválca și işóră [...] bunéli, língur și di tóáti lúcrili.* (Poc! cu mâțca și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap² 89/40; Cón

ău čapní árá tęa męása cu burválca, işóră [...] bunéli, língur și tot ti trubuńásti. (Când atinse din nou masa aceea cu mâțca, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Aż anńáp bänéla ǎn cární.* (Înfig furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *Déji! nu štijáy ti-i tę bunélá.* (Bătrâni nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: bänélă, bunélă (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela.*

bunélă vezi **bunélă.**

bunés vezi **bunăjés.**

buníłá s.f. Pap¹ 61; Can¹ 193; Cap 49 s.v. *bun;* Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+ -íłá.*

bunitátí vezi **bunătátí.**

bunlúc adj. invar. Dms. Cu grămadă, din belșug. *Pári bunlúc.* (Bani cu grămadă.) Dms s.v.; *Smócfi bunlúc.* (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük.*

bülniță vezi **bólniță.**

búpcă vezi **bópcă.**

búrá, pl. **búri** s.f. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Torrent, val mare de apă, viitoră, puhoi. *Viní únă búrá di lă lő télá fičorlácu.* (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sálđi búra lă lę [ágryu], ámă tu cátă să nu iżă lángă váli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai grijă să nu fie lángă râu.) Can T¹ 263/7; *Vizúră că Sicińa curá búrá di sónđi.* (Văzură că [pe] Sicińa curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Búra di yáltár múlti víti nicq.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lę búra* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M² 63/33.

Et.: mac., bg. *bura.*

burári vezi **buróri.**

burbúza, pl. **burbúzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursúc, bársógóir.*

burbučác, pl. **burbučát** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *búbric + -čác.*

burčlińá vezi **burglińá.**

burdálnic, burdálnică, pl. burdálniț, **burdálniți adj.** Dms. Zburdalnic. *Nq-ári fičór burdálniț că tqal!* (Nu există copii [mai] zburdalnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

bureáti, pl. buréti s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Burgáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Buréti bálós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Buréti l'épice et Buréti di cójilor.* (Bureți câinești.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms; *Buréti dulcii.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti láptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti yójlor* și *Buréti di yójlor* (Bureți oilor, un fel de mânatărci neicomestibile.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms s.v.; *Buréti pálós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Buréti puturos.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Buréti roş.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Buréti vinit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Buréti zornéšt.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti di călincosíi.* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms. s.v.; *Buréti di cásă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti di iască.* (Burete de iască; babiță.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti di gíjúi.* (Ciuperca celor vii, specie comestibilă.) Pap² 61; *Buréti di lúji.* (Ciuperca nebunilor, specie neicomestibilă.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Buréti di zimnítă.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

◆ *Buréti än tórbă.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **burétiā** (Wild h. 87/4), **buriáti** (Kats 91/22).

Et.: lat **boletis* (= *boletus*).

buréu vezi **buaré.**

burétiā vezi **buréti.**

buréés, burgóri, burgój, burgóť vb. IV. *Intransz.* A datora. *Să-n dai un irmilć că cötă än burgás.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la **boră.**

burgiliňă vezi **burgliňă.**

burgliňă, pl. burgliňi s.m. și adj. Pap² 59; Cap 43 s.v. *boră;* Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumuşu [...] aj burgiliňă să dáră únă cámęšă și únă fášă di pijă.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămășă și o fașă pentru prunc.) Pap M² 121/8; *Téla tíniру cári să u lęa aj brušliňă să sfârşáscă trej lúcri.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bábá ra burgliňă la ámpirátu pri virgíňă.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Borgliňa di jündi si lęa di să-t da?* (Datornicul de unde să ia ca sî-ti dea?) Dma s.v.; *Sám brušliňă şă si fac.* (Sunt obligat să fac aşa.) Dms s.v.

◆ *La fúru tof ał im burgiliňi.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendică partea de la fiecare.) Pap M² 70/31.

Var.: **borgiliňă, burgliňă, borghliň** (Pap² 59), **brušliňă, burclňă** (DP 228); **burgliňă, buršliňă** (Cap 43 s.v. *boră*).

Et.: mac., bg. **borčlija** (tc. **borçlu**).

burgiňă, pl. burgiňi s.f. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Şurub.

Et.: mac., bg. **burgija** (tc. **burgu**).

burgíć, pl. burgícur s.n. Pap² 61; Pap M² 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârnă de *tas*.

Et. nec.

buriáti vezi **buréati.**

buríc, pl. burítă, burítă și burícur s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1–6; Dms. 1. Buric. *Múma-sa rúpi un nădavác di la cusíta și cu jel la lágă moásă burícu lu mícu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosită și cu el moașa leagă buricul pruncului.) Pap M² 117/13; *Séira cu cári ał'lă táłă burícu I-u pun lágă pijă.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T² 116/16. 2. Stomac, pântece, abdomen; organe interne. *Burícu mi nvęášti ca šárpi.* (L i t. Mi se încolăcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulărqa te putněsti trubužášti să iżă moásă și mult curátă*

[*før bærbát*] și la putniri să iță mai tot pri gol buríc. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M² 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómnu s-na rugóm, soț, cu curát buríc.* (La Domnul să ne rugăm, prietenii, cu gând curat.) Pap M¹ 29/6; *Iel burícu tîrgá si la v  d  .* (El mintea voia să î-o vadă.) Cap² 60/28; *I mult   rbug  ja si cu bun bur  c.* (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io   er   nă niv  st   cum   j mey bur  c, t  ri si i  .* (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, aşa să fie.) Cap² 97/39; *Si z  bucur   din tot bur  cu si   ib   un t  ri z  niri.* (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel   j bl  st  m  t s-nu m  r  r  n  c  n si să nu i   r  sl  b  t la bur  c.* (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *T  t-su la pri  t  t   cu t  t  t bur  c.* (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *D  ntru că-s did  si l  fu, di   ea a  l la d  di din tot bur  c.* (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M² 167/5; *Cr  li M  r  ca, cu m  n  ca   n bur  c, t  v   nu zit    , ra pird  t v  k  m.* (Cr  li M  r  ca, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu put  t să-s t  n   făcu pri bur  c si la sp  si tot.* (El nu putu să-și   nă focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M² 163/7; *K  nis  r   cu tot bur  cu c  tr   C  sovopole să si b  t  a.* (Pomiră cu mult curaj spre C  sovopole ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mir  c la bur  c. A-i veni poftă (să facă ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mir  k   la bur  c si z-d  c  d   la D  mnuluj Grop.* (Își puse cu ardoare în minte să se ducă la Mormântul Domnului.) W 69/3. **  n f  z   bur  c.** A-i pieri curajul. Pap M² 63/35; *C  n viz  r   su  lic l   f  z   bur  c.* (Când văzură, pe dată le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **  n v  ni bur  c.** A-i veni inima la loc, a se liniști. *Cr  li M  r  ca, f  k  ru, di   ndi ra că pup  r  t, l   să-l v  n   bur  c si li   rdic   m  n  li c  tr   ter.* (Cr  li M  r  ca, sărmanul, de unde era ca opărit [= descurajat, deprimat], începu să-i vină inima la loc și ridică mâinile spre cer.) DP

84/7. **  n    r  pi din bur  c.** A-l lăsa inima (să facă sau să dea ceva.) *Q  pi  l pri   n   fili   di p  gn     n  p  p   c  ti un mitil  c [...], c  ri c  t l      r  pi din bur  c.* (Oaspeții, într-o felie de pâine, înfig căte un bănuț [...] care cât îl lăsa inima.) Can T² 118/22. **Mi dun la bur  c.** A-i se strâng inima (de grijă, de teamă). *S  l  una mult si dun  t l   bur  c, că nu vr  ca cu   al si dy  rm  .* (S  l  unei mult i se strânse inima, căci nu voia să doarmă cu el.) MP 76/11. **Mi bat la bur  c.** A se întrista. *  mpir  tu cu tr  j   f  t  t z-b  t  t mult la bur  c.* (Împăratul cu trei fete mult se întristă.) MP 64/13. **  n   j bur  c u în g  l  .** A fi trist, (intristat), a fi abătut. *Să vin  t să-l f  t  t k  p  t  t k  p  t lu   mpir  tu că mult l  j   bur  c u în g  l  .* (Să veniți să-l înveseliți pe împărat, că e foarte întristat.) Pap M² 144/12. **  n    nigre  sti bur  c.** A se întrista, a fi cătrânit. *  mpir  tu, c  n uz   că   mpir  t  t  t r  d  t un c  t  l si   n   m  t  t  t, mult a  l si nigr   bur  c.* (Împăratul, când auzi că împărăteasa a născut un cătel și o pisică, mult se întristă.) Pap M² 143/20. **  n    lip  asti di bur  c.** A îndrăgi (pe cineva). *Pr  ma y  r   c  n [f  c  r  u] a  l d  s  i c  v  ja l     mpir  tu, a  l ti lip   di bur  c.* (De prima dată când [băiatul] îi aduse împăratului cafeaua, el îl îndrăgi [pe băiat].) DP 102/1. **  n c  di la bur  c.** A îndrăgi (pe cineva), a-i cădea cu tronc. *A  l c  z  u la bur  c l   f  t  t că t  sta f  c  r  u ra si mult ub  v.* (Îi căzu cu tronc fetei, căci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **  n va bur  c.** A vrea, a pofti. *Cum să-t [l  j] la   t  sta rat, cu t  t  t niy  stili l  ng   t  ni, ti cu  t cu c  ri ter, ti b  c  r cum   t va bur  c.* (Cum să lași [= să părăsești] tihna asta, cu toate nevestele lângă tine, te culci cu care vrei, te bucuri cum poftești.) DP 125/23. **  n t  ri bur  c.** A vrea, a pofti. *Ea să rud  sc   un i  r   sha cum at t  ri bur  c.* (Ea va naște un fiu aşa cum poftești [= îți dorește inima].) Pap M¹ 143/10; **  n   rdi bur  c.** A-i fi sete. *Flo un trap cu n  c  c   apă, că   j ard  c  t  t mult bur  c.* (Dădu de un pârâu cu puțină apă, că îi era foarte sete.) MP 118/6.

◆ **  mb  r   j la bur  c.** (L i t. E generos la inimă. = Are inimă largă, e darnic.) Cap² 217/39; *C  ti   ri   n bur  c.* (L i t. Câte are în minte. = E inteligent și şiret.) Cap² 169/3; **  n is   di la bur  c.** (L i t. Mi-a ieșit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap² 169/1; *Cu drácu-n buríc ámnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap² 168/45; *Nu-l tălái burícu.* (L i t. Nu i-am săiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap² 169/5; *Că di buríc cătát.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap² 169/9; *[A] burícu pímíntului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can¹ 193 s.v.

Et.: lat. ***umbulicus** (= *umbilicus*).

buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi adj. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimágásiră un fur moș, maij buricós, să vágadă ti-jpri cóla.* (Trimiseră un hot bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpti'l buricós.* (Țiagani curajoși.) Cap² 93/30; *G'upc buricós nq-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din **buríc** + **-ós**.

burnés, burníri, burníj, burnít vb. IV. *Intrans.* Pap² 61; Can¹ 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Léá-lla și fíșta mágári, di ca s-ti duț la yoí, ca si bárñáscă yoíli, si lla trimét únu pri la țea párti, lántu pri la lánta, ca si li tqárnă.* (Ia-i și pe măgarii ăștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap² 102/33; *Défu si burní si si upnqxáscă, ma nu putú si jássă.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap² 97/20; *Cón burnírá din cutár [yoíli], únă nu rámási.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutár, Cón si burnírá tóglávi'l – s-la mánancă di gíy!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mânânce de viu!) Pap M² 153/37; *Fićóri'l burnírá să dúnă căstrixá.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burní pri noj.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. **brkne**, bg. **brákna**.

buriňă, pl. buriň s.f. Dms. Trompetă, goarnă. *Buriňa di dipárti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Buriňa turqxáscă pri ya tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. **buriňa** (tc. *boru*).

buróri s.f. Can¹ 193; Cap 50 s.v. **burós.** Luptă. *Únășjună cárl'i si plasnírá lă buráreă.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap² 129/9.

Var.: **burári**.

Et.: vezi **burós**.

burós, buróri, burój, burót vb. IV. *Refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Fláră ăn drum nísti fićór te să buráu.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M² 153/4; *Pórcu cu rásłanu si buráy tqáta zúya.* (Porecul cu leul se luptau toată ziua.) Cap² 73/28; *Ca si buróra, buróra, căzú la Cára-aráp cal.* (Dacă se luptără ce se luptără, căzu calul lui Cára-aráp.) Cap² 129/13; *Jel si fáši un rásłan, si buróra cu pórcu tqáta zúya.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *La júnsi și si cătáră si buráscă cu cálu lu fićoru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap² 129/28.

Et.: mac. **bori**, bg. **borja**.

Bursác n.pr. Pap M² 173/16; Cap 50. Nume de loc în Nónți.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, pl. bursút s.m. Pap² 60; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. **borsuk** (bg. **borsuk, bursuk**).

burşlija vezi **burglija**.

burún s.m. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. **burun** ‘deal, movilă’ (< tc. **burun** ‘nas’).

Buránu-di-várniťá n.pr. Pap M² 173/18; Cap 50 s.v. **burún.** Nume de loc în Úmă.

Et.: **burán + di + várniťá**.

burút vezi **bárnút**.

buruvájčă vezi **buruválca**.

buruválca, pl. buruvólť s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *Tel' fraj vęay únă buruválca, únă zágríja di pápúľa* – s-un ărsin di pánqă. (Frajii aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap² 110/6; *Ay čápní mágása cu buruvájca și işöră scándi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvájčă, burválca** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. **boravalka**.

buruvés vezi **burvés**.

burválca vezi **buruválca**.

burvés, burviri, burviț, burvit vb. IV. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbălcă mări cări buruvéș ăn căzán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burvíj bóbú s-nu si zăvărască.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ti járbi ăn tista căzán si cóti la buruvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvág-la córtl!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úsplili să li burvés cu fărină și să-ll li daj la jápă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să-i dai iepe.) DP 34/14; *L-amp;Ió un crundír di riKíjă cu picmájs buruvítă di s-içă dülți.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grón burvit.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pástéám ýólli.* (Eram asociat cu un tovarăș, păsteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Pója insánlu lă si mărită di Gríva, si lęa măkidónki [...], sítí-ų burvira tqátă límba noastră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], aşa amestecără toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buqájă plínă cu vin și cu rakíjă, áma nu si burvés.* (Am un butoiș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/18; *Noj cón ram fičyör, lă pástém byói! și nă burvén cu bráslavéti!* (Noi, când eram copii, păsteam oile și ne amestecam cu cei din Birislav.) AtaM 398/12; *La díjádara drum și zburuvíra týátili bižújáli ăn un lágac.* (Le dădură drumul și se amestecără toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-j bun s-ti burvés ăn Dómnułuj lúcrú.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Tgástá tárca că-i úbávă, di tqá si ănmăričaví și burví ăn laf.* (Aceasta consideră că e frumoasă, de aceea se semeti și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult ău burvés ugniște!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T¹ 274/5; *Si dusésiră prin udój, buruvírá că buruvírá, ău fláră [fetă] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M² 156/18; *Cățó s-o burvészca la per; cón u burvé la per, șórpi si dunára pri dinzúr di feta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adună în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvés únă cărti vlăgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvégőt văcónu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvés**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

burvindara vezi **burvindăra**.

burvindăra adv. Cap 50 s.v. **burvés**.

Amestecând. *Turím burvindăra.* (Turnăm amestecând). Cap 50 s.v. **burvés**.

Var.: **burvindara**.

Et.: vezi **burvés**.

burvinítă, pl. burviníțur și burvinítă s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-n trubăjés tör burviníțur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Si pri lă noj ra burvinítă un văcót.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrcu cu gárcu ău burvinítă.* (Turci au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ***burvínă** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-ítă**.

burvitúră, pl. burvitúr s.f. Cap 50 s.v. **burvés**; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din tgástă burvitúră vem [...] zián.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. **burvés**.

Et.: din **burvés** + **-itúră**.

busijóc vezi **busilúc**.

busiloc vezi **busilúc**.

busilúc s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lę un bárdác [...], la amplă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-i véră, cu únă kítcă vérdi, áră ácu-i járnă, cu un busulíc uscat.* (Ia un urciș [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchetel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M² 117/40; *Féjli lęg căti un busiluc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/32; *Tela yom curuji busiluc ăi ămpuviniit curon si mórră.* (Omul al cărui busuioc e veștejtit, curând o să moară.) Can T² 106/33. *Pópa da cu bálcă di busijoc.* (Popa dă [= stropește] cu buchețiul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bálcă.*

Var.: busijoc, busilóc, busulúc.

Et.: mac., bg. *bosiljok.*

busmán vezi **buțmán.**

busnés vezi **buțajés.**

bustán¹, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báscă ăn un drum, jundi, i zúyă, si tréacă yom si si puń bustań ăn ja.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], și să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap² 99/28; *Ácu poť s-ti duť s-iay ləjaj un bustán, că di tel bustán tréati męa lușutijă.* (Dacă poți, du-te să iezi un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap² 143/17.

Et.: tc. *bostan.*

bustán², pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Peperărie. *La scuási ăn un bustán cu lubinijă.* (Îl scoase [= duse] la o peperărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

busulúc vezi **busilúc.**

busumárc vezi **básamáć.**

buş, pl. **buşa**, **búsi** și **búsur** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din jéł zácată să da cu búšu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T¹ 271/27; *Li pun búshili ăn úrdini, únă dípu lántili.* (Pumnii îi aşază pe rând, unul după celălalt.) Can T¹ 271/26; *Con s-tréjt pri lángă ýl, si-i daј un buş ăn cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Lă zdruiminárá cu búshili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Lántu fičór, cán ay dădă búslu tru pímint, cásá di h'er si dărá.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap² 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush, bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 s.u.)

but¹ vezi **bod.**

but² pl. **bútur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; şold.

Et.: tc. **but** (mac., bg. *but*).

butár, pl. **butár** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Cap 51 s.v. *buti².* Dogar.

Et.: din *búti* + *-ár.*

bútără vezi **bútură.**

butärníc vezi **buturníc².**

butélnic vezi **buturníc².**

buterníc vezi **buturníc².**

búti, pl. **buť** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La ăncurunári si scuáti jérurli di pri búti.* (La cununie să scoateți cercurile de fier de pe butoi.) Cap² 76/10; *Cótiva buť di ápu [...] li púsi pri un cýarb.* (Căteva butoaie de apă [...] le puse pe un corb.) Cap² 121/38; *Búqli ray distupáti și vínu curá că din búca.* (Butoaiele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis.*

butíčča, pl. **butíčki** s.f. Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti².* Butoiaș, putinică.

Var.: bútičča (Can¹ 194).

Et.: din *búti* + *-ič(că).*

búticheră vezi **butíčča.**

butijúni vezi **bătijúni.**

bútim, pl. **bútimi** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti².* Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Lámňa bižú un bútim plin cu mătinijă.* (Balaurul bău o putină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Ăn bútin si bat mătinijali.* (În putinei se batе laptele [bătut].) Cap 51 s.v.. *búti².*

Var.: butim (Pap¹ 35; Pap² 61), **bútin** (Pap² 61; Cap 51 s.v. *búti².*)

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin.*

bútím vezi **bútim.**

bútin vezi **bútim.**

bútină vezi **pútină.**

butirisés, butirisíri, butirisij, butirisít vb. IV. Tranz. Pap¹ 35; Can¹ 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cón si zădormă, s-lă butrisím și s-lă nicóm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] și o să-l îne căm.) DP 44/11; *IzmiKáru ay butrisí popádija ăn ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: butirnisés (Dms s.v.), **butrisés.**

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam.*

butírníc vezi **buturníc**².

butirníc vezi **buturníc**¹.

butirniſés vezi **butirisés**.

butiſníc vezi **buturníc**².

butriſés vezi **butirisés**.

bútur, pl. **bútur** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Dms. Bubă rea.

◆ *Ič nu l-u búturu!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búturu s-la scof!* (Iești-ți-ar buba real!) Pap¹ 35 s.v. Et.: cf. bg. **butora** (*butor*).

buturák, pl. **buturák** s.m. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița văa un buturák și buturáku* fu ănțăpăt di cuțot și curón si răzlabl. (Leoaica avea un furuncul și furuncul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap² 74/39; *Āy pugudí ăn răbét jăndi răslánca văa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

bútură s.f. Pap² 61; Can¹ 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciuagă.

◆ *Te t-ăj? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciuagă? = Ce tot mărâi [= fornăi]?) Pap M² 63/36; *Nu l-ăj bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracul) Pap M² 63/38.

Var.: **bútără** (Can¹ 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

buturníc¹ s.m. Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciuagă.

Var.: **butirníc** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din **bútură** + **-níc**.

buturníc², pl. **buturnít** și **buturnícur** s.m. și n. Can¹ 194; Cap 52. Ghiont, brânci.

Dău un buturníc. A da brânci. *Vămpíru, că-l dăud un buturníc la ușa, ayz frónsi și ntró ăn moără.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturníc.** A da brânci. *Ca si dăsi el di-l púsi un butirníc la poárta, tăpík si făsí poárta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, aşchii se făcu poarta.) Cap² 62/33.

Var.: **butärníc** (Can¹ 194), **butélnic** (Cerna T), **buterníc** (Can¹ 194), **butírníc** (Cerna T), **butiſníc** (Cap 51).

Et.: din **butirisés** + **-níc**.

buťajés vezi **butnés**.

buťéauă, pl. **butéł** și **butéali**. s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pićór júnili cçon lă dinjúră dinjúr di buťéauă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T² 102/8; *Făta [...] si scúnsi ăn únă buťéauă și-s la púsi căpácu disúpră.* (Fata [...] se ascunse într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăn] am únă buťéauă plină cu vin și cu răkijă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/16.

Var.: **bučáuă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-éauă**.

buțilúscă, pl. **buțilúški** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din **buțáli** (pl. lui *buțálu*) + **-úscă**.

buțmán, pl. **buțmán** s.m. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cçon si sculără, la flără dădu cu únă tipsíjă plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap² 98/17; *Ua sa buțmán mai măccát și mai copț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai copți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di úyă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can¹ 194).

butnés, **butníři**, **butníj**, **butnít** vb. IV. *Tranz.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Dms. 1. A înțepă, a înfige, a împunge. *Únă strágacă că viní, di ca u butní tăa vácă, tătă zúya lăgă dípu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap² 114/6; *Ja ălra picáti di fićór și nu la butnéa cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepă cu acul.) Cap² 65/19; *Ay lără tăpa, cum ra ársă, și u butníra an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfiripseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmít, tu s-mi butnéş s-mi diștét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap² 65/13. F i g. A înțepă (prin vorbe), a ofensa. *Lă butní pri dinálát.* (Îl înțepai [= îl ofensi] pe ocolite.) Dms s.v. 2. A spinteca. *La butní rápu și la trăntí la primínt.*

(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M²/34; *Cumîți'l la tălčóră trei'l, la buțăiră toț.* (I-au omorât pe toți cei trei hoți, și spintecără pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: busnés (Can¹ 193; Cap 51; Dms.), **buțăjés**.

Et.: mac. **bucne**, bg. **bucna**.

buycác, pl. **buycát** s.m. Dms. Boulet. F i g. Dobitoac, prostânac. *Că vrin buycác si purivgásti.* (Se împletește ca un prostânac.) Dms s.v.

Et.: din **bo y + -čác**.

buqés vezi **bunăjés**.

buqjés vezi **bunăjés**.

buqnés vezi **bunăjés**.

buqvínă s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di cón nu māncqáj buqvínă.* (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la **bo y** (după *guvidină*).

búză, pl. **búzi** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Anflum búzili. A se bosumfla. *Tí li ănfláš búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can¹ 194 s.v.

Var.: búdă (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. **buzë**.

buzăgiňă, pl. **buzăgiň** s.m. Can¹ 194; Cap 52 s.v. **bóză**; Dms. Bragagiu.

Var.: buzăgójă (Cap 52 s.v. **búză**), **buzăgójă** (Dms.)

Et.: mac., bg. **bozağıja** (tc. *bozaci*).

buzăgójă vezi **buzăgiňă**.

buzăgójă vezi **buzăgiňă**.

buzdugán, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičyáru, cu buzdugánu, con la scutçá cápu lámná, al' trási únă prísti cap.* (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, și trase una peste cap.) Cap² 119/46; *La lo călu, lo și calócea și buzdugánu și z-dúsi.* (Luă calul, luă și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fičóru [...] aş dáró un buzdugán.* (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. **bozdogan** (mac. **bozdogan**, bg. **bozdugan**).

buzéaj vezi **buzél**.

buzéal vezi **buzél**.

buzéj vezi **buzél**.

buzél, pl. **buzel** și **buzéj** s.m., **buzéjă** s.n.

Can¹ 194; Cap 43 s.v. **boz**, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Únă sirácă fętă ăy ănsáră din-zur-ănn-zúr cu frúnđi di buzéł.* (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T¹ 269/22; *Púnim și trej buzéj ăn trej lócur.* (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T¹ 115/2; *Téga s-dúsi la báhće di váli [...] sum [sic: sub] buzélu mári.* (Téga se duse în grădina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap² 20/15; *Piscă di buzéł.* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéj di minítu.* (Floare mărunță de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzéł dáróm pflușcáčă.* (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzéj nalt.* (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: buzéaj (Cap 52 s.v. **buzgáj**), **buzéal** (Cap 52), **buzéj** (Can¹ 194), **buzél** (Dms), **buzéł** (Can¹ 194), **buzjál**.

Et.: mac. **bozel** (cf. și bg. **băzel**, **băzej**) BER I 97).

buzéj vezi **buzél**.

buzél vezi **buzél**.

buzéł vezi **buzél**.

buzjál vezi **buzél**.

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunáj**, **buzmunát** vb. I. Refl. Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Ješ bun să nu ti buzmunéz.* (Fii bun și nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. **besnee**.

buzós, **buzóri**, **buzój**, **buzót** vb. IV. Refl. Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52 s.v. **búză**; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umflă în pene, a se îngâmfa. *Te ti buzós şa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M² 63/39.

Et.: de la **búză**.